

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD

VEM VÄRDESÄTTER MIN VÄRLD?

Kulturarvsanspråk i Christiania, Köpenhamn

Frejdel Haar Bidstrup

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen med huvudområdet kulturvård med inriktning mot bebyggelseantikvarisk verksamhet

2018, 180 hp

Grundnivå

2018:25

Vem värdesätter min värld?
Kulturarvsanspråk i Christiania, Köpenhamn

Frejdel Haar Bidstrup

Handledare: Ingrid Martins Holmberg

Examensarbete 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program, 180 hp

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

<http://www.conservation.gu.se>

Fax +46 31 786 4703

Tel +46 31 786 0000

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2018

By: Frejdel Haar Bidstrup
Mentor: Ingrid Martins Holmberg

Who values my world? Claims of heritage in Christiania, Copenhagen

ABSTRACT

The Danish Agency for Culture and Palaces (Slots- og Kulturstyrelsen) have recognised the military history of Christiania's area as culturally significant while neglecting the cultural layers which have been created by later use of the built environment. Christiania and the inhabitants themselves claim that their contribution to the physical environment also has cultural significance. Therefore, the purpose of this thesis is to investigate the relationship between the built heritage of Christiania and its actors, specifically the claims of heritage presented on formal and informal levels, and by the inhabitants of Christiania themselves.

The aim of the study was to describe this heritage conflict while also establishing what is, or is not, considered heritage within the scope of the area. The study was conducted by reviewing and analysing three different positions of heritage claims; the formal, the informal and the individual. The formal claims were collected by review of development plans, maps and reports. The informal claims were collected by review of tourist information, information signs and actors. Six inhabitants of Christiania served as the basis for the individual heritage claim. By combining the semi-structured interview with a recorded walk, the purpose of the experimental design was to make informants better relate to their surroundings. The interviews resulted in maps which illustrated the six inhabitants different heritage claims and relationship to their physical environment.

The study itself resulted in an analysis and discussion of the case regarding claims of heritage in Christiania in relation to heritage charters and documents, and presents possible solutions of how to lessen the described conflict as well as methods for communities to further communicate their heritage. The study showed that the individual was not consciously aware of their physical environment, and that community participation in regards of heritage is significant for both the community itself and for relationships between heritage agencies and the inhabitants of a place. Furthermore, the results support the view that the physical contains more than one kind of heritage, and the results provide some support concerning not only Christiania, but all heritage workers who handle complex built heritage.

Title in original language: Vem värdesätter min värld? Kulturarvsanspråk i Christiania, Köpenhamn

Language of text: Swedish

Number of pages: 104

Keywords: conflict in built heritage, Christiania, heritage mapping

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV-18/25-SE

Förord

Tack till mamma, Jacob, Karen, Frederik, Nicolai, Emilie och Renée som verkligen höll mig i handen när allt krisade efter att min väska med uppsatsen blev stulen. Jag älskar er.

Jag vill även tacka informanterna som deltog, samt Emmerik Warburg och resten av personerna i CRIR-gruppen som gjorde det möjligt för mig att bo i Christiania under fältarbetet.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	13
1.1 Bakgrund	14
1.2 Tidigare forskning	15
Christiania som kulturarv	15
Kartläggning av kulturarvsanspråk	16
1.3 Problemformulering	17
1.4 Syfte och frågeställningar	18
1.5 Målsättning	18
1.6 Avgränsning	19
1.7 Metod	20
1.7.1 Fältarbete och intervjumetodik	20
1.8 Teoretisk referensram	21
1.9 Källmaterial och källkritik	23
2. UNDERSÖKNINGSDEL	25
2.1 Kulturarvsanspråk: formella och informella	26
2.1.1 Formella	26
2.1.1.1 Miljøministeriets Lokalplan for Christiania 1991	27
2.1.1.2 Christianiaudvalgets Helhedsplan 2004	31
2.1.1.3 Slots- og Ejendomsstyrelsens udviklingsplan for voldanlægget 2006	31
2.1.1.4 Christianias Udviklingsplan 2006	34
2.1.2 Informella	37
2.1.2.2 Turistinformation	38
2.1.2.3 Informationsskylt	39
2.1.2.4 Forskønnelsesdiplom	40
2.1.2.5 World Heritage Site-plakat	42
2.3 Kulturarvsanspråk: individuella	45
Richard	45
Anders	51
Hulda	57
Ole	59
Ex-christianit	63
Kenneth	69
3. ANALYS & DISKUSSION	75
3.1 Analys	76
3.1.1 Vem sätter värdesätter min värld?	76
3.1.2 Platsens anknytningar och bruk	77
3.1.2.1 Relationer	77
3.1.2.2 Platsbruk	78
3.1.2.3 Egenförvärvat bevarandeintresse	82
3.1.2.4 Formulering av andra kulturarvsintressen	82
3.2 Diskussion	84
3.2.1 Relationen mellan de olika utgångspunkterna för	

kulturarvsanspråk.	84
3.2.2 Relationen mellan utgångspunkterna för kulturarvsanspråk och kulturarvssektorns charters, konventioner m.m.	85
3.3 Slutsatser	91
4. SAMMANFATTNING	93
Käll- och litteraturförteckning	95
Otryckta källor.	95
Arkiv	95
Muntliga källor	95
Email	95
Övrig	95
Tryckta källor och litteratur.	96
Internetreferenser.	98
Illustrationsförteckning	101
Bilaga I - Intervjufrågor	103

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Christiania har varit med mig sedan barnsben. Att växa upp i Köpenhamns omnejd under tidigt 2000-tal innebar att vi barn var omgivna av Christianiacyklar (lådcyklar), 'Bevar Christiania'-tröjor, klistermärken, planscher och mer. Det tog mig däremot först 20 år innan jag kom att besöka Christiania för första gången, då jag skrev min bebyggelsehistoriska uppsats om Autogena, ett krutmagasin från 1781 beläget ute på Dyssen, den yttre ringen av Christiania, som fungerat som kollektiv sedan 1971¹. Det var under denna uppsats jag kom att se den (intresse)konflikt som pågår mellan de två olika grupperna som hanterar Christiania – invånarna själva och Slots- och Kulturstyrelsen, den beslutande instansen kring bevarande av byggd miljö i Danmark. Och det var denna konflikt som gav upphov till uppsatsen du nu läser.

Christiania är ett före detta militärområde på 34 hektar som ligger mitt i Köpenhamn. Fjorton byggnader i området är fredade (Gullestrup Rode 2017b) och ett antal anses ha högt bevarandevärde enligt SAVE-metodens principer (se Kulturarvsstyrelsen 2011 för bedömningsskala), och själva vällen är ett fredat fornminne. Området har sina rötter i en fästningsanläggning som påstås ha börjat anläggas under 1100-talet av biskop Absalon, även känd som grundaren av Köpenhamn (Thörn 2013:413). Vallarna kom sedan att byggas på av Christian IV, och området blir då känt som Christianshavns vold. Huvudsyftet med fästningsanläggningen var att skydda mot den svenska armén. Christianshavn utvidgas under Christian V:s tid då den gamla fästningsanläggningen inte ger adekvat skydd på grund av ett glapp mellan Köpenhamn och ön Amager (Slots- og Ejendomsstyrelsen 2006:13). Befästningen i den huvudstruktur vi i dag känner till blir fastslagen först 1813, då anläggningen då fick två yttre vallar. Den första mellan 1779–91 (denna är i dag känd som Dyssen) och den andra en s.k. avant-fossé som byggs mellan 1810–13 (ibid.:14). Befästningen kom däremot inte att användas länge då den, i takt med att den militära teknologin utvecklats, blivit en omodern företeelse. Den lades ned enligt lag år 1909 och används efter det som rekreationellt område av invånarna runt om, då det är det enda grönområdet i stadsdelen (ibid.:16). Under denna tid används området även av Forsvaret för att tillverka ammunition och lagring av diverse material (byggnader som Landetatens Laboratorium och Den Grå Hal finns kvar från denna tid). Kasernerna på området avvecklas under sent 1960-tal (ibid.:18).

Det vi i dag kallar Christiania startar 1971, den 26:e september. Det är ett perfekt sammanträffande: aktivister och hemlösa ungdomar ockuperar det övergivna området samtidigt som det sker ett regeringsbyte vilket gör att staten inte kan ingripa. År 1973 utser den socialdemokratiska regeringen Christiania till ett 'socialt experiment' med en testperiod på tre år. Efter detta följer år av ovisshet, polisrazzior, offentliga debatter, och hot om rivning samtidigt som rörelserna i Christiania utvecklas och mobiliserar sig. *Christianialoven*, lagen om Christiania, antas av folketinget 1989 (Lov om anvendelse af Christianiaområdet 1989). Denna ger christianiterna² bruksrätt för området. Lagen upphävs däremot 2004, vilket ger upphov till att Christiania stämmer staten för avtalsbrott utan resultat. Processen får sitt slut 2011 när ett avtal mellan fristaden och staten sluts. Christiania bildar en stiftelse som köper fri och hyr byggnader av staden.

1 "Autogena: från krutmagasin till kollektiv", 2017.

2 *Christianit* är ordet för en invånare i Christiania

Christiania är förrumsligandet av det arga barn som var 1970- och 1980-talets vänsterpolitiska och alternativa rörelser. Det finns något symboliskt i att detta lilla, rebelliska barn ligger knappa kilometrar från regeringsbyggnader, Folketinget, kungliga slottet och börser. Fristaden har med sina individer och rörelser lämnat avtryck på den befintliga bebyggelsen och miljön (samt skapat eget!) och på så sätt byggt upp ett eget kulturlager.

Med den bebyggelseantikvariska kunskapen och viljan kommer alltid behovet, nästintill tvånget, att inventera eller dokumentera det beständiga och det obeständiga. Resultatet blev denna uppsats.

Denna uppsats undersöker olika kulturarvsanspråk som gjorts på Christiania. Uppsatsen omfattas av 15 hp och skrivs på Bebyggelseantikvariskt program vid Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet.

1.2 Tidigare forskning

Forskningen kring Christiania har för det mesta härrört platsen som fenomen och som fristad. Ur ett sociologiskt perspektiv har Håkan Thörn producerat mycket kunskap, bland annat *Stad i rörelse: Stadsomvandlingen och striderna om Haga och Christiania* (2013) samt *Space for Urban Alternatives? Christiania 1971-2011* tillsammans med Cathrin Wasshede och Tomas Nilson (2011). Dessa ger en god historisk överblick över Christiania samt bidrar med sociologiska, antropologiska och geografiska artiklar. Förutom detta har Christiania en forskarbostad - Christiania Researcher in Residence (CRIR). Ur detta initiativ har forskning bland annat tillförts inom rättsfilosofi, som diskuterar Christianias visuella lagar (Loddo 2017). Christa Simone Amouroux skrev bland annat sin antropologiska avhandling specifikt kring normaliseringen av Christiania, vid Stanford University (2007). Denna innebar 18 månader av fältstudier i fristaden mellan 1998 och 2004 (Amouroux 110:2009).

Eva Christensens *Kollektiv historiefortælling: Historiebrug og stedsidentitet i et usædvanligt boligområde* (2013) är en tvärvetenskaplig avhandling som behandlar hur christianiterna själva konstruerar sin platsidentitet genom kollektivt berättande och historiebruk för att legitimisera sig själva. Avhandlingens empiriska material utgör likt denna, intervjuer. Christensen genomför fokusgruppintervjuer med män som arbetat på Christianias byggkontor, där de talar om hur självförvaltningen blivit Christianias organisationsform, hur Christiania formats på grund av självförvaltningen och hur dessa män själva utvecklats med hjälp av självförvaltningen (Christensen 2013:14). Syftet med avhandlingen är inte att dokumentera något som kan komma att försvinna, bilda förståelse för Christiania som plats och beskriva hur socialitet och moral förbinds och upprätthålls genom intervjusamtalen. Christensen använder sig av Lows begrepp *social construction of space* (Low 1996) och andra diskursiva teorier kring platsbegreppet samt historiebruk som teoretisk ram för att belysa detta.

Christiania som kulturarv

Forskning kring Christiania som kulturarv ur ett kulturvårdsperspektiv finns inte i större utsträckning. Anne Tietjen, Svava Riesto och Pernille Skov publicerade däremot boken *Forankring i forandring: Christiania og bevaring som ressource i byomdannelse* (2007) som behandlar ämnet i relation till stadsomvandling. Denna bok är en förlängning av

ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt vid namn *Christiania. Veje til bevaringsstrategier for et anderledes byrum* (2003) som leds av Tietjen och Riesto vid institutionen för konst- och kulturvetenskap vid Köpenhamns universitet. Boken är en redovisning av debatten kring Christianiaområdets bevarande och visar hur förankring och förändring tillsammans skapar en dynamik i stadsbilden. Tietjen et al. undersöker Christianias mångfaceterade historiska identitet ur ett estetiskt perspektiv (2007:23).

Kartläggning av kulturarvsanspråk

Kartläggning för att kunna påvisa relationer mellan kultur och människa är ett forskningsfält som växer. Ett exempel där kartläggning med visuella kartor använts för att konkretisera relationen mellan kultur och människa är Mark H. Palmer och Anna Feyerherms fallstudie *Visual convincing of intangible cultural relationships using maps: A case study of the Tongariro National Park World Heritage nomination dossier* från 2018. Denna redovisade för hur samarbetet mellan medborgare, i detta fall ursprungsbefolkningen Maori, och kulturarvsarbetare tillsammans kom att skapa visuella kartor som påvisade det immateriella Maorikulturarvet som en del av Tongariro National Park utgjorde, vilket i sin tur blev ett tillvägagångssätt för att inkludera Maoriarvet i bestämmandet av platsen som en World Heritage Site.

Chris Perkins artikel *Community Mapping* (2007) redovisar för olika sorters kollektiva kartläggningar i Storbritannien. En av dem är Parish Maps, ett projekt som initierades 1985 av välgörenhetsorganisationen Common Ground som startades 1983 av Angela King, Sue Clifford och Roger Deakin (Common Ground u.å.). Ändamålet var att varje parish, socken, på egen hand skulle definiera vad som var värdefullt för dem, vilket skulle främja s.k. local distinctiveness (Perkins 2007:128). Detta skulle hjälpa varje lokalsamhälle att stå fast vid sin lokalidentitet i samband med bland annat utveckling av samhällen. Projektet gav generella råd för kartläggningen, men undvek att standardisering (ibid. samt Clifford u.å.). Detta innebar att de lokala grupperna uppmuntrades att använda de erfarenheter, färdigheter och kunskaper som fanns inom den lokala gruppen. Kartorna har skapats genom många olika tekniker och uttrycksformer, bland annat fotografi, textilkonst, vävning, stickning, skulpturer, metallarbete, teckning och kalligrafi (ibid.:130). Projektet visar engelska nationella och regionella identiteter (ibid.:136). Perkins avslutar med att kartläggningsövningar oftast inte fokuserar på slutprodukten, utan istället är en process som skapar befogenhet för grupper.

1.3 Problemformulering

Uppsatsens problemformulering är född ur ett demokratiseringsdilemma. Slots- og Ejendomsstyrelsen släppte 2006 en utvecklingsplan för det yttre vallområdet (Dyssen) som talade om restaurering och återuppbyggnad av den gamla vällen, och som involverade att all befintlig bebyggelse tillkommen efter fortifikationsområdets upphörande som verksamt militärområde skall avvecklas (Slots- og Ejendomsstyrelsen 2006:30-31). Denna utvecklingsplan tillhör Helhedsplanen från 2004 (Christianiaudvalget), som i sin tur bygger på Lokalplanen från 1991 (Miljøministeriet). I utvecklingsplanen för vallområdet pekas ett litet antal byggnader ut som viktiga för Christianias egna historia. Christiania själva väljer att publicera en egen utvecklingsplan 2006. Denna talar om fristadens egna kulturlager, men specificerar inte vad detta lager innehållsmässigt innebär för kulturhistoriskt värde (Christiania 2006).

Slots- og Kulturstyrelsen har etablerat sitt kulturarvsanspråk. Christianiterna själva har aldrig riktigt fått frågan kring vad de själva anser är av värde eller haft möjlighet att kunna formulera sig kring just det kulturhistoriska elementet i deras stad. Frågan blir då hur det är möjligt att konkretisera det 'christianitiska' arvet, i förhållande till fysisk miljö.

Det har alltid pågått en diskussion inom kulturarvs- och kulturvårdsfältet kring vad som är och inte är kulturarv. Den har varit nyanserad och gett upphov till ett antal olika dokument, bland annat *Amsterdamdeklarationen* (Council of Europe 1975), *The Burra Charter* (ICOMOS Australia 1979/1981/1989/1999/2013), *Naradokumentet* om autenticitet (ICOMOS 1994), *Québecdeklarationen* (ICOMOS 2008) och *Farokonventionen* (Council of Europe 2011). Med de till synes rigida strukturer som upprätthåller vad som anses vara kulturarv av statliga apparater, måste nya metoder och strategier utarbetas för att kunna bryta ut ur strukturen. Det har länge pågått ett skifte mot en mer medborgarcentrerad definition av kulturarv:

Heritage, simply, is something everyone can (and to an extent does already) engage with. Yet stakeholders other than the authoritative, elected or appointed heritage experts often feel unconfident or unqualified to articulate views on the heritage they value, perhaps because they are not familiar with the professional language of heritage, or are wary of expressing personally held views in the context of rational or 'scientific' enquiry. (Schofield 2014:1)

1.4 Syfte och frågeställningar

För att förstå hur ett långt platsbruk på en pluralistiskt symbolisk plats, vilken dessutom är relaterad till autonomirörelsen, har utvecklats, är syftet med examensarbetet att:

- undersöka och kartlägga hur christianiterna relaterar till platsen efter 47 års tid av bruk
- undersöka christianiternas egendefinierade bevarandeintresse av sin miljö
- i kontrast med dessa, undersöka och kartlägga befintliga formella och informella kulturarvsanspråk
- diskutera hur dessa olika utgångspunkter för kulturarvsanspråk förhåller sig till varandra
- diskutera hur dessa olika utgångspunkter för kulturarvsanspråk förhåller sig till kulturarvssektorns charters, konventioner m.m.

Detta konkretiseras med tre stycken forskningsfrågor:

1. Vad händer när endast en del av platsens historia väljs ut som kulturhistoriskt värdefull i formella dokument?
2. Hur kan en alternativ och invånarcentrerad analys av Christianias värdefulla platser se ut?
3. Hur kan andra slags kulturarvsintressen formuleras, och finns det stöd för dessa i charters, konventioner m.m.?

1.5 Målsättning

Målsättningen för examensarbetet är att utarbeta åtminstone en begynnelse till ett underlag som vidgar förståelsen för Christiania inom det bebyggelseantikvariska fältet.

Ett mål inom uppsatsen är att med visuella metoder kunna påvisa relationen mellan individ och fysisk miljö, i relation till kulturarv.

Målsättningen är även att bidra med kunskap och förståelse för christianiterna själva. Genom att prata med boende om deras egna relationer till platser föds en tankeprocess och ett större medvetande kring hur platser används och hur det talas om dem. Med den kunskapen kan christianiter sedan själva föra dialoger med bevarandeinstanser.

1.6 Avgränsning

Grunden till avgränsningarna i examensarbetet vilar mycket i en fysisk avgränsning. Christiania är ett rumsligt avgränsat område, genom staket som skiljer den från resten av Köpenhamn, men även av två vallgravar som är som en horisontell mur som skärmar av insyn.

Uppsatsen behandlar inte Pusher Street. Detta på grund av den överrepresentation av Pusher Street som bland annat återfinns i media vid rapportering av Christiania. Därför behandlar uppsatsen inte Pusher Street eller för diskussioner kring platsen.

Gällande tidsperspektivet, har Christiania en lång historia. Jag valde därför att inte avgränsa vilken del av områdets historia jag refererar till när jag frågat informanter om vad som är historiskt representationellt i den fysiska miljön. Detta för att inte styra informanter, vars åsikter kring vad som tillhör och inte tillhör Christianias historia varit varierat mycket. På grund av hur den politiska situationen sett ut i relation till Christiania, behandlas däremot i analysen och diskussionsdelen endast de underlag som kommit till under normaliseringen, dvs 2004-2006, men även lokalplanen från 1991. Detta är då det inte finns några utarbetade underlag efter den tiden.

En tematisk avgränsning skedde på grund av det nuvarande forskningsläget – avsaknaden av kunskap kring just specifikt självstyre, platser och kulturarv gjorde att Christiania i sig självt blev en konkret ram att börja bygga ett underlag i. Christiania är ett relativt unikt fenomen, som inte går att reproducera eller existerar på exakt samma sätt på någon annan geografisk plats.

Representationen av informanter skedde utan urvalspremiss. Detta var ett aktivt val, då det på grund av tidsramen en kandidatuppsats innebär inte fanns möjlighet att sortera informanterna i olika kategorier, eller att det från en början ens fanns ett urval.

1.7 Metod

Empirin grundar sig på kvalitativa, semistrukturerade intervjuer (se bilaga I samt rubrik 1.7.1). Förutom detta görs en kritisk analys av planeringsunderlag från statlig och lokal sida, med fokus på kartmaterialet, samt av turistinformation och information som går att finna i den fysiska miljön, specifikt skyltar och plakater. Litteraturstudierna har legat till grund för arbetet, särskilt angående kartografin och förståelse för hur den används som ett verktyg. Annan litteratur som förekommit har varit kulturarvsdokument från ICOMOS och andra kulturarvsinstitutioner. Ett försök till regelrätta arkivstudier gjordes i anknytning till Slots- og Kulturstyrelsens kulturarvsanspråk, då genom att söka tillgång till SLKS:s fredningsbeslut av byggnader i Christiania. Arkivmaterialet mottogs däremot inte i tid, vilket ledde till att den delen av arbetet fick avbrytas.

En annan möjlig utgångspunkt för studien hade varit att även applicera Aktör-nätverksteori för att undersöka relationen mellan människa-miljö, i relation till kartmaterialet. Efter grundligare läsning av teorin (Latour 2005, Guggenheim 2009, Latour & Yaneva 2008, Law 2003), resonerades det att kartläggning och ANT tillsammans hade lett till en inte lika enhetlig uppsats, varpå jag valde att endast fokusera på kartläggning som teoretisk ansats. Detta motiverades även genom att mycket av det empiriska materialet som presenterats är just kartmaterial. Trots att uppsatsens empiriska material till stor del består av intervjuer och kartor skapade av informanter, bygger uppsatsmetoden **inte** på Kevin Lynchs teori och metod utarbetad i *The Image of the City* från 1960. Lynchs metod innebär mentala kartor, medan uppsatsens metod utgår från den fysiska miljön och redan tillgängligt kartmaterial. Däremot har tidigare erfarenheter av Lynchs metoder definitivt färgat min metoddesign.

För att kunna redovisa för informanternas platsbruk och anknytning konstruerades egna kartor som markerar dessa. Underlaget för kartorna införskaffades genom OpenStreetMaps och kompletterades med kartmaterial från Google Maps för att säkerställa att alla byggnader fanns representerade på kartan. En sammanställande karta som kombinerade de sex informanternas platsbruk och anknytning gjordes för att visa hur informanternas svar såg ut i relation till varandra.

1.7.1 Fältarbete och intervjumetodik

Fältarbetet har skett i Christiania, Köpenhamn, och skedde under april månad. Under denna period bodde jag i Christianias forskarbostad - CRIR.

För att få tag på informanter till intervjuarbetet klistrade jag upp lappar med information om uppsatsen och kontaktuppgifter (se figur 1). Jag deltog även i ett fælledsmøde, vilket visserligen inte ledde till fler informanter, men som kom till användning vid utarbetandet av intervjufrågor och även bidrog till en djupare förståelse för hur Christianias demokratiska apparat fungerar. Samma lapp som sattes upp på väggar och anslagstavlor skickades också in till Christianias veckotidning, Ugespejlet.

Examensarbetets intervjumetodik har inneburit semistrukturerade intervjuer som har hållits på danska. Materialet spelades in och transkriberades. Platsen för intervjuerna varierade, men samtliga informanter fick själva välja vart intervjun skulle ske. Intervjuernas transkriberingar översattes inte till svenska. Detta var dels på grund av tidsbrist,

HVAD ER VIGTIGT FOR DIG?

Jeg hedder Frej og er student fra Göteborgs universitet der bor i forskerhuset i Grønnegade i Mælkebøtten (CRIR – Christiania Researcher in Residence). Mit projekt handler om christianitternes egen interesse for det fysiske miljø. Til mit arbejde har jeg brug for *interviews*.

Målet med projektet er at kunne give jer et mere stabilt grundlag til at argumentere omkring jeres kulturarv, pladsidentitet og de bygninger der er involveret. Det kan f.eks. bruges ved kontakt med Slots- og Kulturstyrelsen.

Vil du deltage?

Jeg tilbyder kaffe og et ivrigt øre. 😊

Bank på min dør, ring mig/send et sms til **+46709656638** eller send mig et email på gusbidfr@student.gu.se

Fig. 1. Kontaktannons som sattes upp i Christiania och publicerades i Ugespejlet.

men beslutet baserades även på att undvika att källmaterialet tolkades redan i sin urkälla. Till intervjuerna har det även ingått en promenad med varje informant, där denne fick visa mig platserna de tyckte om. Vid varje plats pratade vi om varför de visade mig platsen och vad de brukade göra på platsen. Tanken med att besöka platserna med informanterna var att det skulle uppstå en djupare förankring, men även för att underlätta för informanterna när de skulle prata om dessa platser. Promenaderna spelades in och trackades också via GPS. Det har från start funnits en medvetenhet kring att människor

har en bred funktionsvariation, som t.ex. kan hindra promenader, eller helt enkelt inte har tid eller lust med promenaden. När promenader inte var genomförbara ute i miljön gjordes istället imaginära promenader genom fördjupade samtal där en utskrivna karta användes för att markera platserna, och samma frågor ställdes som vid de vanliga promenaderna.

1.8 Teoretisk referensram

Kartan som vetenskaplig undersökningsmetod är inte ett nytt påfund. Även andra discipliner har adopterat kartläggningen både som visuell och icke-visuell metod. Moniek Driesses masteruppsats i arkitektur, *Micrópolis. Un mapa de cotidiano* (översättning: *Micropolis. A map of daily living*), från 2013 undersökte relationen mellan arkitektur, stadslandskap och socialt beteende av invånarna i stadsdelen Magdalena Mixiuhca i Mexico City genom att kartlägga den mänskliga upplevelsen i en stad som avhumaniserats av stadsutvecklingsprojekt. På detta sätt framträdde, inom megapolen, en sammanvävd mikropol. Icke-visualiserad kartläggning används bland annat inom kulturvårdsfältet genom counter-mapping, för att visa alternativa bevarandebestånd från icke-auktoritära instanser (se t.ex. Schofield 2014). Kartor kan även användas för att konkretisera, genom visuellt underlag, immateriella och materiella relationer kring människa och kulturarv (se Palmer & Feyerherm 2018).

Som teoretisk referensram används Woods, Fels & Krygiers *Rethinking the power of maps* från 2010. Enligt Wood et. al. har kartan som vi ser den i dag, existerat i runt 500 år (2010:22). Kartan blev ett verktyg för att ge form åt staten, som ett maktutövande. Wood, Fels & Krygier förklarar:

The map was not founded in some primal instinct 'to communicate a sense of place, some sense of here in relation to there' but in needs of the nascent state to take on form and organize its many interests (2010:39).

Kartläggning kan ha olika syften. Kartan kan användas för att redovisa territoriella gränser, en plats, olika gruppers intressen eller visa hur ett rum skapas. Tidigare ansågs det att kartan var en mer sann, objektiv representation av en redan existerande verklighet, men i takt med att olika teorier utvecklats råder nu en uppfattning, åtminstone inom kritisk kartografi, att kartan i sig själv är med och konstruerar verkligheten lika mycket som den representerar den (Crampton & Krygier 2005:15). Kartan är ett politiskt verktyg (ibid.:20), om det så än är genom counter-mapping för att påvisa en alternativ kartläggning av en plats som representerats av officiella instanser) eller genom att skapa äganderätt över en geografi. Crampton & Krygier sammanfattar på detta sätt:

Maps are active; they actively construct knowledge, they exercise power and they can be a powerful means of promoting social change (Crampton & Krygier 2005:15).

Som ett svar på kartläggning kom counter-mapping. Metoden kan t.ex. användas genom att framställa redan känd information på ett annat sätt för att ge mer tyngd och visa det väsentliga i den informationen. Det kan på ett sätt anses vara manipulation, men som i exemplet Wood, Fels & Krygier tar upp med kartorna "*Citywide Pattern of Children's Pedestrian Deaths and Injuries by Automobiles*" och "*Where Commuters Run over Black Children on the Pointes-Downtown Track*" skapade av Detroit Geographical Expedition för ett diskussionspaper (2010:115-116). De beskriver den förstnämnda kartan:

The map displayed the deaths and injuries as dots on a background of Detroit streets. It also indicated the location of the city's black population with a meandering dashed line. It's not hard to see that most of the kids killed by cars lived in black neighborhoods, but this is a conclusion someone looking at the map has to draw . (Wood et al. 2010:115)

Ett par sidor efter denna karta, presenterade expeditionen kartan titulerad "*Where Commuters Run over Black Children on the Pointes-Downtown Track*", som var samma karta som ovanstående, fast med annan titel. Kartan genomgår en sorts transformation, trots att datan i kartan är den samma som i den som visade olyckorna. Detta betöd:

The map no longer displays a "pattern" but locates crime scenes, and the deaths are no longer caused by automobiles but by drivers specifically characterized as commuters. Any Detroiter would have known that these commuters were white and on the way between their work downtown and their homes in the exclusive Pointes suburbs to the east. That is, this is a map of where white people as they rush to and from work run over black children. That is, it's a map of where white adults kill black kids. It's a map of racist infanticide, a racial child murder map.

Again, "*Where Commuters Run over Black Children on the Pointes-Downtown Track*" proposed no data that hadn't been on the less inflammatory "*Citywide Pat-*

tern of Children's Pedestrian Deaths and Injuries by Automobiles." It did, however, ask that we think about the data differently (Wood et al. 2010:115).

Det sker ingen manipulation av datan i kartan, det handlar om hur datan presenteras. Detta ligger i kartmakarens händer. "...most map-making, is a convoluted social process in which dozens of hands participate in the construction of a map" (Wood, Fels & Krygier 2010:51-52). Kartmaterialet i denna examensuppsats tillhör inte något specialfall där det påståendet inte gäller. Kartan är en förhandlingsyta. Den översätter och bär på viljor och maktpositioner. Det finns inga objektiva kartor, och bakom varje karta finns en hel hop av beslut som tagits kring varför kartan är utformad, bakom varje linje eller punkt på kartytan finns ett syfte. Kartläggaren är autonom utan gränser (Wood et al. 2010:56), vilket inte är ett problem i sig. Det problematiska med kartor är då inte att de existerar, utan att se på en karta och acceptera den som objektiv och sanningsvisande utan att ta hänsyn till det vi redan konstaterat, att det är kartläggaren som har makten i sina händer när det kommer till framställning av information.

Det är en intressant diskussion att fundera över om det vi gör, som s.k. kulturvårdsexperter är kartläggning i statens maktutövning eller counter-mapping. Denna examensuppsats lutar enligt teorin mer åt det sistnämnda, då den är en reaktion på en statlig instans svar på vad som är bevarandevärdt eller inte. Samtidigt är det inte att glömma att bebyggelseantikvarien är en del av statens apparat, och har en auktoritet utpekad som "kulturvårdsexpert".

1.9 Källmaterial och källkritik

Källmaterialet som använts till examensarbetet har dels bestått av facklitteratur och kulturarvsdokument, men även intervjuer, vilket är det som lejonparten av undersökningen är baserad på. Litteraturen har hämtats från forskning från olika vetenskapsfält som sociologi, kulturgeografi, kartografi och geografi och samt kulturarvsstudier. Andra tryckta källor som förekommit är bland annat översiktsplaner och utvecklingsplaner från danska staten samt från Christiania. Övriga källor är bland annat pamfletter från turistinformation, och statliga Internetkällor.

Kulturarvsanspråken och dess källmaterial delas upp i tre kategorier: formella, informella och individuella. Ordet kulturarvsanspråk har använts då det handlar om hur olika grupper gör anspråk på kulturarv. Det är ett performativt verb, som även visar hur anspråket i sig är en konstruktion, och inte något som i sin essens finns i objekten. Examensarbetet undersöker demokratiseringsdilemmat inom kulturvård; vad ett kulturarv är, och vem som anser att det är det.

Kulturarvsanspråken är sorterade baserat på positionering och skall inte antas vara en skildring av Christiania gentemot statens apparat, eller annan sorts dikotomi. De formella anspråken är baserade på en specifik struktur och förhåller sig till en maktapparat, bland annat utvecklingsplaner, lokalplaner etc. Här presenteras inte bara statens egna material, utan även Christianias. De informella anspråken är anspråk som inte förhåller sig till någon process, struktur eller styrapparat. Här ingår turistinformation, diplom och dylikt som bidrar till konstruktionen av en platsidentitet, både från Christianias egna regi, men även från externa aktörer. De individuella anspråken är individuella

kulturarvanspråk som görs av individer som bor eller har bott i Christiania. På detta sätt redovisas tre olika positioner som gör anspråk på kulturarvet.

Intervjuer har spelats in och transkriberats, utan att översättas (se tidigare kapitel 1.7). Intervjun som källmaterial är finkänslig. Det brukar gå att få bekräftelse på händelser genom att det antingen finns omnämnt i en bok, eller att fler personer pratat om den. Det skall däremot uppmärksammas att urvalet av sex informanter är för litet för att kunna antas som en kollektiv röst för Christiania, och att uppsatsen endast har som ändamål att illustrera hur sex christianiter ser på sin fysiska miljö. De transkriberade intervjuerna finns tillgängliga på Institutionen för kulturvårds arkiv.

Förutom detta har det även gått att finna källor i den fysiska miljön som utger Christiania, bland annat en World Heritage Site-skylt som jag upptäckte en dag när jag var på väg hem och gick genom Christiania. Andra plakat och informationsskyltar i Christiania har undersökts och presenteras i empirin.

2. UNDERSÖKNINGSDEL

2.1 Kulturarvsanspråk: formella och informella

Den formella delen presenteras på två positioner; statlig och lokal. Lokalplaner ligger i vanliga fall på kommunal nivå, men då den i detta fall utarbetades av Miljøministeriet, så presenteras den under statlig, istället för kommunal. Den informella delen presenteras genom en liknande positionering som den formella.

2.1.1 Formella

I Danmark är den högst beslutande kulturarvsinstansen Slots- og Kulturstyrelsen (SLKS)³, som går att likna vid det svenska Riksantikvarieämbetet och Statens Fastighetsverk. När det kommer till instanser som arbetar med Christiania, så är det förutom SLKS även Christianiaudvalget som tar beslut kring fristaden. Christianiaudvalget är en kommitté som skapades av danska regeringen 2003. Den bestod då av medlemmar från Finansministeriet, Forsvarsministeriet, Justitsministeriet, Kulturministeriet, Miljøministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Københavns Kommune och Freja Ejendomme A/S (Tietjen et al. 2007:269).

Christiania är beläget på Christianshavns vold, som blev utpekad fornminne 1918⁴. Fornminnen skyddas enligt dansk lag genom Naturbeskyttelsesloven (Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse 2017) och även Museumsloven (Bekendtgørelse af museumsloven 2014). Museumsloven implementerade Valetskonventionens principer 2001 (Kulturstyrelsen 2015:12). De 14 byggnader som fredats, i detta fall på grunder militärhistoriskt värde (Gullestrup Rode 2017b), skyddas enligt Bygningsfredningsloven (Bygningsfredningsloven 2018), som sedan 1987 vilar på Granadakonventionens principer (Kulturstyrelsen 2015:12).

Christianialoven från 1989 (Lov om anvendelse af Christianiaområdet 1989) gjorde dock att varken Naturbeskyttelsesloven eller Bygningsfredningsloven gällde på området. Den nya Christianialoven från 2004 (Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet 2004) återinförde lagplikten. I mars 2013 lämnar klimat-, energi- och byggnadsministern Martin Lidegaard ett lagförslag som upphäver särlagen för Christiania (Forslag til Lov om ophævelse af lov om anvendelse af Christianiaområdet 2012), och denna upptas av Folketinget den fjärde juni samma år (Gullestrup Rode 2017). Detta innebär att Christiania nu helt ingår under dansk lag, utan undantag.

Christianiaudvalget släppte i samband med den nya lagen 2004 en rapport om områdets framtid (Christianiaudvalget 2004). Två år senare släppte SLKS en utvecklingsplan för vallen som krävde total rekonstruktion av vallområdet (Slots- og Ejendomsstyrelsen 2006). Däremot släppte SLKS, i dialog med fonden Realdania och Christianias kontaktgrupp, en ny utvecklingsplan 2007 som innebar att området i stort skall bevara sin nuvarande karaktär samtidigt som vallen skall rekonstrueras (Realdania 2007 samt Tietjen et al. 2007:18-19). Denna kom dock aldrig att gälla, då Christiania avböjde förslaget. Från 2007 - 2011 pågick en utdragen process mellan Christiania och staten där

3 Tidigare känt som Slots- og Ejendomsstyrelsen samt Kulturarvsstyrelsen.

4 Enligt mejlkommunikation 07-05-2018 med Inger Wiene, Museuminspektør vid Københavns Museum

båda parter inte accepterar varandras förslag. Den nionde juni 2009 förhandlar Slots- og Ejendomsstyrelsen om ett avtal, som sedan skrivs under och vidtas 22:e juni samma år. Detta avtal innebär att Christianias fond köper och äger 7,3 hektar av området och hyr de resterande 32 hektar av staten (Gullestrup Rode 2017). För tillfället är det fortfarande den lokalplan som stiftades 1991 som gäller.

Jag kommer att presentera hur officiella instanser gjorde anspråk på Christianias kulturarv genom att redogöra för hur Lokalplanen från 1991, Christianiaudvalgets rapport från 2004 och Slots- og Ejendomsstyrelsens utvecklingsplan för vallanläggningen från 2006 behandlade kulturarvs- och bevaringsfrågorna i enlighet med Christianias fysiska miljö. Dessa tre har valts då de är de senaste dokumenten som släppts på statlig nivå, förutom den utgivna samlingen av avtal mellan Christiania och danska staten (Slots- og Ejendomsstyrelsen 2007), då denna inte innehåller förslag som inte redan presenterats i de tre föregående dokument.

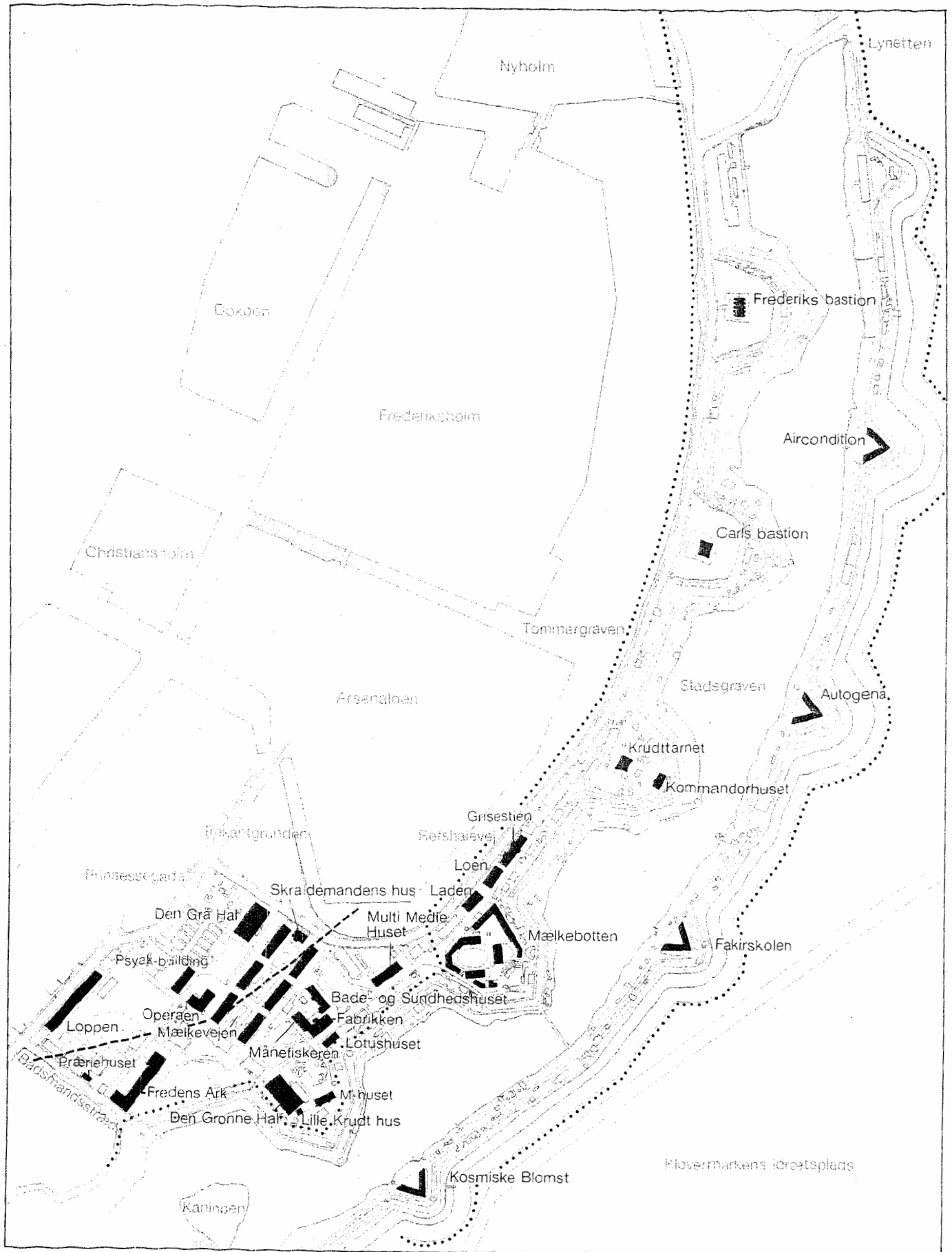
2.1.1.1 Miljøministeriets Lokalplan for Christiania 1991

En dansk lokalplan opererar på samma styrnivå som svenska översikts- och detaljplaner. Dessa utarbetas vanligen av kommunerna, men i detta fall var det en statlig instans som utförde arbetet, vilket är anledningen till att den presenteras på statlig nivå, och inte kommunal. Lokalplaner regleras genom Planloven (Planloven 2018). Lokalplaner bestämmer hur den framtida utvecklingen i ett område skall fortgå. De dikterar för hur bruk av området skall se ut, genom att reglera bebyggelse, väg- och stighållanden, grönsstruktur, friarealer m.m.. Rent juridiskt är lokalplaner bindande och skall följas, men innebär inte handlingsplikt. Mindre avvikelser från lokalplanen kan ges dispensation, men endast om de inte väsentligt ändrar karaktären som lokalplanen avser för området. Vid större avvikelser måste en ny lokalplan tillsättas. Den som bryter mot bestämmelser i en lokalplan utan att ha dispensation, straffas med böter (Planloven 2018:§ 64).

Miljøministeriet släppte 1991 en lokalplan för Christiania. Redan i de första sidorna i lokalplanen beskrivs fästningsanläggningen som ett enastående kulturarv, som är välbevarat inte bara inom Danmark, men även jämfört med grannländernas fästningsanläggningar (Miljøministeriet 1991:11). Det finns inget specifikt historiskt avsnitt i planen, vilket är i enlighet med sedvanliga lokalplaners innehåll. Däremot redogörs Christianias tidigare utveckling från 1970-tal fram till nu. Denna talar inte om den medeltida bakgrunden eller kring områdets fysiska miljö, utan fokuserar på de rättsliga och politiska händelserna kring fristaden (ibid.:12-14).

I förhållande till bevarande har lokalplanen som mål “*at sikre, at de væsentlige arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, som Christiania byder på, bevares for fremtiden*” (ibid.:15). Detta skall genomföras bland annat genom att området skall återgå till sitt ursprungliga utseende (ibid.:14). Vilka de arkitektoniska och kulturhistoriska värdena är, har vid denna tidpunkt i planen inte definierats.

Christiania pekas ut som den mest särpräglade stadsdelen i Köpenhamn (ibid.:17). I lokalplanen presenteras varje område inom Christiania, och deras rumsliga förhållanden beskrivs, ibland med historiska anknytningar eller nutida bruk. När lokalplanen senare talar om skurvogn-bebyggelsen beskrivs den sortens bebyggelse ha ett intryck av

De 40 tidlige fredede eller bevaringsverdige bygninger

- Tidligere fredet eller bevaringsverdig bygning
- Fredningsbyggelinie
- Grænse for fortidsmindefredning

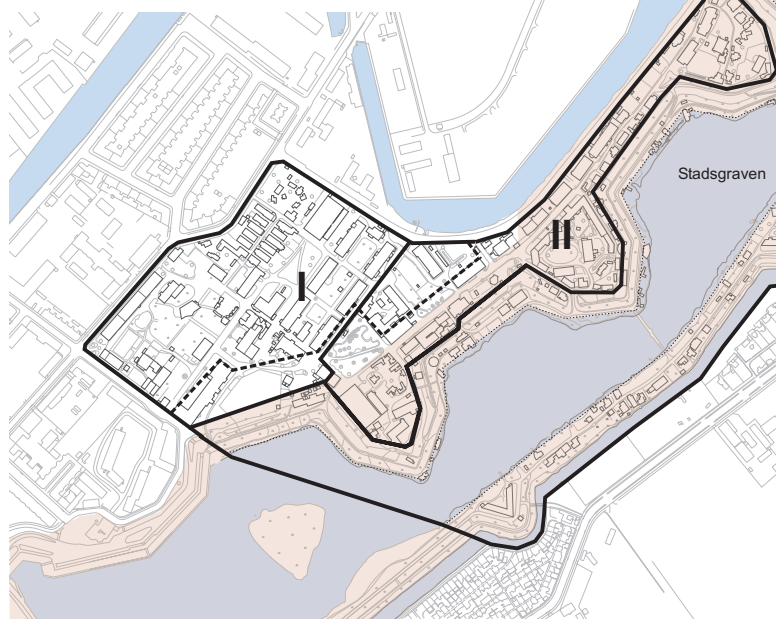
Fig. 2. Karta från Lokalplan for Christiania (Miljøministeriet 1991:30). Kartan visar de 40 byggnader som tidigare förklarats fredade eller bevaringsvärda.

slum (ibid.:29). Under avsnitt 3.5, *Fredet og bevaringsværdig bebyggelse*, redogör planen för hur införandet av Christianialoven 1989 innebär att ett antal av byggnaderna i Christianiaområdet inte längre är fredade eller är erkända som bevaringsvärldiga. Igen talar planen om att de arkitektoniska och kulturhistoriska värdena i området skall säkras, men dessa värden definieras återigen inte (ibid.:31). Med anledning av laginförandet, gjordes samma år en registrering av de fredade och bevaringsvärldiga byggnaderna i området, som redovisas för i rapporten *Christiania, en registrering af de fredede og bevaringsværdige bygninger* från 1989 (KS 1). Denna pekar ut 40 byggnader, som återfinns utmarkerade på en karta i lokalplanen (se figur 2).

Fästningsanläggningen har ett eget kapitel, där planen påminner att anläggningen är ett mycket viktigt arkitektoniskt och kulturhistoriskt monument (ibid.:33). Här presenteras inte någon historia, utan endast rumsliga förhållanden och tillstånd. Först senare beskrivs det vara de byggnader som Forsvarsministeriet uppfört som bär på kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde (ibid.:41).

Lokalplanen delas upp i två områden, en uppdelning som även Helhedsplanen och Slots- og Ejendomsstyrelsen udviklingsplan använder sig av (se figur 4). Lokalplanen presenterar sedan den framtida planeringen för området. På Del II, som innefattar Dyssen och vallinjen, skall bygge upphöra, och på lång sikt skall områdets bebyggelse, förutom den kulturhistoriskt värdefulla, avvecklas (ibid.:43). Sju s.k. selvbyggerhuse, Pagoden, Tempeltoiletten, Sjette Sans, Pyramiden, Toms hus, Blok-huset och Perlen, får tillstånd att vara kvar, då dessa “*giver udtryk for den særlige bygningskultur, der opstået i Christiania*” (ibid.:).

- *Historien* – med fæstningsanlægget i centrum – skal kunne opleves. Fortidsmindet skal sikres og bevares og skal kunne give såvel københavnere som turister en bevidsthed om fæstningsanlæggets og voldenes betydning i Københavns historie.
- Området skal udvikles til et *rekreativt område* for alle. Der skal være offentlige rum med et liv, der tilgodeser alle grupper. Området skal åbnes mod den omgivende by.
- Udviklingen skal ske under hensyntagen til de *særegne værdier*, som dele af Christiania i dag repræsenterer: den ”sociale rummelighed”, blandingen af boliger, småerhverv, institutioner og kultur og de afvekslende by- og landskabsrum.
- Området skal udvikle en fornyet dynamik som et bæredygtigt *kvartier i København*, hvor områdets bymæssige placering reflekteres i den fremtidige by- og bygningsudformning.

- ▭ Områdeinddeling
- Beskyttelseslinie omkring fortidsminde i område I og II
- Fortidsminde

Fig. 3. Urklipp av de fyra målsättningarna för Helhedsplanen (Christianiaudvalgets Helhedsplan 2004:11).

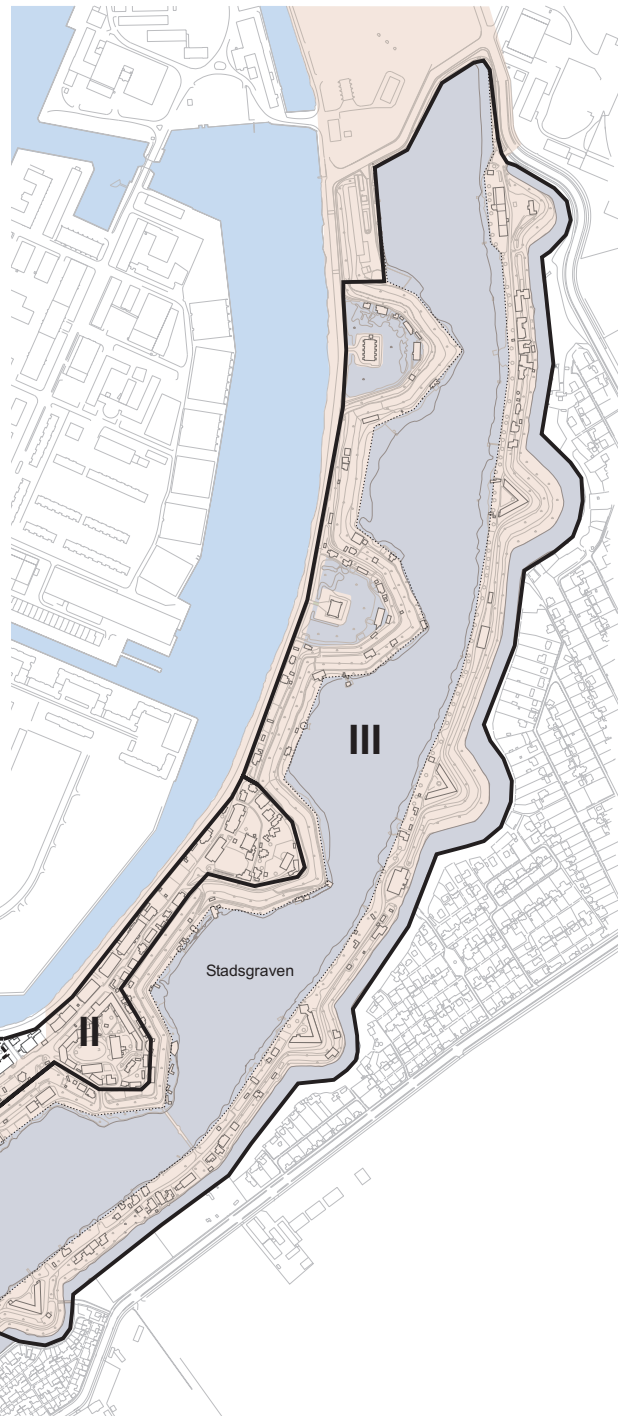

Fig. 4. Karta från Helhedsplanen. Kartan visar markeringen av fornminne och den tillhörande 100 m-skyddslinjen (Christianiaudvalget 2004:48).

2.1.1.2 *Christianiaudvalgets Helhedsplan 2004*

Christianiaudvalget släppte i samband med normaliseringen 2004 *Christianiaområdets fremtid - helhedsplan og handlingsplan*. Rapporten redogör att Christiania som organisation inte samarbetat med Christianiaudvalget, vilket leder till att det som redogörs för endast är faktuelle och juridiska uppgifter (Christianiaudvalget 2004:13). Helhedsplanen har fyra målsättningar: Christianias historia, utveckling för ett rekreativt område för alla, hänsynstagande till Christianas "særegne værdier", och att i området utveckla en ny dynamik som gör det till ett kvarter som samspekar med resten av Köpenhamn (ibid.:11, se figur 3). I denna rapport prioriteras fästningsanläggningens historia, vilket även skrivs ut ordagrant. I det historiska avsnittet presenteras Christianshavns volds historia ur ett militär- och arkitekturhistoriskt perspektiv. När avsnittet kommer till tiden efter ockupationen redovisas endast den juridiska processen och inget kring den socialhistoria som Christiania skapat (ibid.:18-19). Detta kan vara på grund av den tidigare redogjorda problematiken som Christianiaudvalget presenterade.

I förhållande till kulturarv och relaterade värden, nämns i stort sett bara fästningsanläggningen. Den är det element som utpekats ha ett kulturhistoriskt värde (ibid.:50). Planen menar däremot att det finns andra kulturhistoriska lager och kulturmiljöer på området som tillkommit efter den militärhistoriska tiden:

Helhedsplanen muliggør, at de nyere kulturhistoriske lag og kulturmiljøer, som både omfatter de militære anlæg og de anvendelser, det efterfølgende Christiania har tilføjet voldene, på nøje udpegede steder kan leve videre i et afvejet samspil med voldene. (ibid.:50)

Den pekar även på att det finns en särskild kulturmiljö som skapas i "mötet mellan gammal och ny bebyggelse, tillbyggnader med mera" (ibid.: 51). Samtidigt prioriterar Helhedsplanen att både de militärhistoriska och övriga byggnader (samt tillbyggnader) som tillkommit efter upplösandet av befästningens funktion skall rivras om de är belägna på huvudvallens och bastionernas topp- och yttersidor (ibid.:52). I samband med utarbetandet av planen gjordes en SAVE-registrering 2003. De byggnader som tilldelades ett bevarandevärde mellan 1-3 bedömdes få vara kvar på de omnämnda områdena, men övrig bebyggelse skall tas bort (ibid.:54). Av christianiternas egenuppförda byggnader, innebar det att tre fick ett värde från 1-3, ett av dessa Bananhuset (se figur 6). Trots att Christianiaudvalget erkänner att det finns andra kulturhistoriska lager och kulturmiljöer, så talar den inte om att Christiania efter fästningstiden är ett kulturarv eller talas om i högre grad. Den christianitiska byggnadsstilen beskrivs ha "frodige indhold og udtryk", och skall enligt Helhedsplanen få utrymme att fortsätta byggas på särskilt utpekade ställen, då med krav att den skall samspeka med resten av Köpenhamns "bymæssige karakter" (ibid.:51).

2.1.1.3 *Slots- og Ejendomsstyrelsens udviklingsplan for voldanlægget 2006*

SES släppte 2006 *Udviklingsplan for voldanlægget*, en utvecklingsplan som är specifikt för restaureringen och rekonstruktionen av den gamla fästningsanläggningen. Denna är skriven innanför de ramar som etablerades i Helhedsplanen. Målet med restaureringen och rekonstruktionen är att skapa sammanhang med de övriga delarna av fästningsringen som finns i Köpenhamn (se figur 7), samtidigt som den skall vidareutvecklas som det rekreationella området det är i dag, med hänsyn till dåtiden (ibid.:5). Planen redovisar för hur anläggningen gått från att vara en defensiv apparat för staden till nutidens

Volden

	Afgrensning af Volden		Bygning hvor fredningen forventes opretholdt
	Område der frilegges på kort sigt		Bygning, bevaringsværdig (1-3)
	Område der frilegges på længere sigt		Vold- og vandgrav indenfor fortidsminde
	Område hvor en detailplanlægning nærmere skal fastlægge hvilken del af den eksisterende bebyggelse der helt eller delvist opretholdes		Fortidsminde
			Afgrensning mellem områder skal nærmere fastlægges i detailplanlægningen

Fig. 5. Karta ur Helhedsplanen (Christianiaudvalget 2004:53). Kartan utpekar vad som är bevaringsvärdigt enligt SAVE-analys och annan statlig instans.

SIGNATURER

- Bygninger med historisk betydning, der bevares iht. Helhedsplanen (statsbygninger).
- Bygninger med militærhistorisk oprindelse, hvis fremtidige status skal afklares nærmere med Kulturarvsstyrelsen (statsbygninger).
- Bygninger med betydning for Christiania-historien, der bevares iht. Helhedsplanen.
- Bygninger iht. Helhedsplanen, der ligger i områder, hvor en detailplanlægning nærmere skal fastlægge hvilken del af den eksisterende bebyggelse der helt eller delvist opretholdes.
- Bygninger, der ligger i områder, som skal frilægges på kort sigt iht. Helhedsplanen.
- Bygninger, der ligger i områder, som skal frilægges på lang sigt iht. Helhedsplanen.

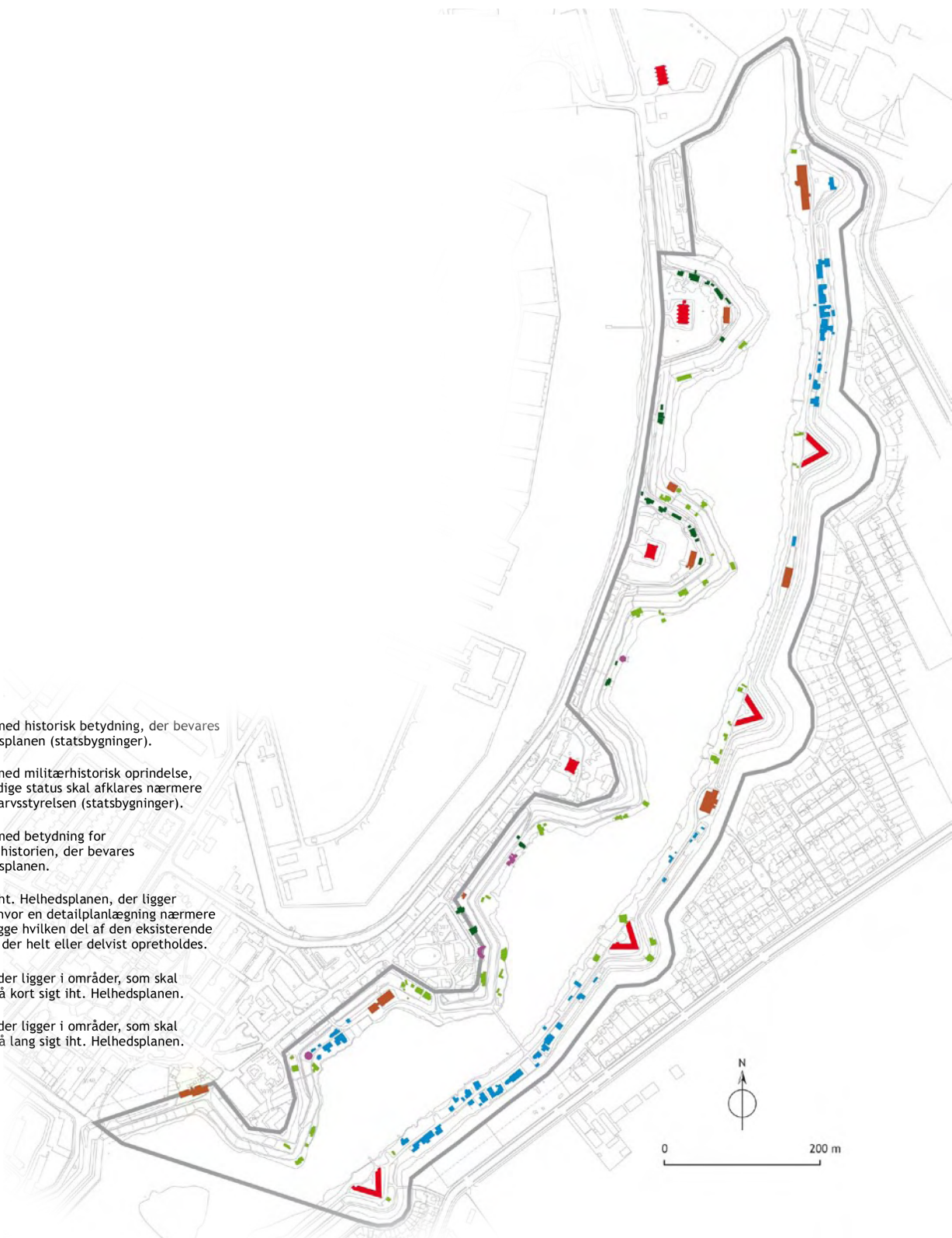

Fig. 6. Karta ur SES:s utvecklingsplan för fästningsanläggningen 2006 som visar planen kring utveckling och aveckling av bebyggelsen i området (SES 2006:31).

rekreationella struktur (SES 2006:4 samt :18). Tiden om Christiania som ockuperat område till i dag redovisas endast ur ett arkitekturhistoriskt perspektiv i relation till byggnader (ibid.:18).

Planen förklarar kulturarvsanspråket på detta sätt:

Christianiaområdets voldanlæg er en del af en lang historie, hvor de forskellige kulturlag overlejrer hinanden. Voldanlægget med terrænformer og vandfyldte grave udgør det historiske befæstningsanlæg. Senere tilkommen beplantning og bebyggelse fra militærets brug af området fortæller historien om, hvordan militæret udnyttede området, da den primære forsvarsfunktion ikke længere var nødvendig. Det er derfor centralt i denne udviklingsplan for voldanlægget, at der sikres mulighed for at alle de forskellige kulturlag er erkendbare, men ikke nødvendigvis på samme sted. En afvejning og klarlægning af de mange historiske lag skal sikre at områdets mange kvaliteter også i fremtiden vil være beskyttede og erkendbare. (SES 2006:21)

Köpenhamns stadsutveckling har lett till att flera delar av fästningsringen blivit avvecklade eller förändrade, och SES menar att alla vallparker i Köpenhamn bland annat på grund av detta har en egen identitet och funktion, och att de är självständiga från varandra (ibid.:24). Detta blir en smula emotsägande Helhedsplanen och Lokalplanen från 1991, som vill begränsa det avtryck som Christiania i dag har kommit att sätta på området.

Planen talar om "*Christianiaområdets særlige historie og karakter*" (ibid.:49), men det är ottydligt exakt vad detta innebär, om det är fästningsanläggningen eller den hela, komplexa historien som åsyftas. Bebyggelsen som pekas ut av planen är den militärhistoriska som delas upp i två kategorier: den äldsta, originalbyggnaderna som tillhörde fästningsanläggningen som beskrivs som "*umistelige*" och de nyare byggnaderna som är centrala för den historiska perioden (ibid.:30).

Själva utförandet av utvecklingsplanen skulle ske i tre etapper. I avsnittet om naturkvaliteter redogörs för utredningen kring hur Christianiaområdets rika djurliv hade påverkats av restaureringen (ibid.:41). I den senare delen av planen presenteras visualiseringar som på första bilden visar ett christianitisk selvbyggerhus och växtlighet. På visualiseringen av samma plats har huset tagits bort och ersatts med ett vattendrag där fåglar simmar, äldre promenerar med hund och andra personer är inklippta i bilden och naturen är ordnad och planerad. Himmeln på bilden är också mer blå (ibid.:50).

2.1.1.4 Christianias Udviklingsplan 2006

Som tidigare nämnt i avsnitt 1.3, släppte Christiania en utvecklingsplan för att kontra Christianiaudvalgets 2006. *Christianias Udviklingsplan* har sju målsättningar, som alla fokuserar helt på hållbar utveckling. I kontrast till Christianiaudvalgets Helhedsplan, som ändå har områdets historia som fokusområde, finns det inget liknande i Christianias Udviklingsplan. Det finns däremot ett mål beskrivet på s.10, där planen vill att fristaden skall utvecklas som ett sammanhängande kulturlandskap. Planen har inget dedikerat historiskt avsnitt, men har ett avsnitt för fästningsanläggningen (Christiania 2006:41-45). I detta avsnitt redogörs snabbt för områdets historia som fästningsanläggning. Likt SES utvecklingsplan från 2006, pekar även Christianias egna plan på att alla de sju delar

Fig. 7. Karta från Helhedsplanen som visar den gamla fästningsringen i Köpenhamn. (Christianiaudvalget 2004:25)

som finns av fästningsringen har liknelser, då att de är öppna parker och har samma fysiska drag av fortifikation, men har sin egen särprägel (ibid.:41). Planen menar att Christianiaområdets vall har majoriteten av de kvaliteter de andra delarna har, men att det här erbjuder "*helt speciella*" möjligheter för sociala upplevelser och rekreation (ibid.).

"Historie er fortællingen om tidens samfund og mennesker, deres udvikling eller tilstand gennem tiderne" (ibid.:42). Med detta förs ett argument att Christianias användning av området bara är en naturlig del av det historiska lagret, och därför är en levande berättelse av historien, som pekas ut som "*bevaringsværdig og umistelig*" (ibid.:43). Planen presenterar inga idéer kring att riva befintlig bebyggelse, men menar att det skall finnas en balans mellan det historiska och de nutida "*byggexperimenten*", som definieras som en framtidsvision.

När planen tar upp bevarande, så är det för det mesta i kontexten av att behålla Christianias gröna områden, och det trycks på det rekreationella värdet som argument för bevarande (Christiania 2004:41 m.fl.). Däremot hävdar utvecklingsplanen själv, under rubriken "*Fredning og nutidsminder – Bevaringsværdige huse og bygningsgrupper*", att Christianias eget kulturlager har ett bevaringsvärde (ibid.:52). Den förklarar att det christianiterna i sin essens gjort, handlar om *adaptive re-use*. Denna bevaringsmetod är inte något nytt inom kulturvårdsfältet, utan är en ofta accepterad metod (bland annat Granada-konventionen (Council of Europe 1985)). Med detta tillvägagångssätt har det tillkommit

tillbyggnader på de militärhistoriska husen, men det är med Christianias karaktäristik, som gör att det är en tydlig skillnad på vad som är nytt, och vad som är gammalt. Detta byggskick är det som generellt adopteras som den "officiella" beskrivningen av hur byggnaderna i staden kan typologiseras (se t.ex. Svava, Riesto & Skov 2007:10).

Det christianitiska kulturlagret som utvecklingsplanen talar om är ett tidslager som representerar en "*spännande politisk och kulturhistorisk tidsperiod*" (ibid.:52), en representation som inte är speciellt synlig på många andra ställen. Utvecklingsplanen trycker alltså på att Christiania bland annat bör bevaras på grunder av unicitet. Trots att utvecklingsplanen har en önskan att bevara, förhåller den sig kritisk till fredning av byggnader, enligt SAVE-metoden (se Kulturarvsstyrelsen 2011). I Christiania är redan ett antal byggnader fredade, bland annat alla krutmagasinen ute på Dyssen, Den Grønne Hal, Den Grå Hal m.fl. (FBB 2009a-f). Christiania har en byggnadstradition där hus ständigt får nya tillbyggnader, vilket anses vara en naturlig del av en byggnads livshistoria (Christiania 2004:52). Att freda ett hus innebär enligt utvecklingsplanen att den helt läggs i en tidskapsel, vilket hade begränsat, eller t.o.m. hindrat denna karakteristiska utveckling (ibid.:52). Däremot finns det även en tanke att det finns nutida byggnader som hade varit till gagn av att bli fredade, eller åtminstone listade som bevaringsvärdiga (ibid.:53). Det specificeras inte vilka dessa byggnader är, förutom att det är selvbyggerhuse både innan- och utanför vallgraven. Trots detta utlägg är utvecklingsplanen noga med att beivra hur paradoxalt fredningar och att lista byggnader som bevaringsvärdiga är då det försvårar eller helt stoppar den utveckling som Christiania anser är en viktig del av sitt byggda kulturarv.

Då utvecklingsplanen är ett gensvar på den som släpptes av Christianiaudvalget, så tar den även upp restaureringen och rekonstruktionen av fästningsanläggningen, som skulle lett till rivning av en betydande mängd hus i området. Utvecklingsplanen problematiserar rekonstruktionen, då den erkänner att det finns byggd representation från flera olika tidlager och att rekonstruktionen av fästningsanläggningen då måste bestämma vilken av dessa tidlager som skal prioriteras (ibid.:52-53) (Detta har redan gjorts av Christianiaudvalget och Slots- og Ejendomsstyrelsen, som valt att värdera den ursprungliga bebyggelsen på fästningsområdet skall bevaras). Istället yrkar Christianias utvecklingsplan på att det är positivt med att ha en mångfald av historier. I dagsläget anser utvecklingsplanen att "*nutiden er levende uden af [sic] dominere fortiden*" (ibid.:53).

2.1.2 Informella

Fig. 8. Hashboden "Ryg med hjem". Foto av Stefan Ertmann.

2.1.2.1 Nationalmuseet

Hashboden "Ryg med hjem" donerades 2003 av christianiterna själva till Nationalmuseet. Den är dekorerad av de nu två christianitiska konstnärerna William Skotte Olsen och John Snyder (även känd som John Vestermark Rasmussen). Den är nu en del av utställningen *Danmarkshistorier (1660-2000)*, som redovisar för 340 år av nationalhistoria genom mer än 5000 föremål. Nationalmuseet påpekar att utställningen inte är en lång, progressiv berättelse, utan att den visar flera Danmarkshistorier, därav namnet på utställningen (Nationalmuseet u.åa).

Nationalmuseet förklarar sitt anspråk på detta vis:

Når Nationalmuseet interesserer sig for Christiania, er det som et udtryk for de forandringer, der er sket i efterkrigstidens Danmark. Ungdomsoprøret er blevet en metafor for opbrud og kritikken af systemet, af kapitalismen, af autoriteterne, af forbrugersamfundet, af kernefamiliens snærende bånd. (Nationalmuseet u.åb)

2.1.2.2 Turistinformation

Här presenteras de två mest lättillgängliga turistinformationer av Christiania.

Wonderful Copenhagen (WC) är huvudstadsregionens turistorganisation, som etablerades 1992 av Köpenhamns turistförening, Köpenhamns och Frederiksbergs kommuner, Erhvervsministeriet, VisitDenmark (då Danmarks turistråd), Köpenhamns City Center och det icke-längre existerande Köpenhamns Amt. WC fungerar även som en nätverksorganisation och har över 300 kommersiella samarbetspartners (WF u.åa). Sedan 2017 har WC en ny strategi, vid namn 'Localhood', som ämnar att turister och invånare skall kunna dela samma erfarenheter kring lokalitet och därför öka interaktionen mellan dessa två grupper (WF 2017:21). På den engelska versionen av listan över de 30 mest besökta turistattraktionerna står Christiania som femte. WC beskriver Christiania på detta sätt:

Experience colourful Christiania

Freetown Christiania is a green and car-free neighbourhood in Copenhagen, best known for its autonomous inhabitants' different way of life. It was established in 1971 by a group of hippies who occupied some abandoned military barracks on the site and developed their own set of society rules, completely independent of the Danish government.

Christiania existed under special conditions for 40 years with constant conflicts and clashes between the local Christianites and the Danish state. After many years of uncertainty about the future of Christiania, an agreement was entered in 2011, which meant that on 1 July 2012, a foundation, the Foundation Freetown Christiania, was founded. The foundation now owns the entire part of Christiania located outside the protected ramparts and leases buildings and land on the ramparts, which are still owned by the state. Part of the money is raised by selling the symbolic Christiania shares.

Freetown Christiania is a mix of homemade houses, workshops, art galleries, music venues, cheap and organic eateries, and beautiful nature. It is still a society within a society, for an example you cannot buy a house in Christiania. You have to apply for it, and if successful, it is given to you. The area is open to the public - even with guided tours, run by the local Christianites.

For your own safety, visitors are advised not to film nor photograph in Christiania, especially not in the area in and around Pusher Street, mainly due to the hash dealing, which is illegal in Denmark. At the entrance you will find signs indicating 'do's and don'ts' in the area. We advice you to take them seriously and follow them for your own safety." (Wonderful Copenhagen u.åb)

På den danska versionen av hemsidan ligger Christiania som tredje på listan av de 30 största turistattraktionerna, då med ändrad titel: "Alternative Christiania". Texten om fristaden är däremot identisk jämfört med den engelska (WF u.åc).

DOT (Din Offentlige Transport) är samarbetet mellan DSB, Movia och Metroselskabet som har hand om olika sorters kollektivtrafikformer i Danmark. DOT har en egen rese- och turistguide. Denna går att hitta i metrostationerna. Den talar om Christiania på detta sätt:

Christiania is an autonomous neighbourhood which is situated on the island of Christianshavn. It was created by squatters in 1971 and it still attracts people with an alternative lifestyle. Today around 1000 people live there. Have

a stroll around this green area and be inspired by the self-made houses. You will also find a variety of eco-restaurants, workshops, galleries and music venues.” (DOT 2017)

Dessa två turistinformationer fokuserar på de alternativa aspekterna med Christiania och naturupplevelsen. Pusher Street tas endast upp i WC:s guide, då för att varna kring fotografering och besökares säkerhet, vilket också målar upp Christiania i ett otrött sken. DOT:s guide tar inte upp den arkitektur- och militärhistoriska bakgrunden, men uppmärksammar hur fristaden kom till, vilket även WC:s gör. De använder däremot två olika ord för att beskriva gruppen som ockuperade området; WC beskriver dem som “hippies” och DOT som “squatters”.

Christiania Guide

“Christiania er tabernes paradis, for de kreative og rekreative værdier, som vi alle søger, findes i rigt mål på området.” (Christiania 2004:2) Så introducerar sig staden i sin egenskivna guidebok från 2004. Christiania visar något danskt som inte finns på andra ställen, menar den. Guiden menar att folk kommer till fristaden för att njuta av den “fredfyldte grønne miljø og den magiske blandning af landsbyliv og storstad i ét” (ibid.:2). Förutom det rekreationella värdet, skriver guiden att Christiania har kreativa och kulturella värden.

I guidens avsnitt om fristadens historia börjar den direkt vid ockupationspunkten och redogör för den sociala delen av Christianias historia. Den nämner inte något om områdets förflutna förutom att beskriva hur Forsvaret försöker återbygga planket flera gånger, och att det i en tidning publiceras en artikel om att Bådmandsstrædes Kasernes byggnader går att ockupera (ibid.:3). Först i en sidokommentar på sida 16, i det avsnitt som beskriver Christiania som fysisk miljö, nämns det att fristaden är beläget ovanpå en historisk fästningsanläggning. I detta avsnitt introduceras också de mer militär- och arkitekturhistoriska aspekterna av vissa byggnader; det är här Fredens Ark beskrivs som huvudkvarter för Bådmandsstrædes Kaserne, Den Grønne Hal “en mægtig militær ridebanebygning med en imponerende tagkonstruktion”, och Den Grå Hal som ursprungligen var ett ridhus (ibid.:16-17). Ordet ‘kulturarv’ finns inte med i relation till något guiden själv skriver om Christiania.

2.1.2.3 Informationsskylt

I Christianias fysiska miljö finns det markörer som talar om för besökare vad som finns på platsen. En av de som är vanligast är denna (se figur 9), som är uppsatt på flera ställen i fristaden. Skyltarna är uppsatta någon gång efter 2006, då den dels refererar till sin egen utvecklingsplan från 2006, men även SES utvecklingsplan om fästningsanläggningen från samma år. Den behandlar tre aspekter: bosättning, gäster och naturen. Om bosättningen beskriver skylten hur den medvetet strider mot lokalplanen från 1991, och utpekar den nuvarande christianitiska bebyggelsen, den som tillkommit efter den militärhistoriska perioden, som en förutsättning för den “enastående karaktär” som området har. I delen om gäster beskriver skylten hur Christiania har gjort fristaden tillgänglig för gäster med bänkar, soptunnor och stigar samt trappor på vällen, men även hur fristaden tar hand om området generellt. Längst ned under bildserien för avsnittet

Fig. 9. Informationsskylt i Christiania, placerad på en byggnad ovanpå vallen. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

står: “Kombinationen af bosætning og voldanlæg skaber et dagligt liv med oplevelsemuligheder samt tryghed for de besøgende, både nat og dag”. I naturdelen beskriver skylten att den tar hänsyn till områdets fornminne, vilket under denna tid fortfarande var ett lagkrav från statens sida: “Vi arbejder for at bevare og udvikle Christianias mangfoldige natur, i respekt for fæstningsanlæggets særlige karakter”.

Skylden konfronterar SES och deras utvecklingsplan för fästningsanläggningen, genom att berätta för läsaren att SES vill “retablere Christianiaområdet til et sterilt biologisk fattigt og ensrettet anlæg”. Christiania menar att detta kommer ge stora negativa konsekvenser för den flora och fauna som i dag finns i området, men nämner inget om resten av fristadens fysiska karaktär och hur den hade påverkats.

2.1.2.4 Forskønnelsesdiplom

På en sten placerad i parken på området ‘Prærien’ finns ett litet plakat. Plakatet är från Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (FHF), stiftad 1885, som är en förening vars mål är att bevara och öka huvudstadens skönhet (FHF u.åa). De fokuserar på att bevara “historiska och karaktäristiska byggnader och miljöer” samtidigt som de även främjar mer kontemporära byggnadsverk, stadsrum och parker som har ett högt arkitektoniskt och konstnärligt värde. Föreningen delar varje år ut diplom till ett antal byggnader. FHF:s utlåtande om Christianias nominering 2003 var:

Fristaden Christiania hædres for bydelens lange og utrættelige bestræbelse for at skabe og udvikle et alternativt botilbud i København. Fra i starten at have været et

Fig. 10. Plakat från Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

anarkisk “socialt eksperiment” har bydelen udviklet sig til at være en lille verden af alternative løsninger på spørgsmålet om bosætning. De synlige resultater af denne udvikling af kreativitet omkring boligen, dens omgivelser og sociale mønstre er inspirerende for mange mennesker. Området er bestemt ikke fejlfrit, men det rummer muligheder for opsugning af meget forskelligartede mennesketyper, som har svært ved at finde indpas i det normale samfund udenfor.

Fristaden er et fristed på mange måder, men det der begrundes Foreningens ønske om at hædre Christiania, er stedets karakter af smeltedigél for udviklingen af anderledes byggeri og byplanlægning. Der har været eksperimenteret og eksperimenteres stadig med måder at bo på, og bydelen udgør en mageløs inspirationskilde for planlæggere, boligfolk og boligbrugere, ikke bare fra Danmark, men også fra udlandet, hvorfor det besøges af tusinder hvert år.

Det er magtpåliggende for Foreningen at henstille, at de unikke miljøværdier ved bydelen ikke sættes over styr med en konkurrence, hvis formål er at “normalisere” forholdene på Christiania.

(FHF u.åb)

Tre år senere, 2006, fick Christianias egna utvecklingsplan föreningens initiativpris, med motiveringen att planen var ett “*fackligt kvalificerat motspel*” gentemot statens utvecklingsplan som FHF ansåg bakåtsträvande och var en avveckling av fristaden. FHF benämner upprättelsen av fristaden 1971 som “*ett av Danmarkshistoriens viktigaste händelser*” (ibid.). År 2017 blev en byggnad i Christiania nominerad för diplommet igen (FHF u.åc). Det var en nybyggd offentlig toalett, som även var solcellskraftverk, belägen i Prærien.

2.1.2.5 World Heritage Site-plakat

Om man passerar Loppebygningen från hörningången till Christiania där Bådmandsstræde och Prinsessegade möts, syns en litet plakat på väggen av byggnaden. Det är ett plakat som konstaterar att Christiania är ett world heritage site. Den ger däremot ingen information kring vem som satt upp den, eller när den sattes upp. Det föddes en förvirring i mig; om UNESCO förklarat Christiania ett världsarv, varför hade då konflikten mellan SLKS och fristaden uppstått?

En googling gav inga resultat. UNESCO:s lista presenterade inte heller Christiania som ett världsarv. I rädsla av att avslöja ett eventuellt guerillaskyltande och leda till att plakatet blev nedplockat vågade jag inte heller vända mig till UNESCO och fråga om det. Vid en intervju med en informant berättade han att plakatet sattes upp under tidigt 2000-tal. Det var däremot oklart om det hade varit någon ceremoni, eller vem som hade satt upp den. Det var först efter ett besök till Rejsestalden som det blev förklarat. En medarbetare berättade att den satts upp på skämt.

Detta är inte första gången Christiania använder sig av counter-tekniker. Den tidigare presenterade Udviklingsplan (Christiania 2004) är ett annat exempel på hur christianiterna strategiskt använder sig av statligt presenterade verktyg. Användningen av vedertagna maktapparater som gör tydliga anspråk på kulturarv, även på skämt, visar däremot att christianiterna själva gör ett anspråk på deras egna kulturarv genom att legitimisera det.

Fig. 11. Plakat som oauktoriserat världsarvsförklarar Christiania. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Fig. 12. Karta över Richards promenad, platsbruk och platsanknytningar.

2.3 Kulturarvsanspråk: individuella

Informanterna presenteras i den ordning intervjuerna hållits. Frågorna till intervjuerna återfinns i bilaga I. Intervjuernas förlopp redovisas kronologiskt. Varje intervju delas upp i två delar; samtal och promenad.

Richard

– Samtal

Richard har bott på Christiania sedan 1975. Sedan 1979 bor han i Skurvognslandsbyen i Mælkebøtten. Intervjun sker i forskarbostaden i Christiania. Richard är i dag pensionär, men är utbildad kultursociolog. Richard har varit mycket aktiv i fristadens organisering, och var bland annat med i kontaktgruppen. Utanför Christiania satt han tidigare i Christianshavns lokaludvalg.

För Richard ligger värdet i att bo i fristaden mycket i gemenskapen. Det är ett återkommande tema under hela intervjun. Han gillar att det inte finns någon ledning och att det inte heller finns egendomsrätt. Att leva på det sätt som Christiania innebär ställer krav på varandra, säger han. Richard menar att folk här lär känna varandra och tar hand om varandra, jämfört med att bo utanför Christiania där man kan bo i samma trappuppgång i 25 år utan att lära känna sina grannar. Förutom detta är beslutsformen i fristaden viktig för honom, och han säger att han inte känner till andra ställen som har detta.

Richard beskriver en stor diskrepans mellan bilden av fristaden som kommer utifrån och egenbilden:

Problemet er også sådan måske, at der er kolossalt mange mennesker som er dybt fascinerede over Christiania, men de forstår det ikke. Og aviserne har ikke været positive, eller de har fokuseret meget på hashmarkedet. Og... jeg synes den er et meget stort problem. Jeg har mødt med mange mennesker og spørger dem "Do you know what you are looking at?" og de ved ikke rigtigt, i virkeligheden hvad det handler om og så prøver jeg at fortælle dem lidt og de bliver død-fascinerede, de har aldrig nogensinde hørt om det her. De har hørt om Christiania, er fascinerede af det, men de ved ikke rigtigt hvad foregår inde i Christiania. F.eks. for nyligt hørte jeg, det er nogen hvor vi kalder sorte rundvisere, nogen der kommer udefra Christiania, som viser rundt i byen. Og de kommer i nærheden af Christiania, jeg hørte en sige, bare overhørte ham: "Den primære, vigtigste gade på Christiania, det er Pusher Street". Aj, stop, det er det ikke, det er forkert det du siger. Men det siger noget omkring pressen, om befolkningen og... det kender jeg som et stort problem.

Richard ställer sig positiv till normaliseringen. Den har inneburit nya krav både internt och externt, då christianiterna nu måste kommunicera ut sina beslut, vilket de inte var tvungna innan. En ny organiseringsstruktur är ett resultat av normaliseringen, då man blev tvungna att hitta nya sätt att diskutera med varandra och fatta beslut på ett mer effektivt sätt. Innan var det oklart och ofta stökigt. Det är även gjort att fler deltar i möten än innan, och att man talar allvar på ett annat sätt.

När vi pratar om vad som skett sedan Richard flyttade in 1975, fokuserar han mycket på mer immateriella aspekter. Han beskriver Christiania som mer samlat och moget:

Vi er meget mere voksede, personligt og fælleds. Og vi er i den situation nu hvor jeg vil gætte på at 80-90 % af de mennesker der bor her har boet her i mange, mange år, 10-15 år. Og de fleste af de mennesker er også vores børn. Jeg har børn og børnebørn her nu. Og i Mælkebøtten f.eks., jeg tror vi har 40 % hvis ikke 50 % børn i Mælkebøtten, og det er begyndt at betyde meget, ikke at vi er indavlet, jeg har to børn og en bor udenfor og en indenfor. Og jeg synes det har været en meget stor ting, at folk har begyndt, og vores børn og børnebørn, på grund af det tager det meget alvorligt, fordi vi er meget interesserede i at vores børn har det godt. At det er et fint sted at bo, og vi har taget det ansvar vi har i forhold til at hjælpe boligområder hvor vi bor, at blive mere effektive, vi er bedre på at beskytte vores børn.

Detta har i sin tur lett till att det fysiska ändrats på så sätt att kvaliteten i bostäderna blivit bättre, och att det finns ett intresse i att utveckla och stötta varandra i det. Richard tycker att det är en mycket stor skillnad jämfört med tio år sedan, och att det är en positiv utveckling.

Vi återgår till att prata om vad intresset för Christiania är från utomstående. Richard säger att det är svårt att förklara, men han tror att folk kommer till fristaden för att de har en fascination för Christiania, utan att förstå eller kunna sätta fingret på vad det är rent konkret. De förstår att det finns en annorlunda känsla här, och att denna känsla eller stämning inte finns någon annan stans, men där slutar det. Han tycker att det är synd att folk utifrån inte riktigt vet vad fristaden faktiskt innebär. I allmänhet är turisterna en utmaning. Richard beskriver situationen som att Christiania blivit överrumplad av turisterna, och att turisterna i sin tur inte alltid förstår att det faktiskt bor människor där. Han delar in turisterna i tre olika grupper: turister från andra länder, danskar som har hört talas om Christiania och vill uppleva det, och unga haschturister. Det är främst haschturisterna som ställer till med problem då de stör i de så kallade boligområden, bostadsområden. De går uppe på vallarna och har en tendens att hamna i christianiternas trädgårdar när de skall röka på. *“Det er næsten som om at de synes vi er statister der går rundt”*, säger han. Hela situationen kring haschmarknaden är mycket komplex. Richard tycker att den är en plåga, men att den är ett nödvändigt ont då det är det enda stället som har en öppen haschmarknad.

Det viktigaste elementet i Christiania är för Richard något immateriellt, nämligen gemenskapen. Det som måste bevaras för den nuvarande identiteten är det som Christiania är byggt på, dvs de tre grundprinciper som karaktäriserar Christianias identitet: konsensusdemokratin, egendomsformen och att det inte finns någon ledning. Richard anser inte att det finns något speciellt som skall bevaras, utan att alla byggnader har lika värde. Konceptet är som sådant att byggnaderna utvecklar sig i takt med människorna som bor i dem. *“Vi er fælles om det her”*, säger han. Däremot vill han ta bort, eller åtminstone vill att det hanteras på ett annat sätt med Pusher Street på grund av att den påverkar resten av Christiania negativt. Som tidigare pekar Richard på att det är dubbelt. Det finns också problemet att Pusher Street drar in mycket pengar även till andra verksamheter som Månefiskeren och Nemoland, pengar som Richard inte tror kommer tillbaka till Christiania. Christianiterna har genom tiderna försökt begränsa, stoppa eller styra upp Pusher Street, men det har inte direkt hjälpt, utan det går alltid tillbaka till hur det

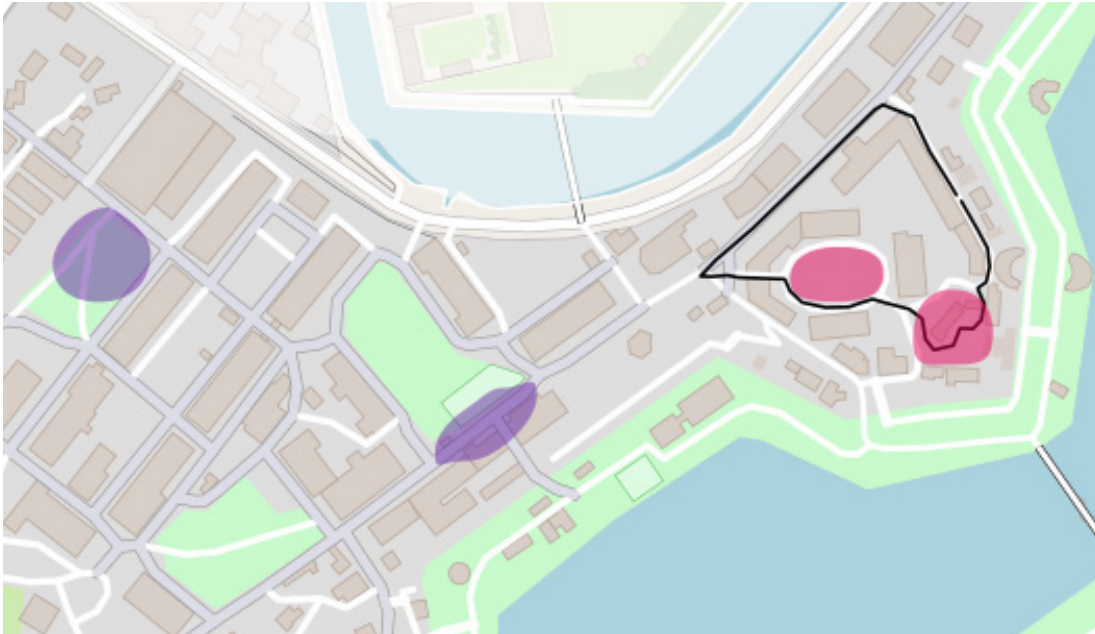

Fig. 13. Avsnitt ur Richards karta.

varit tidigare.

Christianias hjärta definierar Richard som de tidigare nämnda tre grundprinciperna. Han säger:

Vi taler om et princip som har eksisteret siden -72. Den er så grundlæggende i forhold til vores måde at fungere på. [...] Men de tre ting synes jeg er meget grundlæggende for Christianias eksistens.

Richard påpekar ofta att det inte finns andra platser som fristaden, och till hur det, åtminstone i Mælkebøtten, finns en stabilitet då man vet att man har varandras rygg. Det i sig är ett sorts existensgrundlag för Christiania.

Jag frågar honom vad det innebär när något är 'christianittiskt'. Först skrattar han, och svarar: "det er, det passer til det der er vores sjæl". Det är svårt att sätta fingret på, men det innebär gemenskap, respekt, samhörighet och att man har hjärtat i Christiania. Vidare förklarar han begreppet genom att säga vad det inte innebär, vilket är våld, att stjäla, att tala ned till grannar och vänner eller förhindra beslutsprocesser på möten. Övergripande handlar det om en djupt liggande respekt inför varandra.

– Promenad

Promenaden börjar vid CRIR-huset och går sedan längs med vägen in till Skurvognslandsbyen där informanten bor. Han talar mycket om hur gränsen till boligområdet är rumslig, med byggnader som markerar i den fysiska miljön. Här berättar han att en av skurvognene på platsen innan var ett gemensamt spisehus, men nu är bostad. Richard pratar litet om Skurvognslandsbyens historia, och hur den kom till.

Vi fortsätter in genom Mælkebøtten, och passerar på vägen boligområdets fælledsrum. När vi når den gröna platsen som är belägen i mitten av Mælkebøtten, kallad Omelet-

ten, stannar vi till. Här pratar Richard mycket om den fysiska avgränsningen som byggnadernas placering tillsammans med vällen, men även byggnadernas uttryck, skapar en sorts identitet specifikt för Mælkebøtten: *"Den måde husene er lavet på, det i sig selv giver en identitet. Det giver en form for fællesskab, det giver en form for tæthed og fordi den er så tydeligt afgrænset omkring en plads."*

Richard säger att byggnaderna har en tydlig patina, som härkommer från deras ålder. Den geografiska placeringen av området är viktig, då den leder till att turisterna inte går hit lika ofta. Porten till Mælkebøtten hjälper även till med det, berättar han. Dess officiella utformning skapar en avskärmning vilket bidrar till att det får en privat känsla och gör att utomstående inte riktigt vågar gå in. Omeletten är en viktig plats för honom, då den används för gemensamma aktiviteter som middagar under sommarhalvåret.

Vi går ut genom porten och går längs med Langegade. Richard tycker att den är viktig för Christiania, då den är den längsta gatan i fristaden, och löper genom hela. Här berättar han att områdesindelningen funnits sedan 1982 och skapades i samband med Junkblokaden för att kunna få lättare översikt över vart de hårda drogerna figurerade. När vi går tillbaka till CRIR-huset pratar vi om platserna som används av christianiterna. Han pekar ut två: utanför Den Grå Hal och framför Indkøbscentralen. Platsen framför Indkøbscentralen är en mötesplats, Richard drar kopplingen till att det alltid funnits ställen där olika samhällen har sina knutpunkter för information och att detta är Christianias sådan. Platsen utanför Den Grå Hal är däremot mer för aktiviteter och firanden, än en plats där man möts.

Fig. 14. Porten till Mælkebøtten. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Fig. 15. Innergården Omeletten. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Fig. 16. Karta över Anders platsbruk och platsanknytningar.

Anders

– *Samtal*

Anders är förtidspensionerad konstnär och har bott i Christiania sedan 1980-talet. Han bor i Loppebygningen, men har bott på andra ställen i fristaden under åren. Intervjun sker i forskarbostaden.

Frihet är mycket centralt för Anders, och det är det tillsammans med gemenskapen i att bo med andra som vill ha frihet som gör att han gillar att bo här. Däremot berättar han att det ibland blir konflikter då folk inte vill samma sak eller har frihetstankar som krockar, och att det inte riktigt finns plats för allas frihet. Denna frihet är även det som han tror är det personer utifrån associerar med Christiania, i synnerhet friheten till att röka hasch. Förutom detta tror Anders att folks tankar kring fristaden mest kretsar runt det de hör via media, vilket brukar vara om Pusher Street. Själv tycker han att det borde vara mer känt för konsten. Under intervjuens gång blir det även tydligt att Anders värdesätter Christianias natur mycket. Redan tidigt i intervjun skiljer Anders tydligt mellan Christiania och Danmark, genom att distansera dem genom att bland annat kalla allt annat som inte är fristaden för "vanliga Danmark" eller helt enkelt bara särskilja dem. Normaliseringen som skedde 2004 är han inte nöjd med.

Det er sådan en... meget vigtigt symbolsføring, symbolisk punkt. At nu skal man have byggetilladelse, som man, selvfølgelig skal ha i Danmark. Men oprindeligt når man flyttede ind på Christiania, så flyttede man, eller flyttede på Christiania, så flyttede man fra et område med byggetilladelse som var det almindelige Danmark, ud i et område der ikke var behov for byggetilladelse, byggefrihed. Og på et tidspunkt så fandtes der også noget der hed byggestop, hvor man ikke fik bygge noget som helst.

När vi pratar om vad som hänt sedan han flyttade in, så fokuseras det mycket på de olika regleringar som styr den fysiska miljön, just den begränsningen av byggfriheten. Anders ser det som en inskränkning av den frihet som då alltid hade funnits på Christiania. Även helhetsplanen som var en del av normaliseringen var ett ytterligare tecken på detta då, den tvingade christianiterna till att ta gemensamma beslut som kollektivistisk monolit, när den egentligen var mer av en individualistisk rörelse.

Vi börjar prata om intresset för Christiania sett utifrån. Anders tror det är väldigt blandat, vissa vill stänga ned det, medan turisterna istället är fascinerade över Christiania.

Du må tænke på at turisterne, de læser ikke helhedsplanen inden de tar ud på Christiania. de siger bare 'Christiania, jaaaaa!'. Og skidt med love og regler og helhedsplaner, de vil bare ud på Christiania, bare tage ud i grasset og ryge på en joint og ha det fedt, mand. [...] Det er sådan urchristianiafascinationen.

Han har personligen inget problem med turisterna, men talar mycket om hur de skapar problem med nedskräpning. Den fysiska miljön slits även ned på grund av turisttrycket, till exempel har grönområden vid vallgraven varit tvungna att spärras av så att gräset skall få en chans att gro.

De viktigaste elementet i Christiania är enligt Anders friheten som annars är begränsad

i 'vanliga' Danmark. Den viktigaste är Pusher Street då det är en plats som drar mycket turister på grund av sitt sensationsvärde. Anders skulle dock gärna se att Pusher Street begränsades. Men det är, som även Richard sade, dubbelt. "*Uden Pusher Street, intet Christiania*", säger Anders. Problemet är att turisterna endast ser ytan av Pusher Street, och inte de konflikter som finns under ytan. Det blir en skillnad i vad turisterna upplever, och det "äkta" Christiania. Däremot tycker han inte själv att haschmarknaden är det viktigaste. Självklart skall en del av Pusher Street bevaras, men han tillägger också att Nationalmuseet redan fixat det där genom att ha en av de gamla haschbodarna i sin samling. Vad Anders även vill skall bevaras är de äldre, "hippie-handmålade" skyltarna. Rent generellt anser han att hippie-tiden var bättre. De nya byggnaderna som byggs upp saknar omtanke för Christianias särskilda stil.

Hvad er Christianias særlige stil?

Ja, det var jo sådan hippiestil, den gamle hippiestil. Gamle vinduer ligesom her [syftar på CRIR-husets stora vardagsrumsfönster], sprøjser, for eksempel. Og sådan lidt skævt og... ligesom Bananhuset. Det er jo bygget i sådan en... jeg vil godt sige når Bananhuset det er bygget i sådan lidt nostalgisk stil. Af tyske håndværkere som hyller gammelt håndværk.

Anders pratar också om immateriella ting som skall bevaras, då friheten. Det finns inget fysiskt i miljön som Anders vill ta bort. Istället är det människor, "*Men det kan man jo ikke blive enige om*", avsluter han. Angående Christianias hjärta säger han att några nog skulle säga att det är haschen. Jag frågar honom vad han själv tycker.

Ja, altså... Jeg siger også at det er hashen, men jeg bryder mig ikke så meget om det hjertet. Jeg er mere interesseret i den frihed som man kan dyrke på Christiania. Ja, jeg vil sige at det er friheden. Frihed som ikke findes så meget mere. Frihed er på vej nedad, hashen er på vej opad. [...] Kunsten er også et hjerte. Men den lever sådan, lidt tilbagetrukket. Men man kan sige at, det er alment accepteret at når man ryger hash så får man masse inspiration. Og når man tænker på hvor meget hash der bliver ryget på Christiania, så ku man jo forestille sig, så burde der være en masse kunst som er lavet, som er skabt ud af en fysisk inspiration af at ryge hash. Og så ka man sige det at det er for dårligt at der ikke er mere kunst når der er så meget hash.

Jag frågar Anders om han vet något om att Christiania är ett World Heritage Site. Han berättar att den suttit där sedan tidigt 2000-tal, men han vet inte vem det var som satte upp den. "*Sådan noget burde der være mere af, officielt anerkendelse af Christiania, noget positivt, så det ikke kun er hash og kriminalitet*". Det är här vi börjar prata litet djupare om fristadens historia, och det visar sig att Anders är mycket medveten om platsens historia, och om de olika tyskar som byggt på Christiania. Bland annat talar vi om henrettelseskuret, som var ett avrättnings skjul som tyskarna byggde under andra världskriget. I dag finns bara betonggrunden kvar. Jag frågar honom om denna del av Christianias historia bör uppmärksammas mer, och han tycker det. Kanske borde man sätta upp skyltar för turisterna.

Som tidigare etablerat av Richard, så finns det en stor skillnad i hur Christiania uppfattas av turisterna och av de som bor där. Även christianiternas egna guidade turer kallar Anders för "*noget forfærdelige propaganda-høl*". Han menar att Christianiaguiderna endast pratar om det som är bra med Christiania, t.ex. blåser upp Junkblokaden och andra heroiska händelser. Anders kritiska inställning fortsätter även in i frågan kring vad ordet

‘christianittiskt’ betyder.

Det er en slags, man kan sige, med et moderne udtryk der, at det er en slags sharialov.

Jag ber honom förklara.

Ja, altså. For eksempel så, der er nogle der mener at der sku være dødsstraf for at stjæle hinandens hash. Fordi hash er så vigtigt.

Jag ber honom förtydliga.

Det er ikke skrevet ned, det er sådan noget det fungerer i folks hoveder og sådan og sådan og sådan og sådan. Men det er aldrig nogensinde blevet skrevet ned. Så det er sådan et fiktivt tankesæt man viser tilbage til.

Jag ber honom förtydliga ytterligere.

Man kan sige, oprindeligt så var det hippierne syn på ret og pligt. Sådan noget med karmas lov. Og de rigtige vibrationer og noget sådan og sådan og sådan. Men det er aldrig nogensinde skrevet noget konkret ned.

Jag frågar honom om det är ett uttryck som skiljer från person till person, och han säger ja. Det sista han tillägger under intervjun är han tycker att fokuset på hållbar utveckling och ekologi är viktigt för Christianias identitet. Det används redan i politiska strategier av fristaden, men att det rent konkret inte är något som tänks mycket på av gemene christianit.

– Promenad

Promenaden sker med karta och samtal. Det första Anders tar upp är Badehuset, Christianias kommunala bastu- och badrum. Han tycker den är viktigt för att den är ett riktigt badhus, där inga har på sig kläder och män och kvinnor är tillsammans där. Det är däremot inte byggnaden som är viktig, utan verksamheten som huserar i den. Här urskiljer Anders två sorters turister: kulturturister och hashturister. Kulturturisterna är de som är förbrukare av Christiania. De besöker fristaden för att få vara kulturella och känna av Christianiaandan, bland annat genom att använda sig av Badehuset som egentligen är för christianiterna själva. Dessa turister sitter även inne på Morgenstedet, och pratar om filosofi. Hashturisterna är inte lika intresserade av dessa aspekter av Christiania.

Anders säger att det finns en grej han hade velat visa mig; Psyak building. Eller, egentligen hela Psyakområdet. Det är en liten detalj, men han beskriver en murhög som legat där i flera år, och hur ett träd börjat växa genom den. Han kallar den en symbol för byggestopet.

Der er et fotomotiv. Der er et sted, der står en murstensstabel, en stabel af mursten, og så er der et træ der gror op i murstenen. et lille træ der har groet der oppe. Og det har så blevet større og det har sat rødder ned mellem murstenene, og så ned og ned og ned, helt ned til jorden, og det er et sådant Tornerosebillede. Jeg synes det er et sådant flot billede, det er en symbol på byggestopet, fordi murstenen repræsenterer byggemateriale. Det er et meget, meget smukt billede. Den er jo en lille detalje i et kort. Det er byggestop. Her ser vi hvordan det går. Fordi byggestenen står der, og træer gror og gror og gror og der er ikke nogen der tar byggestenen og der sker ikke en skid. Og træet gror. Det er meget symbolskt.

När vi pratar om platser Anders själv använder, nämner han Månefiskeren, på grund av att den är alkoholfri. Han är där ofta och brukar sitta och titta på människorna som går förbi, och ibland prata med någon “sympatisk” turist. Caféets brukare identifierar

Fig. 17. Den symboliska murhøgen i Psyk. Foto av Anders Hansen.

han mest som turister, både hasch- och kulturturisterna. Till Månefiskeren tillhör även Fremtidsskoven, som är en liten park. Det är många som sitter där, men mest caféets kunder. Anders menar att det finns skiljda platser för christianiter och turister, den enda platsen där christianiterna sitter är framför Indkøberen, där de dricker öl. Det liknas vid ett torg. Han talar också om en plats som rent administrativt ligger utanför Christianias område, nämligen Fredens Havn, som ligger utmed Refshalevejen. Denna beskrivs som en satelitby till fristaden.

Fig. 18. Karta över Huldås platsbruk.

Hulda

– Samtal

Hulda har bott i Christiania sedan 1984, och bor i Nordområdet. Intervjun hålls inne på hennes kontor i Rejsestalden. När vi sätter igång markerar hon tydligt att hon inte vill svara på frågorna som rör den utforskande, "känslösamma" delen av intervjun, och jag känner mig osäker i min roll som intervjuare. Vi talar däremot om vad hon vill bevara. Naturen är viktig, och även Christiania som helhet. Inga specifika byggnader skall bevaras, och det finns utrymme för förändring och utveckling om någon presenterar bra idéer. Det enda som inte skall behållas är byggnaderna som är förfallna.

Christianias hjärta är de som bor här. Innebörden av ordet christianittiskt väljer Hulda att förklara genom att ge exempel på vad som inte är christianittiskt. Det är inte christianittiskt att bryta mot någon del av fristadens grundlag, inte heller att inte betala bruks- hyran, eller att gå emot beslut som träffats under fælledsmøder eller genom att vara osolidarisk. Ett av exemplen som Hulda definierar som ochristianittiskt är att inte veta sin plats som nyinflyttad:

For eksempel en person der lige har flyttet ind der stiller sig op og har rigtig mange meninger om alting. Det vil jeg sige er uchristianittisk fordi, de har ikke været her længe nok til at ligesom og-

– Promenad

Hulda har inte möjlighet att delta i en promenad, men vi sitter i alla fall och pratar om platser i fristaden.

Der er faktisk, efterhånden, er det sådan så at der er ingen, jeg ved ikke, jeg synes ikke rigtigt der er nogle pladser tilbage til os. Fordi de er overtaget af besøgene, ikke? Der er ingen af os der sætter os der eller op på volden eller noget andet fordi der er jo simpelthen ikke plads.

Enligt Hulda, så finns det en plats som i dag är för christianiterna, och det är platsen framför Indkøberen, vilket speglar vad andra informanter sagt. Carl Madsens Plads, torget som framträder innan man kommer ned till Pusher Street, nämns, men beskrivs som "ockuperat".

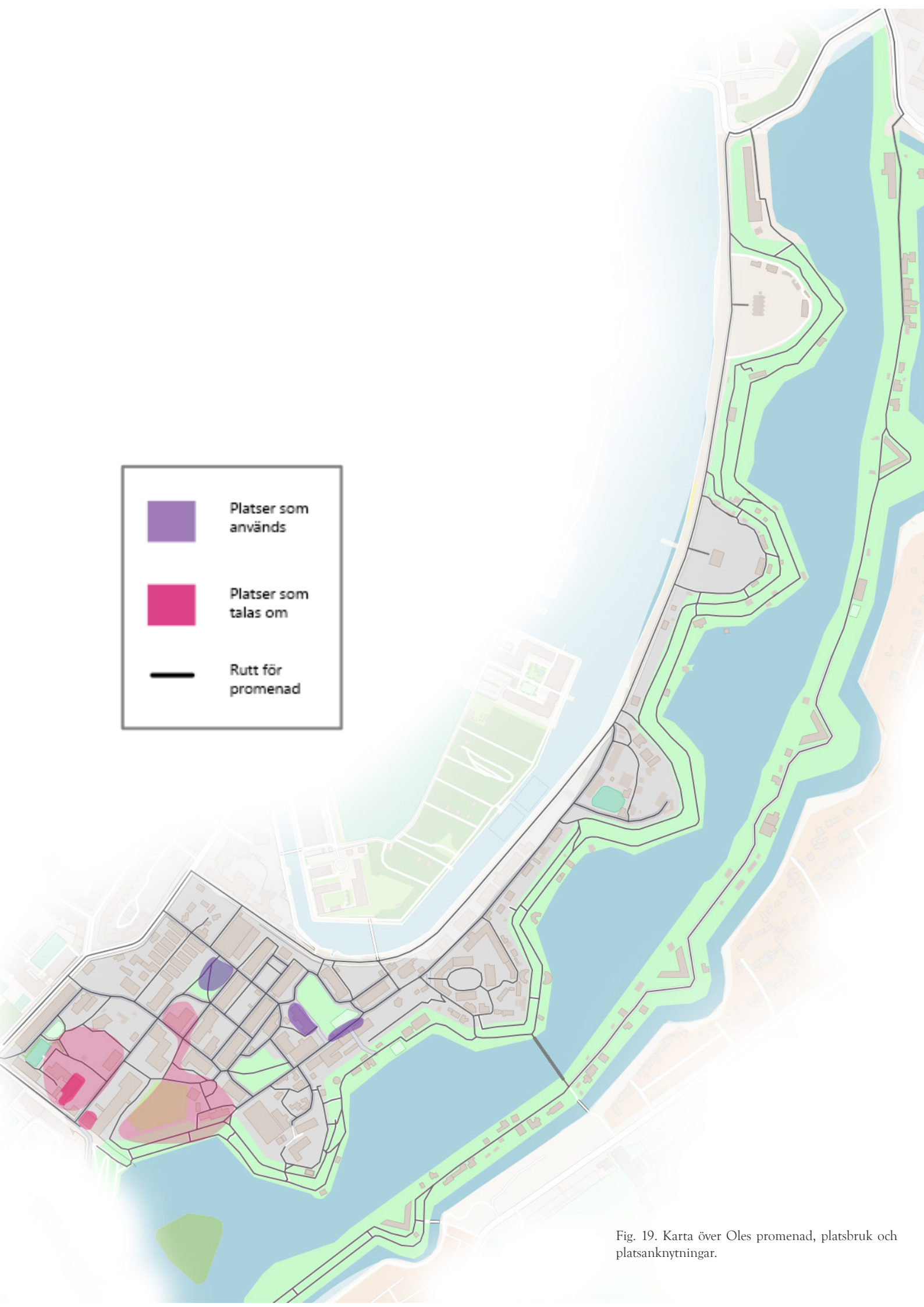

Fig. 19. Karta över Oles promenad, platsbruk och platsanknytningar.

Ole

– Samtal

Ole har bott på Christiania sedan 1979. Han arbetar på Christianias lokallistoriska arkiv, sitter i kontaktgruppen och är talrepresentant utåt för Christiania. Det är inte första gången vi har kontakt, då Ole även deltog i min bebyggelsehistoriska uppsats om Autogena, där han till och med valde byggnaden. Ole bor i det område som kallas Børneengen. Intervjun hålls inne på Christianias lokallistoriska arkiv, i Fredens Ark.

Ole gillar att bo på Christiania för att hans vänner bor här och för att det är 'spännande'. Mycket har hänt i fristaden sedan Ole flyttade in. I början var området mycket mer outvecklat. "*Der findes ikke en eneste kvadratcentimeter der ikke er øremærket nu*", berättar han. Ole upplever normaliseringen som ansträngande då den tvingat christianiterna till att förhålla sig till regler och restriktioner som inte funnits innan, vilket i sin tur även påverkat Christianias styrapparat på ett negativt sätt.

Enligt Ole skall ingen specifik byggnad bevaras, trots att hela fristaden skall vara kvar. Det talas återigen om att det är en del av en byggnads livshistoria att förändras. Detta går i linje med det som står i Christianias egna utvecklingsplan. Självstyret tas också upp som något som absolut måste bevaras, men han poängterar att denna upprätthållning måste ske inifrån, utan externa personer eller ingripanden. Den enda platsen som Ole vill begränsa eller ta bort är hashförsäljningen, där han föreslår att försäljningen kan flyttas in i byggnaderna runt Pusher street, så som det var under 1980-talet.

Som med tidigare informanter är de viktiga elementen och Christianias hjärta sammanvävda, och rör självstyret. Förutom detta talar Ole även om en ärlighet för varandra som han upplever blir svårare och svårare att upprätthålla i takt med utvecklingen. Christiania, i sin helhet, bör enligt honom bevaras. Det trycks återigen på resonemanget att det inte finns andra platser som Christiania i världen. En annan egenskap som talas om när det kommer till fristaden är geografin. Ole talar om att när man flyger över Köpenhamn, så är Christianias säregna utformning med sina tydliga avgränsningar väldigt uppenbar, och det syns direkt var Christiania ligger.

När vi talar om vad som är christianittiskt, beskriver han ordet som "*noget man slår hinden i hovedet med*". Ordet baseras till stor del utifrån självdefinieringsprinciper vilket ger ordet vilt skilda definitioner. Han ger ett exempel genom att definiera att det är christianittiskt med en platt demokratisk struktur medan andra anser att det är mer christianittiskt med en pyramidformad.

– Promenad

Promenaden med Ole sker genom karta och samtal. Han har en lång historia av engagemang inom Christiania, i alla delar av fristaden. Han berättar att allt i Christiania är lika viktigt för honom. En faktisk promenad hade lett till stt vi gått in på alla gator. Ole berättar att han bland annat arbetat med att dela ut Ugespejlet. Christianias natur värdesätts av honom och han är den första att nämna Dyssen.

Den första platsen Ole nämner är Christianias lokallistoriska arkiv, hans arbetsplats som ligger i Fredens Ark. Fredens Ark som byggnad, i sig själv, tas också upp. Mittemot Fredens Ark ligger Rejsestalden, där Christianias administration huserar. Ole berättar att han själv var med och rustade upp dem. Intill Rejsestaldet ligger Prærien, som han värdesätter mycket då han var med och planerade den. Han talar även om Loppebygningen, som ligger strax intill och även utgör en stor del av den fysiska barriären mellan Christiania och Köpenhamn. På andra sidan Fredens Ark ligger Fredens eng, en inhägnad fotbollsplan där det ibland hålls fotbollsturneringar. Denna, tillsammans med Operaen och Nemoland utgör det som Ole kallar en "underholdningsbastion".

Andra byggnader som han talar om är Den Grå Hal och platsen utanför den, där han själv med åren varit med och arrangerat många evenemang, samt de före detta krutmagasinet belägna ute på Dyssen, kända som vinkelgårdene/vinkelhuse.

När vi talar om platser som christianiter själva använder, så tar Ole tidigt upp att det inte direkt finns några platser kvar. Detta på grund av att Christiania blivit mer öppet med åren, vilket lett till att turisterna rör sig mycket mer runt i fristaden. Ole gör en distinktion mellan platser som turisterna är på (här hör Månefiskeren till, trots christianitiska stamkunder), platser som är öppna för alla christianiter och platser som är mer privata, men öppna för de christianiter som känner boende i husen. Till de öppna platserna hör bland annat Badehuset, som däremot med åren besöks av fler och fler utomstående och används av mindre och mindre av christianiterna själva. Förutom detta är det platsen framför Indkøberen som är den centrala mötesplatsen för christianiterna. Det är en trafikknutpunkt för fristaden, där alla vägar leder och den har alltid haft denna funktion. Ole berättar att i mer äldre dagar gick det att bestämma träff med någon utan att bestämma tid, och sedan sätta sig framför Indkøberen. Inom en till två timmar hade alla man behövde prata med passerat förbi. Han tillägger också att Indkøbscentralen är bra, då det går att köpa öl där, till skillnad från Månefiskeren som är alkoholfri.

De platser som identifieras som öppna men privata är bland annat Børneengen, Omeletten i Mælkebøtten samt vinkelhusens innergårdar. Dessa platser är även avskärmade i den fysiska miljön, med staket, grindar och huskroppar.

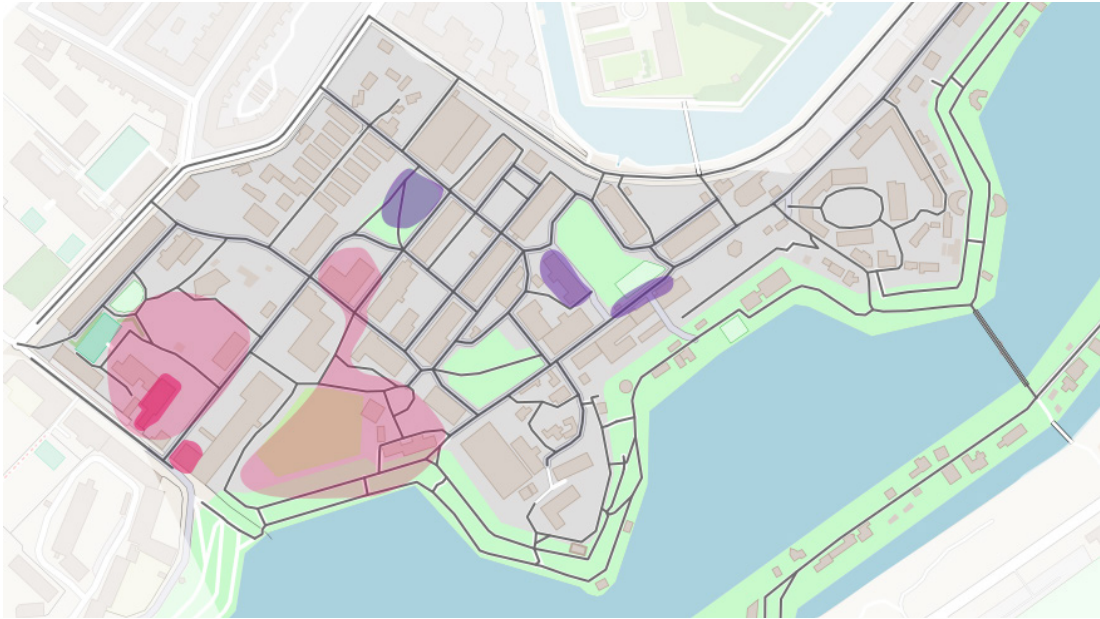

Fig. 20. Avsnitt ur Oles karta.

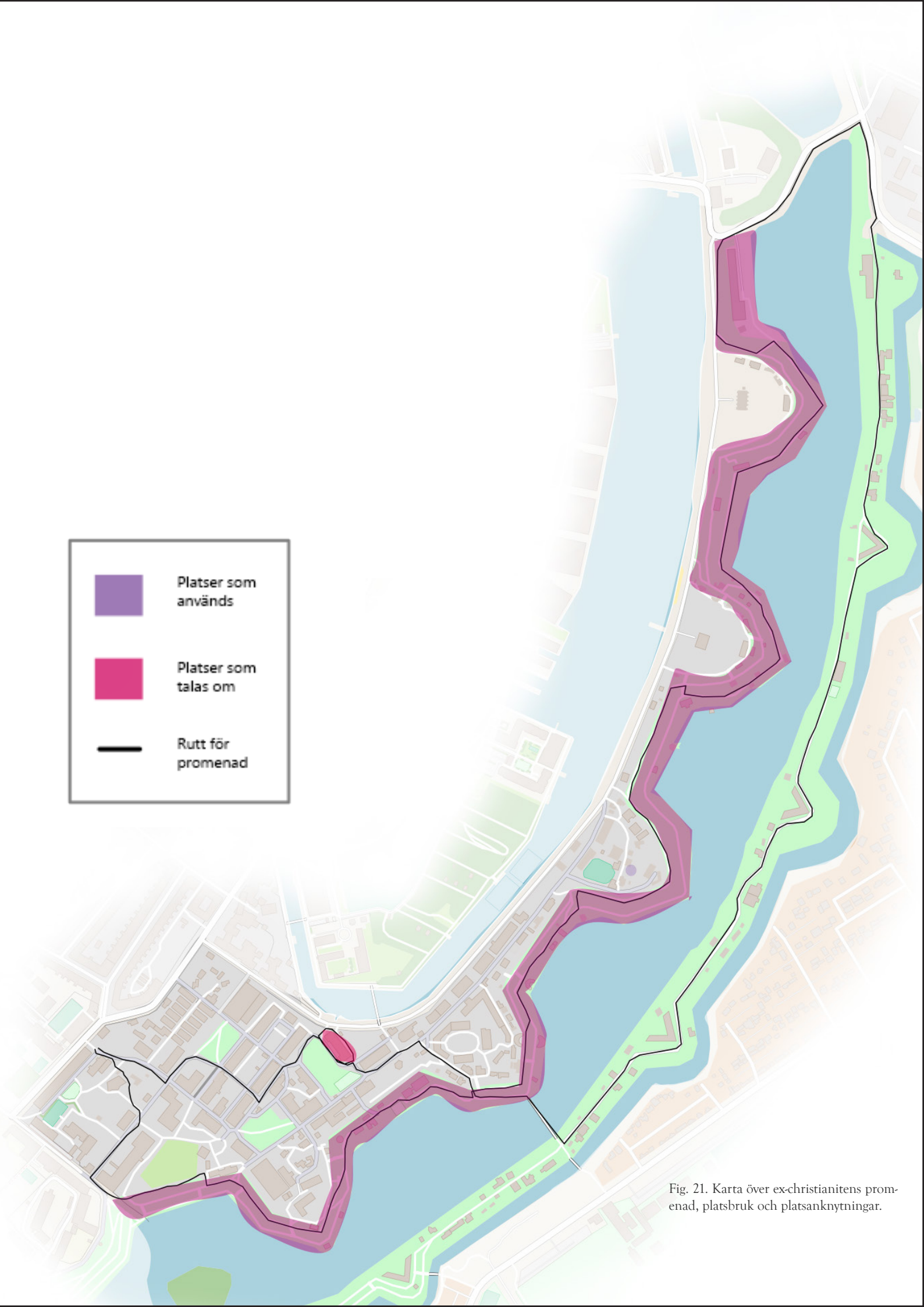

Fig. 21. Karta över ex-christianitens promenad, platsbruk och platsanknytningar.

Ex-christianit

– *Samtal*

Intervjun hålls i informantens hem, ett kort cykelavstånd från fristaden. Informanten vill vara anonym. Hen flyttade till Christiania 1981 och bodde där fram till 2006. Informanten värdesatte att bo på Christiania på grund av möjligheterna som fristaden innebar och att hen kunde bygga fritt som hen ville. Hen var vid inflytt ensamstående förälder, och beskriver fristaden som idealt för ensamstående och som 'ett barnparadis'. Det fanns mycket solidaritet och bra supportnätverk mellan föräldrar. Informanten är i dag pensionerad, men är akademiker. Under sin tid på Christiania var hen mycket involverad i olika initiativ, bland annat i Rundvisergruppen, Pressegruppen och Indkøbscentralen.

När jag frågar om vad hen tror andra tror om Christiania, så säger hen att de yngre nog bara tycker att det är spännande, och de äldre mest vill få det bortstädat. Många är rädda för Christiania, berättar informanten. De kommer in på Carl Madsens Plads och ser pushers med hundar, blir rädda och går ut igen.

Informanten är tvedelad kring vad normaliseringen åstadkommit. Christianias styrsätt har aldrig varit felfritt, men normaliseringen ställer mycket krav på ledningen, som inte funnits förut. De problem som funnits med styrsättet är nu tydligare än någonsin. Normaliseringen har även inskränkt på friheten. Informanten är orolig för fristadens framtid.

Det er i hvert fald blevet værre, det tror jeg helt bestemt, fordi de har ikke den der frihed længere, som vi havde i 80'erne hvor vi bare ku bygge og bygge til og bygge ud og leje Byggemand Bob⁵ og sådan noget, [skrattar], det kan de jo ikke i dag. Og det kan ikke være særlig sjovt at bo der med alle de turister. Jeg tror ikke det stopper med de der turis-ter. Det kan jeg mærke her, der bliver flere og flere turister.

Under tiden hen bodde i fristaden skedde det mycket. Informanten hänvisar till att det bland annat blivit dyrare att bo där, och att hen i dag bor billigare än vad hen gjorde under sin tid på Christiania. Den växande haschmarknaden beskrivs som ett problem, redan under hans tidiga tid i fristaden då MC-gänget Bullshit övertog Pusher Street. Informanten berättar att hen hört att även Polisen gett upp att försöka få styr på det.

Intresset för Christiania sett utifrån tror informanten är mycket varierat. Som med tidigare informanter finns det en syn som verkar dominera:

De fleste de kommer jo bare der ind for at købe noget hash, ikke? Og få hørt noget gratis musik. Eller der er jo mange psykiskt syge også, der løber rundt på Christiania. Der er nærmest sådan et opholdsstue for dem, og så kan de jo få en masse oplevelser og der er jo mange der elsker hunde, og så kan de gå og se på hunde.

5 Danska namnet för barnfiguren "Byggare Bob"

Fig. 22. Stig på vällen. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Hen berättar också att hens barnbarn älskar att springa runt på de grönskande vallarna och att intresset för Christianias natur och djurliv även delas av äldre. Förutom detta tror informanten att många intresserar sig för de äldre byggnaderna och deras historia, inte bara turister, utan även arkitekter och studenter. Det finns generellt ett akademiskt intresse för Christiania, om det så är för de historiska, arkitektoniska eller sociologiska aspekterna.

Det viktigaste elementet som är betydande för Christianias identitet är naturen. *“Det er jo naturen som jeg virkelig holder meget af, sådan et grønt område midt i byen og så ikke så meget de gamle bygninger”*. Informanten tänker mest på vad som kan vara för turisterna. Mælkebøtten och Børneengen tas även upp. Sedan säger hen:

Kvinder! Der er nogle der siger der bor nogle stærke kvinder på christiania ikke? Og man skal være virkelig stærk som kvinde også, det er en sådan mansdomineret miljø, har det jo været meget, ikke? Jeg ved ikke om det har skiftet lidt i dag.

Det som skall bevaras för att den nuvarande identiteten skall behållas är enligt informanten Mælkebøtten och Dyssen. Resonemanget för dessa val är att Mælkebøtten är ett av de områden där husen är i bäst skick, och att ute på Dyssen finns den *“verkliga naturen”*. När jag frågar informanten vad hen hade bevarat och tagit bort om hen helt fått välja själv, så börjar den direkt prata om det den vill ta bort. Genast nämns Fredens Ark, en av de äldsta byggnaderna i Christiania. Informanten förklarar att den vill ta bort

byggnaden då det finns väldigt mycket problem med den. Dels är den helt angripen av svamp, men hen tycker också att det bor för mycket folk i huset som inte betalar brukshyran. Hen tror att den lättaste lösningen hade varit att riva det. Förutom Fredens Ark, så berättar informanten om ett förfallet skjul ute på Dyssen:

Altså det der skur som er på Dyssen, når du kommer over broen og kører til højre, så er der det der lille gule hus, og så ved siden af står der et meget fantastisk hus som en der arbejder i ungdomsklubben, han har bygget og bor, og ved siden af står der et sådan mærkeligt stort hus og der har stået sådan et skur hvor rockwool og det hele sådan hænger ud. Det forstår jeg slet ikke at de ikke har fået kørt det væk. [...] det er jo alle tiders fotomotiv! [skrattar] Det er simpelthen helt vildt det der skur, ikke? og det vil jeg vel i hvert fald så også fjerne.

Det informanten vill bevara är objekt i den fysiska miljön. Första byggnaden som nämns är Løvehuset. Vid frågan om varför, svarar hen att det har en "gammal historia" och att det är någon av kungarna som byggt det. Byggnaden har även mycket luft runt sig rent rumsligt, på grund av den stora trädgården som den står i. Även Morgenstedet är av intresse för informanten, det framkommer däremot inte riktigt varför. Rosenhuset bedömer hen ordagrant som "bevaringsvärdigt", tillsammans med Loppebygningen som dock måste sättas en smula i stand först. Hela Mælkebøtten som område är också viktigt att bevara, och informanten resonerar att området är speciellt då det känns som "landsbyen i landsbyen". De sista byggnaderna är Bindningsværkshuset i Børneengen och de krutmagasin som ligger på de två bastionerna som inte tillhör Christiania. Hen avslutar frågan med att säga: "*Selvfølgelig skal man bevare noget for de kommende generationer, så de kan se eller få noget med af den historie der også hører med til Christianshavn.*"

Christianias hjärta är konst- och kulturlivet. Det finns många verkstäder i fristaden, och informanten talar återigen om möjligheterna som finns på Christiania. Hen värdesätter att de olika verksamheterna stöttar varandra, t.ex. när det varit ekonomiskt underskott i Hestestaldet, då har Nemoland gått in och bidragit med ekonomiskt stöd. Denna sorts stöttning finns inte på andra ställen än fristaden, menar informanten.

Definitionen av christianittiskt är det sista vi pratar om. Hen förklarar det på detta vis:

At kravle ind i sådan håndværkertøj og gå og rydde op og feje og samle skrald og lave nogle aktioner i Pusher Street og komme noget mere op i Pusher Street og blande sig noget mer i miljøet der oppe. Det tror jeg er meget christianittiskt.

Generellt vill hen beskriva det som mentaliteten som innebär det särskilda samarbetet och gemensamheten för christianiterna. Att kavla upp ärmarna och städa upp, engagera sig i organiseringen, bygga och reparera självständigt, men även att det är en sorts fostran.

– Promenad

Promenaden sker genom karta och samtal. Informanten har en rutt som hen brukade gå med turisterna när hen var med i Rundvisergruppen. Den börjar vid huvudingången och går sedan förbi Carl Madsens Plads och ned till Fredens Ark. Sedan fortsatte den undvikande förbi Pusher Street och vidare till och genom Nemoland, upp på trappan

Fig. 23. Trappa från vällen som leder ned till vallgraven. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

till vällen. Efter detta följs vällen i stort sett hela tiden. Informanten gillade att ta denna vägen då det gjorde att man kunde se in i bakgårdarna till husen, och fick en mer övergripande blick av Christiania. Hen brukade gå genom Sølyst, och sedan gå in i Mælkebøtten en kort stund, för att sedan återgå upp på vällen. Ibland gick de ned vid vattnet istället, och följde bastionerna där det finns mer grönområden. Hen brukade även ta dem till Børneengen och sedan gå runt, hela vägen genom Dyssen och tillbaka igen.

Så havde de set det meste grønne af Christiania. Jeg var ikke så vild med at vise dem hele det der fabriksområdet og alt det der, fordi der var alt for mange turister. Men vi var jo nød til at gå rundt omkring Løvehuset.

Hen brukade även visa Kvindesmedien innan de gick tillbaka till Carl Madsens Plads. Informanten fokuserar mycket på fristadens natur och fästningsvallarna. Hen brukade prata om träden med turistgrupperna, och tillägger att det finns mycket rosor på Christiania. Informanten vill öppna upp utrymmena i vallarna och göra dem tillgängliga för turister. Vissa av dessa används som förvaringslokaler för olika verksamheter, bland annat har Nemoland en, som tidigare användes som skjutbana av Bullshit, men även Indkøbscentralen har en, och det finns en där hon tidigare bodde som hon brukade gå in i.

Platserna som informanten själv talar om och använder, även i dag, är vällen och lekplatsen på Børneengen, där hen tar sina barnbarn. När jag frågar hen vilka platser hen använde när hen bodde där, och vilka christianiterna använder, så säger hen definitivt inte

vallarna. Det är för mycket turister och pushers som går på dem. Platserna som christianiterna själva använder vill informanten säga är Operaen och Galopperiet där det bland annat hålls nyårsfest. Hen säger också Woodstock, men att det nog inte är så längre, vilket också gäller Månefiskeren. Några christianiter, inklusive hen själv en gång i tiden, brukade sälja saker på Carl Madsens Plads. När jag frågar informanten om platsen framför Indkøbscentralen, säger hen att det opererat mycket som en informationscentral, där man gick för att få reda på vad som hände både utanför och innanför Christiania.

Fig. 24. Karta över Kenneths promenad, platsbruk och platsanknytningar.

Kenneth

– *Samtal*

Kenneth har bott på Christiania sedan mars 2018, i området Mælkebøtten. Han arbetar som socialpedagog inom ungdomspsykiatri i Köpenhamns kommun. Än så länge är det bara tillfälligt, fram till maj. Intervjun hålls i hans lägenhet, som ligger i Mælkebøtten. Han betraktar sig själv som en gäst på Christiania, men hade gärna varit en del av det. Fristaden beskrivs ha rekreationella värden med sin natur, och har "landsbystemning" trots att den ligger mitt i stan. Det har inte hänt speciellt mycket under den månad han hunnit bo här när vi har intervjun, men han påpekar att polisen haft aktioner mot Pusher Street ett par gånger. På lång sikt är han inte helt nöjd med att det kommer fler och fler bilar in till Christiania, som ursprungligen var bilfritt, även om fordonen tillhör boende.

Kenneth har följt Christiania sedan barnsben genom nyheterna och dokumentärer och har besökt platsen mycket genom åren. Han upplever det som givande och "fedt" att få vara i fristaden och se den på ett annat sätt än det som porträtteras i media. När vi talar om hur fristaden uppfattas av andra säger han:

Haha, ja, det er jo meget forskelleligt, fordi som jyde⁶, der har jeg jo også siddet der hjemme, f.eks. med min mor, nu skal jeg jo ikke hænge min mor alt for meget ud, men det kommer jeg altså lige lidt til. Og når vi så sidder og ser fjernsyn, så jeg kan, lad mig lige tage et eksempel: da jeg flyttede til København aller først og startede med at bo på Skydemandegade, en sidegade til Istergade, hvis min mor hun kom på Hovedbanegården, så sku vi hente hende, for hun sku hverken gå på Halmtorvet eller på Istergade alene, fordi det har hun jo set, og det er rigtigt nok hvis man er i Jylland og ser i fjernsyn, så er det her jo et sted hvor man bliver slået ned, eller der er narkomaner der kan komme hen og stikke dig med AIDS-nåle. Og på samme måde tror jeg at for en udenforstående, så er Christiania, det er 95 % hash og kriminalitet. Og nu hvor jeg er herude og går sådan lidt rundt, så altså, jeg ved ikke hvordan procentdelen er, men jeg har det sådan lidt, det måske, Pusher Street det er måske 20 %. Men i folks bevisthed, udenfor Christiania, der fylder det meget mere.

Enligt honom har normaliseringen landat i något bra genom att det kunnat förhindra att området utnyttjas och utvecklas för mycket. För Kenneth är en viktig händelse kopplat till normaliseringen byggandet av Infohuset:

Det her hus ude til Bådmandsstræde. Der blev bygget det her store hus med det der garage med port og sådan helt "rockerborg"⁷-agtigt. og jeg kan huske den gang jeg så det huset, at det første jeg tænkte det var "det er dumt", fordi det er alle der ved at der er nogen folk der tjener sorte penge, og ulovlige penge, men der er ikke nogen der skilter med det. [...] jeg tænkte at det her det har sådan et signalværdi, så det provokerer folk som ellers er ligeglade. [...] og så tænkte jeg "der kommer til at ske noget nu" og så kom alt det der normalisering og der synes jeg, i forhold til hvor det sådan landede der, det synes jeg er rigtigt fedt. Fordi jeg ved der er de her mange kvadratmeter herude, eller hektarer, de ku være milliarder af kroner værd.

6 Person från Jylland

7 MC-gäng

Med detta tar han också upp naturen, och påpekar hur viktigt det är att den inte ges avkall på då den är så unik. Vi talar snabbt om helhedsplanen utan att komma fram till något, men Kenneth tar plötsligt upp Mælkebøtten och platsens historia. Han har en önskan att lära sig mer om Christianias historia, då han inte har mycket kunskap kring det. Detta intresse kommer också från en nyfikenhet kring namnen på byggnaderna och hur de uppkommit. Beträffande Mælkebøtten berättar Kenneth om att han tror att det varit officersbostäder på grund av deras utseende och position i fristaden:

Jeg troede at det der hed Mælkebøtten var, det troede jeg faktisk var den her store gård herover. Som jeg, før hen i tiden, med den store port og... så troede jeg faktisk at det der var en ridebane, et eller andet ridestald, og når jeg så går ind af porten og kigger, så tænker jeg, så nu har jeg omdøbet det lidt til sådan "*officersgården*", fordi jeg tænker hvis det her det er et militært område, så er det der, umiddelbart det der ligner det der sådan er i midten af det. Det er centrum.

Detta visar att de äldre byggnaderna trots förändringar lyckas att kommunicera sin historia. Däremot berättar Kenneth också att det ibland är "luddigt" att kunna se vad som tillkommit för kanske 45 år sedan och vad som är den ursprungliga kasernbyggnationen. Det finns ingen röd tråd.

Vi återgår till att prata om hur Christiania uppfattas av andra. "*Dem der ikke kender til det, de ser kun Pusher Street*", säger han. Det har att göra med att det är det som media fokuserar på när de rapporterar kring fristaden. Men han tillägger även att när han flyttade ut hit, så blev det tydligt att det finns en uppmärksamhet inför varandra, och att man tar hand om varandra. Detta är däremot inget som syns utåt. Han är även förvånad över hur mycket turister som faktiskt besöker Christiania, och som även går runt i Mælkebøtten. Det beskrivs som ett turistzoo. Här tar Kenneth även upp platsen framför Indkøberen, som han identifierar som en "oas i livet", ett centrum med torgfunktion som även är en huvudgata. Han visar en medvetenhet kring att det är en av christianiternas platser, men säger också att han tycker att det är svårt att se om alla faktiskt är christianiaabor eller inte.

De viktiga elementen i Christiania är enligt Kenneth främst naturen och den 'landsbystemning' den ger tillsammans med de andra delarna av den fysiska miljön. Det skeva vinklarna, hantverket och att det alltid är en upptäcktsfärd att gå igenom fristaden. Han tar också upp immateriella element, som 'mañana-mentaliteten' och den kreativa gnistan som finns här. Vi fortsätter in på vad som är viktigt att bevara för Christianias nuvarande identitet, och Kenneth blir litet osäker. Personligen för honom, så är fristaden Den Grå Hal då han varit på många konserter där, men han tycker egentligen att alla delar är lika viktiga. Precis som Anders säger Kenneth att Pusher Street är en viktig del av platsen: "*jeg vil sige, lad os nu sige du tog og beholdte alt det her og så fjernede du Pusher Street helt; så er det heller ikke Christiania*". När det kommer till vad han själv hade velat bevara, så problematiserar han det mycket då det innebär att man sätter upp regler och ramar för vad som är värt att bevara. Han älskar alla individuella projekt, och även de stora husen som fått "knoppar" genom tillbyggnader och förändring, men tillägger att det också finns en charm i att bevara det fysiska som det är nu. Om han verkligen måste ta bort något, så hade det varit 'rockerborgen' och tennisbanan. Dessa passar inte in, och Kenneth trycker på signalvärdet av dem, hur de kommunicerar ut en exklusivitet

som exkluderar genom att ha höga staket och strider mot Christianias grundmentalitet.

Kenneth delar in Christianias hjärta i två olika aspekter: det fysiska och det immateriella. Det fysiska hjärtat är framför Indkøberen, "*det er zócalo, det er bymidten*". Han lägger även till Byens Lys, som är fristadens biograf där även fælledsmøderne hålls. På ett sätt, så placerar han även Månefiskeren som ett hjärta, med resonemanget att det rent geografiskt ligger i Christianias mitt. Det immateriella är inställningen, "*en åbenhed, men det er jo sjovt, fordi det er en åbenhed med nogle regler. Der er sådan noget codex omkring det, eller noget, at vi er åbne hertil, men alltså... og folk skal ha lov til at gøre hvad de vil.*". Det passar väl att gå in på definitionen av christianittiskt. Han lägger ett försiktigt bud, att det är att vara anti-establishment, det är något om frihet, men säger också att det är ett sorts svartvitt tänkande som bidrar till ett grupptänk och en samhörighet, samtidigt som det blir en "vi mot dem"-mentalitet.

– Promenad

Promenaden börjar utanför Kenneths bostad. Vi går längs med den långa gatan som löper genom hela Christiania, ned mot Downtown. Kenneth vill gå till 'rockerborgen' och även visa mig tennisbanan. "*Den er i hvert fald ikke christianittisk*", säger han och syftar på intervjun vi haft strax innan. Vi pratar om historien bakom Christiania och Kenneth frågar ibland om vad byggnader heter, bland annat Parthenon, som är en gammal kasernbyggnad med en tillbygd takterass. Han associerar den med 'rockerborgen' på grund av det mer exklusiva uttryck som takterassen utstrålar. Han pekar på Rozinen, byggnaden intill Indkøbscentralen och pratar ännu en gång om landsbygdsidyllen här ute. På vägen passerar vi Indkøbscentralen, Byens lys och Badehuset. Vid Badehuset berättar han att det är en byggnad han använder, då han inte har dusch i bostaden. Vi passerar även Månefiskeren, hans favoritcafé i Köpenhamn, som var bättre förr, med Fremtidskoven mittemot. Vid Fredens Ark berättar han att det först är nyligen han förstätt att det var den byggnaden, och att hans kusin bor i ett kollektiv där. I Fredens Ark låg också en hiphopscen. När vi passerar Wonderland, Christianias skatepark, så talar han om den som något fantastiskt. Utanför 'rockerborgen' stannar vi och pratar.

Nu har de lukket den meget mere af, hele den der hæk. Alt det her, det er også lukket til. Og jeg ved ikke vis der har stået '*adgang forbudt*' der, det kan faktisk godt være [pekar på skylt vid ingången]. [...] Nu hvor vi står foran det hele, så ser det meget meget lukket ud, og så savner jeg at der sådan, bare en gang emellem, når man kommer forbi, der står nogle børn eller nogle lokale og har det sjovt. Jeg har aldrig set nogle mennesker på den bane der. Og det synes jeg, [...] det er meget uchristianittisk, det er meget udanskt, vil jeg sige, fordi i danmark der har vi, du går ned på Kløvermarken⁸, og der ikke er nogle der spiller, men målene er ikke pakket ned eller låste.

Vi går tillbaka. På tillbakavägen pratar Kenneth om att man lappat hålen i asfalten på långgatan. Bland annat talar han om hur området är mer anpassat för turisterna, med verksamheter som shawarmabar. Jag frågar om det finns några platser ute på Christiania som är viktiga för just honom, och han säger Nemoland. Han har många minnen från den platsen. Nemoland upplevs däremot som bäst uppe på vällen, inte vid tälten. Då får man utsikt över vallgraven och Kaninøen, vilket han värdesätter högt. Här gör

8 Ett grönområde i östra Amager, som ligger stax bakom Christiania

Fig. 25. Tennisbanan bakom häcken. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Fig. 26. Info-huset, även känt som "Rocker-borgen" bakom häcken. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Kenneth distinktionen mellan platser som christianiterna själva använder och platserna som alla andra använder. Platsen framför Indkøberen är christianiternas, och alla andra är på Nemoland eller Månefiskeren. Men christianiterna har också andra platser, som gräsplätten inne i Skurvognslandsbyen, och Omeletten.

3. ANALYS & DISKUSSION

3.1 Analys

Analysen kommer att behandla uppsatsens tre forskningsfrågor, som är:

1. Vad händer när endast en del av platsens historia väljs ut som kulturhistoriskt värdefull i formella dokument?
2. Hur kan en alternativ och invånarcentrerad analys av Christianias värdefulla platser se ut?
3. Hur kan andra slags kulturarvsintressen formuleras, och finns det stöd för dessa i charters, konventioner m.m.?

3.1.1 Vem sätter värdesätter min värld?

Ett av uppsatsens syften var att i kontrast med christianiternas egna kulturarvsanspråk, undersöka och kartlägga informella och formella kulturarvsanspråk. Detta konkretiserades med en forskningsfråga, som var ”Vad händer när endast en del av platsens historia väljs ut som kulturhistoriskt värdefull i officiella dokument?”.

Som redovisat i det empiriska materialet, råder det en tydlig delning av kulturarvsanspråken gällande Christianias fysiska miljö. Staten (här SLKS/SES och Christianiaudvalget) fokuserar på den militärhistoriska delen av Christianiaområdet, vilket är med och stödjer ett upprätthållande av en militär förankring i nationshistoria. Christiania själva fokuserar på den sociala historia de tillfört, utan större förankring i områdets tidigare historia, vilket skapar dels ett helt annat kulturarvsanspråk, men även en gruppidentitet och en individuell historia. Samtidigt är Christiania i sin essens, vilket även Nationalmuseet själva påpekar, en del av Danmarks historia och representerar en specifik politisk period i det danska samhället. Enligt Slots- och Kulturstyrelsens definition av ’kulturmiljö’, är Christiania, i sin helhet, en regelrätt kulturmiljö (Tietjen et al. 2007:235): “Et kulturmiljø er et geografisk afgrænset område, som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling.” (SLKS 2017).

Slots- og Kulturstyrelsen definierar kulturarv som ett spår av mänsklig aktivitet i fysisk miljö: “Kulturarven knytter sig til sporene efter menneskets virksomhed i byerne og ude i det åbne land fra den ældste tid og til i dag.” (ibid). Trots detta, som empirin presenterar, är det endast fornminnet och militärhistorien i området som SLKS gör anspråk på. Ett antal byggnader i Christiania är fredade, och dessa är alla fredade på grunder av militär- och arkitekturhistoriska värden, som sedan utgör det utpekade kulturhistoriska på platsen. Det går inte att förneka att många av byggnaderna i Christiania innehar dessa värden, men byggnadernas historia efter denna tid tas, förutom de tre byggnader som bedömdes bevaringsvärdiga enligt den senaste SAVE-värderingen, inte hänsyn till.

Statens formella anspråk av Christiania innebär att det ibland används formuleringar som talar nedsättande kring de delar av den fysiska miljön som staten inte anser är kulturhistoriskt värdefull. Härtill hör bland annat när Lokalplanen (Miljøministeriet 1991) kallar skurvogns-bebyggelsen för ”slumartad”, trots att den i andra sammanhang möjligen hade räknats som en väsentlig del av den christianitiska byggnadskulturen och på så sätt hade kunnat värderas som kulturhistoriskt värdefull. Trots att Staten tydligt prioriterar

fästningsanläggningen och dess militärhistoria, instämmer de att det finns andra kulturhistoriska lager som tillkommit efter denna period, därtill även det christianitiska. Likväl görs prioriteringen att detta arv skall begränsas och i stor mån rivas. Att staten, som har den högsta positioneringen, gör ett kulturarvsanspråk som sedan leder till effekten att övrig bebyggelse som inte ingår i det urvalet rivs då det stör det "viktiga", är ett våldsamt och mycket tydligt sätt att demonstrera vad staten anser är legitimt kulturarv. Att Christianias egna utvecklingsplan ställer sig kritisk till statens anspråk och åsikter på ett offensivt sätt genom att avfärda törs vara förståeligt då fristaden känner sig hotad och inte lyssnad på. Detta ledde till att de skapade just en egen utvecklingsplan för att kunna mötas på liknande nivå som Staten, och att de i denna gjorde egna kulturarvsanspråk på Christianias fysiska miljö. Christianias utvecklingsplan argumenterar för att det finns ett christianitiskt kulturlager, och att de vill att området skall vara ett sammanhängande kulturlandskap.

Om de två kulturarvsanspråken skulle kombineras, hade en fysisk redogörelse för platsens hela historia skapas. Den hade visat hur en nation förändrats genom tiderna, med startpunkt i medeltida fästningsbyggande fram till nutid, där det förekommit fysiska nedslag från kasernverksamheten från mitten av 1800-talet, ockupationen av tyska trupper under andra världskriget och hippiekulturen från 1970-talet. Denna historiska kontinuitet, är det som Amsterdamdeklarationen anser är vital för människan i sin miljö skall kunna konstruera identitet och uppleva trygghet (Council of Europe 1975). Baserat på en av informanterna (se Kenneth), har Christiania inte helt lyckats med den historiska kontinuiteten, då han upplevde att det var svårt att se vad som var ursprunglig bebyggelse och vad som tillkommit vid starten av ockupationen, och att det var en avsaknad av röd tråd. För att undersöka detta ytterligare hade det varit av intresse att i framtiden undersöka hur fler nyinflyttade och/eller externa aktörer som turister, Köpenhamnsbor, m.fl., upplever den historiska kontinuiteten i Christianias fysiska miljö.

Direkta åtgärder som kan göras för att åtgärda avsaknaden av röd tråd, är att i samarbete med Slots- og Kulturstyrelsen och andra relevanta kulturarvsinstanser och intresseorganisationer, bland annat Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, Akademiraadet, och Bygningskultur Danmark, skapa en dialog hur detta kan förbättras. Att blanda in andra aktörer kan också komma att minska konflikten genom att situationen avväpnas, eller inte blir lika personlig. Christiania hade även kunnat ha en yrkesverksam kulturvårdare som hade kunnat ge råd. Det som kan öka medvetenheten kring historiska miljöer är t.ex. informationsskyltar, guidade turer med historiskt fokus.

3.1.2 Platsens anknytningar och bruk

Ett av uppsatsens syften var att undersöka och kartlägga hur Christianiaborna relaterar till platsen efter 47 år av bruk, vilket gjordes genom att ställa frågan "*Hur kan en alternativ och invånarcentrerad analys av Christianias värdefulla platser se ut?*". I samband med detta undersöktes även Christianiabornas egendefinierade bevarandeintresse av sin miljö.

3.1.2.1 Relationer

Empirin visar att det finns en stor kongruens i informanternas utpekande av viktiga element i Christiania. Det rörde sig om natur- och rekreationsvärden, immateriella värden

som friheten och självstyret samt den speciella karaktäristiken för både den fysiska miljön och mentaliteten av de som bor där. Vissa informanter talade inte alls om den fysiska miljön, utan fokuserade vid frågor på om vad som skulle bevaras i fristaden för dess nuvarande identitet helt på sociala ting som Christianias lagar och förhållningssättet. Flera av informanterna sade uttryckligen att det inte handlade om den fysiska miljön, samtidigt som de tryckte på att fristaden är unik. En annan anledning till att en övervägande majoritet av informanterna inte knutit an till den fysiska miljön, kan vara på grund av att endast två informanter hade möjlighet att gå faktiska promenader. Som beskrivet i metodkapitlets avsnitt 1.7.1, var promenadernas avsikt att hjälpa underlätta anknytningen till den fysiska miljön. Även om imaginära promenader ersatt de fysiska promenaderna, skall det uppmärksammas att detta kan ha kommit att påverka resultatet, särskilt i relation till anknytning till fysisk miljö.

En av de anknytningar som gjordes till miljön var relationen till naturen och grönskan i området. Många informanter talade om naturen som finns på Christiania och hur den var en stor del av Christiania. Den lantliga känsla som Kenneth talade om återfanns även hos Ex-christianiten, som mest värdesatte och utgick från de mer naturorienterade aspekterna av fristaden.

Ordet 'christianittiskt' är också ett sätt att relatera till platsen. Vid definitionsfrågan av vad ordet innebar varierade svaren, ibland på sådan nivå att informanter motsade varandra. Generellt var ordet baserat på samarbetsprinciper och solidaritet, men det kunde även användas som ett verktyg för härskartekniker och hierarkibestämning innanför gruppen. Som Christensen (2013) visar i sin avhandling, är den enskilde christianitens identitet tätt sammanbunden med en gemensam gruppidentitet och en hierarkipositionering, vilket stämmer överens med uppsatsens informanternas beskrivningar och förhållningssätt till ordet.

Christianiterna har konstruerat Christiania inte minst rumsligt genom att förändra byggnader och bygga nytt, men även på ett diskursivt plan genom att de tilldelat redan befintliga (och nya) platser nya namn, och därmed nya associationer som är relevanta för just invånarna själva. Namnen har ofta uppkommit genom anknytning till personen som byggde eller bodde i huset, eller genom anknytning till en subjektiv historia som skett på platsen. Exempel på detta är vinkelgården *Autogena*, vars namn skall ha härstammat från de som först bodde i huset, där en av kollektivmedlemmarna var svetsare och använde en s.k. autogensvets (Haar Bidstrup 2017:13), huvudbyggnaden på Bådmandsstrædes Kaserne som christianiterna ironiskt döpte om till *Fredens Ark*, och Mælkebøtten, det danska ordet för maskros, som symbol för att det här fanns plats att växa även om man av resten av samhället ansågs som oduglig (Tietjen et al. 2007:68).

3.1.2.2 Platsbruk

De sex individuella kartorna har sammanställts för att kunna undersöka om det finns mönster och samband i informanternas anspråk (se figur 27). Kartan visar att det finns ett antal platser som regelbundet nämns, men även att vissa platser antingen relaterats till som bruk eller som av intresse. Kartan visar även att promenaderna täcker hela området. Platsbruket i Christiania går att dela in i två grupper: de platser som christianiterna själva använder, och de platser som används av turister. Flera av informanterna urskil-

Fig. 27. Karta som visar informanternas kombinerade promenader, platsbruk och anknötningar. Mörkare färg innebär att flera informanter tagit upp platsen.

Fig. 28. Dörren till Badehuset. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

jer inom christianiternas platser privata och offentliga platser inom Christiania. Förutom detta talas det om platser som är tillgängliga baserat på om christianiterna känner varandra eller bor i samma område. Exempel på dessa är Omeletten, Børneengen, och innergårdarna till krutmagasinen på Dyssen.

Turisterna, som tidigare etablerat genom intervjuerna, rör sig genom i stort sett hela fristaden. Den mest besöksbelastade platsen är Downtown, där bland annat Pusher Street finns, men även vällen trafikeras hårt av turister i det området. Turisternas platsbruk innebär mycket problematik för christianiterna, som upplever att de inte får plats och får sina privatliv inskränkta. Flera informanter ansåg att det i stort sett inte fanns några platser kvar för christianiterna då turisterna tagit över. Den främsta platsen som informanterna talar om som de själva använder är platsen framför Indkøbscentralen. Denna är vital för Christiania, inte minst då det är en av de få platserna som christianiterna själva anser att det har kvar, men även då den fungerar som en samlingspunkt. Platsen utanför Indkøbscentralen är belägen på Christianias längsta gata, och är situerad på så sätt att den är en knutpunkt för all trafik. Den har även alltid haft funktionen som sam-

Fig. 29. Indkøbscentralen och platsen framför den. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

Fig. 30. Platsen framför Indkøbscentralen. Bakom ligger en lekplats. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.

lingspunkt sedan Christiania etablerades. Förutom detta används även platsen utanför Den Grå Hal, som används vid evenemang och högtider. Badehuset har funktionen som Christianias badhus, och har därför varit en plats som haft ett mycket konkret bruk, samtidigt som det även fungerat som en sorts mötesplats. Den var tidigare endast tillgänglig för christianiterna, men har med åren börjat få fler och fler utomstående besökare, som söker sig till Badehuset för att få uppleva en mer "genuin" känsla av Christiania.

3.1.2.3 Egenförvärvat bevarandeintresse

Baserat på dessa intervjuer, kan christianiternas bevarandeintresse och anknytning till deras platser konkluderas som relativt oberoende av den fysiska miljön. Christianiterna ser inte själva sin identitet som särskilt uppbyggd på den fysiska miljön. Istället baseras deras identitet på gruppmentaliteten och den samhällskonstruktion som är fristadens förhållningssätt. Detta blir inriktningen för bevarandeintresset, generellt. En av informanterna ville också att handmålade skyltar från "hippie-tiden" bevarades. Urvalsstorleken av informanter är, som tidigare påpekat i kapitel 1.9, Källmaterial och källkritik, för litet för att kunna dra slutsatser kring det allmänna bevarandeintresset i Christiania. Det skall därför förtydligas att empirin visar sex olika christianiters bevarandeintressen, och inte Christianias bevarandeintresse som en kollektiv grupp.

Empirin visar att christianiterna själva inte medvetet anser att deras fysiska miljö är speciellt viktig. Christianias fysiska miljö karaktäriseras av permanent förändring (Tietjen et al. 2007:250), vilket delvis kan förklara informanternas och Christianias utvecklingsplans inställning till bevarande av fysisk miljö. Det kan även förklaras genom att christianiterna inte haft möjligheten eller verktygen för att kunna resonera kring det. Istället ligger christianiternas fokus på gruppens sammanhållning och mentalitet. Detta blir dock motsäggande, inte minst för att vissa hänvisar till element i den fysiska miljön som representerar symbolvärden för dem och för Christiania. Här hör bland annat Anders murhög och Kenneths åsikter om 'Rockerborgen'. Ett annat exempel på anknytning till det fysiska är informanten Richard, som under promenaden talade om att det fanns en rumslig dimension i känslan av att bo här, då i relation till det specifika området han bor i. Samtidigt hade han tidigare i samtalet ställt sig relativt likgiltig till bevarandet av de fysiska aspekterna i fristaden, i relation till platsens identitet. Flera informanter argumenterar också för Christianias bevarande genom att påpeka att det inte finns andra *platser* i världen som fristaden. Det sker återupprepade omedvetna anknytningar till det fysiska. Christiania, som fenomen, grundar sig i en fysisk miljö som skapas av människorna som bor där. Samtidigt som fristaden, enligt informanterna, inte är beroende av den fysiska miljön, är vissa platser kritiska för den. Två informanter sade uttryckligen att Christiania inte hade varit Christiania utan Pusher Street. Om detta är för att den är en symbol för haschen, som kan tolkas vara central för Christiania, eller om det är för att platsen är så djupt rotad i Christianias kultur, lämnas osagt.

3.1.2.4 Formuleringen av andra kulturarvsintressen

Kulturarvsanspråk har genom empirin redovisats med kartmaterial. Då resultatet av empirin visat att individen inte är uppmärksam på materialiteten av dess fysiska miljö, vill jag här presentera förslag på hur detta kan göras bättre. Detta kommer även besvara den tredje forskningsfrågan, som är: *"Hur kan andra slags kulturarvsintressen formuleras, och finns*

det stöd för dessa i charters, konventioner m.m.?”

Med avstamp i den teoretiska referensramen kring kartläggning, vill jag föreslå kartläggning som ett alternativ och en lösning för ökad medvetenhet kring individens fysiska miljö. Kartan kan fungera som ett medium som hjälper den enskilde individen, men kan även användas för att legitimera och övertyga kring kulturarvsanspråk, som Palmer & Feyerherm, där kartor användes som ett visuellt verktyg för att göra det immateriella materiellt (Palmer et al. 2018:83). Kartmaterial är dessutom redan ett vedertaget underlagsmaterial för kulturarvsanspråk, bland annat kräver UNESCO för nominering av ett världskulturarv att kartor som visar den föreslagna platsen gränser redovisas, och i vissa fall även överliggande skyddsområden som skall fungera som buffertzon (UNESCO 2017). Som presenterat i empirin använder även majoriteten av de formella anspråken sig av kartor för att visualisera sitt anspråk, genom att bland annat markera ut vilka byggnader som skall bevaras. Kartmaterial är inom det bebyggelseantikvariska fältet ett välanvänt källmaterial.

Likt Christensens (2013) metod att observera kollektivt historieberättande innanför gruppen av christianiter som ett identitetsskapande verktyg, hade kollektiv kartläggning och skapande kunnat bidra till en djupare förståelse för deras miljö och dess värden. Kartläggning hade varit ett tillvägagångssätt som innebär kommunikation och dialog med varandra som grupp. Det är ett verktyg som inte kräver förkunskap då alla människor av naturen kan kartlägga (Perkins 2007:127).

Såsom Wood *et al.* tar upp exemplet med Detroit Geographical Expeditions kartor ”*City-wide Pattern of Children’s Pedestrian Deaths and Injuries by Automobiles*” och ”*Where Commuters Run over Black Children on the Pointes–Downtown Track*” (Wood *et al.* 2010:51–52), kan samma data presenteras på olika sätt och ibland resultera i helt olika perspektiv, eller anspråk. Genom att se den fysiska miljön på Christiania som kartans data, och de två majoritetsanspråken som olika sätt att tillskriva data egenskaper, blir resultatet två kartor med samma data, som presentera två skilda kulturarvsanspråk där ingen av dem är mer sann eller manipulerad än den andra. Detta då det är kartmakaren som bestämmer hur data framställs.

Ett kulturarvsintresse skulle kunna formuleras genom Parish Maps. Initiativet grundades bland annat med avsikten att lokalsamhällen skulle kunna hålla sig fast vid sina särskilda värden och egenskaper (Perkins 2007:128), något som christianiterna i dagsläget är i behov av. På grund av metoden som Parish Map-projektet innebär (Clifford u.å), blir varje karta unik för det lokalsamhället som gjort den. Då christianiterna får full kontroll över vad som skall inkluderas i kartan, hur det skall illustreras, vilket material och medium kartan skall ha, ger de sig själva befogenhet och rätt till området. Denna sorts visualisering, med utgångspunkt i Parish Maps, hade kunnat hjälpa christianiterna att illustrera en mer konkret platsanda (*spirit of place*), vilket i sin tur hade möjliggjort stöd av deras kulturarvsanspråk genom Québecdeklarationen (ICOMOS 2008). Delhideklarationen (ICOMOS 2017) har under sin punkt för främjandet av inkluderande, demokratiska processer för samhällsengagemang skrivit ”*Of all the people, by all the people, for all the people*” (ibid.:3). En karta utformad enligt teorin ovan hade inneburit detta. Tillsammans med Delhideklarationen, förespråkar Amsterdamdeklarationen (ICOMOS 1975), Naradokumentet (ICOMOS 1994), Farokonventionen (Council of Europe 2011) och

Burrachartern (ICOMOS Australia 2013) dialogföring mellan aktörer och kulturarvsinstanser. Genom skapandet av kartor kan christianiterna själva öppna upp för en dialog med staten och andra kulturarvsintressegrupper, som sedan kan diskutera förhållningssätt baserade på kartmaterialet.

Det finns även stöd i konventioner som Farokonventionen (Council of Europe 2011), som menar att alla har rätt till sitt kulturarv, på premisen att det inte äventyrar offentligt intresse (se diskussionsrubrikens andra syfte). Det finns däremot ett uppenbart offentligt intresse för Christiania i dag, då det är en stor turistattraktion för Köpenhamn. Farokonventionen ser enligt artikel 5 även positivt på innovativa kommunikationsprocesser mellan lokala myndigheter och andra aktörer, vilket gör att ett kulturarvsanspråk som formuleras genom kartmaterial kan få stöd genom konventionen. Amsterdamdeklarationen yrkar på historisk kontinuitet (Council of Europe 1975). Denna historiska kontinuitet finns till viss del redan på platsen, men skulle kunna behöva förtydligas genom eventuell partiell rekonstruktion, eller informationsskyltar som hjälper till att tyda den fysiska miljön. Ett kulturarvsanspråk som bidrar till kulturell mångfald finner stöd i flera konventioner och charters, bland annat Naradokumentet (ICOMOS 1994), Farokonventionen (Council of Europe 2011), Burrachartern (ICOMOS Australia 2013) och Delhideklarationen (ICOMOS 2017). Detta kulturarvsanspråk, som inte överensstämmer med det som är vedertaget av högre instanser som stat och myndigheter, kan därför erkännas på grunder av att det breddar mångfalden.

3.2 Diskussion

Diskussionsavsnittet ämnar diskutera hur de olika utgångspunkterna för kulturarvsanspråk förhåller sig till varandra. Efter detta följer en diskussion hur dessa vidare förhåller sig till kulturarvssektorns charters och konventioner, med fokus främst riktat på Christiania och danska staten. Denna avgränsning gör då charters och konventioner positioneras på en formell nivå. Diskussionen har inte för avsikt att utreda vem som har rätt eller fel, utan avser att belysa situationens komplexitet och konflikt.

3.2.1 Relationen mellan de olika utgångspunkterna för kulturarvsanspråk

Ett av uppsatsens syften var att diskutera hur de olika utgångspunkterna för kulturarvsanspråk förhåller sig till varandra.

Empirin visar att informanternas kulturarvsanspråk ofta spretar åt vitt olika håll jämfört med Statens, och med sig själva som ett kollektiv. Flera informanter motsätter sig ordagrant SES/SLKS som organisation, eller utelämnar fästningsanläggningen som bevarandevärdigt eller av intresse genom att inte prata om den. En informants kulturarvsanspråk överensstämmer däremot i sin helhet med statens anspråk (se Ex-christianit). Både Christianias formella utvecklingsplan och de intervjuade christianiterna opponerar sig mot Statens anspråk, vilket även kan vara en förklaring till ett ointresse i den militärhistoriska anknytningen. Detta hade menat att en likgiltighet och ibland bristande aktning för den militärhistoriska aspekten av området uppstått ur ren protest mot Staten. Ett tredje alternativ är, som tidigare analys visat, att informanterna helt enkelt inte lägger märke till sin fysiska miljö och därför inte bryr sig kring det militärhistor-

iska anspråket av sådana grunder. Informanternas anspråk stämmer oftare överens med de kulturarvsanspråken som görs på informell nivå, av turistinformationer (dels sin interna, men även de externa). Dessa lägger vikt på fristadens natur, kreativa verksamheter och det alternativa som internt skapat en "vi mot dem"-mentalitet, men även externt skapar Christiania till något *Annat*. Denna konstruktion av utanförskap visar sig vara central för christianiternas egna identitet, men även för platsen som får symbolvärden på grund av den egenskapen.

Det finns en uppenbar konflikt mellan SES:s/SLKS:s och Christianias kulturarvsanspråk på formell nivå, som sedan går att återse i de två andra positioneringarna. Trots att det skapas en klyfta mellan de olika kulturarvsanspråken (här Staten – Christiania m.fl.), sker även en konsolidering av separata anspråk genom att vissa aktörer stöttar varandra. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelses (FHF) diplomgivande av Christiania 2003 grundade sig på ett politiskt plan för att ge Christianias egna kulturarvsanspråk ett större erkännande, vilket återupprepades när initiativpriset delades ut till fristadens egna utvecklingsplan 2006. Det samma gäller Nationalmuseets kulturarvsanspråk, som på ett mer formellt plan än andra informella instanser har möjlighet till, stöttar Christianias egendefinierade kulturarvsanspråk.

3.2.2 Relationen mellan utgångspunkterna för kulturarvsanspråk och kulturarvssektorns charters, konventioner m.m.

Ett av uppsatsens syften var att diskutera hur de olika utgångspunkterna för kulturarvsanspråk på Christiania förhåller sig till kulturarvssektorns charters, konventioner m.m.

Som presenterat i det empiriska avsnittet, är *Museumsloven* baserad på Valettakonventionen från 1992 (Council of Europe). Konventionen innebär ett krav på att varje medlemsstat skall ha skyddsåtgärder för arkeologiskt arv, och hur dessa skall hanteras. I Danmarks fall innebar detta lagstiftning kring hur fornminnen skall behandlas, vilket gav upphov till kapitel 8 i *Museumsloven* (Bekendtgørelse af museumsloven 2014). Valettakonventionen definierar arkeologiskt arv som "*all remains and objects and any other traces of mankind from past epochs*". Rent per definition, så hade även det som tillkommit efter den militärhistoriska epoken räknat in som arkeologiskt arv. Inte endast på grund av att Valettakonventionens definition är så bred, men även på grund av att Christiania representerar en tydlig tidsperiod, vilket även Nationalmuséet håller med om. Då SLKS, som kulturarvsinstitution, inte utpekat annat än fortifikationsanläggningen som fornminne, är detta inte relevant.

Den danska *Bygningsfredningsloven* (Bygningsfredningsloven 2018) adopterade Granadakonventionen 1987 (Kulturstyrelsen 2012:12). Likt Valettakonventionen behandlar Granadakonventionen implementeringen av policies för bevarande, men i detta fall för arkitektoniskt arv (Council of Europe 1985). Granadakonventionen behandlar inte kulturellt värde, utan utgår från ett historiskt eller konstnärligt värde. Lagen som varje medlemsstat skapar skall skydda sitt arkitektoniska arv från vanställning (artikel 4). Enligt artikel 9 skall varje medlemsstat åtgärda överträdelse av den implementerade lagen som skyddar arvet, vilket bland annat kan innebära rivning av nybyggnationer eller andra objekt som förstör eller inskränker på det arkitektoniska arvet. Med det gör staten inget

fel att i sina dokument planera för att riva majoriteten av Christianias nybebyggelse, eller kräva att byggnader återställs till sitt ursprungliga utseende. Frågan är om Staten däremot faktiskt skyddat byggnaderna som haft fredningsstatus, då Christianialagen upphävde både *Museumsloven* och *Byggningsfredningsloven*. Pernille Skov redovisar för hur även de kommunala planläggningskisser av området som gjordes i början av ockuperingens tid inte fått dispensation när de stridit mot den utpekade 100 m-skyddslinjen kring vallen (Tietjen *et al.* 2007:27-50). Granadakonventionen förespråkar enligt artikel 11 adaptive re-use, vilket den kommunala planläggningen hade tänkt använda sig av genom att omvandla de ursprungliga byggnaderna till bostäder. Tekniskt sett har även christianiterna gjort detta, även om det inte varit på det sättet som kulturarvssektorns principer förespråkar. Christiania, i alla positioneringar, menar däremot att de själva innehar ett arkitektoniskt arv med särdrag som skiljer sig från annan arkitektur i Danmark.

Det har sedan denna tid presenterats nya konventioner för kulturarv, bland annat *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society* (Council of Europe 2011), vidare känd som *Farokonventionen*, *Naradokumentet*, *Québécdeklarationen* och *Delhidedeklarationen*. Även tidigare dokument som *Amsterdamdeklarationen* (Council of Europe 1975), *Venedigchartern* (ICOMOS 1964), och *Burrachartern* (ICOMOS Australia 2013) är av intresse för uppsatsens kontext. För enkelhetens skull presenteras dokumenten i kronologisk ordning från äldst till yngst.

International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, även känd som *Venedigchartern* (ICOMOS 1964), skapades under den andra internationella kongressen för arkitekter och tekniker för historiska monument (engelska: IInd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments) i Venedig 1974, och är skriven i en kontext av och för yrkesverksamma kulturvårdare. Venedigchartern menar att ett historiskt monument inte måste vara ett stort konstnärligt verk, utan även innefattar verk av mer "modest" ton som med tiden ackumulerat kulturell betydelse (ibid.). Enligt statens anspråk är fästningsanläggningen ett monument som ingår i båda de deskriptioner som ICOMOS exemplifierat, medan den enligt Christianias anspråk hör till den andra kategorin. Angående hur monument skall hanteras och användas har Christiania bestridit chartern avsevärt. Enligt artikel 5 förespråkar Venedigchartern fortsatt bruk av monumenten, då för bruk som anses "socially useful". Detta bruk får däremot inte påverka monumentets disposition eller dekorationer, vilket Christianias, trots att det lett till bostäder, definitivt gjort. Chartern väcker dock en central fråga under artikel 11, som lyder:

The valid contributions of all periods to the building of a monument must be respected, since unity of style is not the aim of a restoration. When a building includes the superimposed work of different periods, the revealing of the underlying state can only be justified in exceptional circumstances and when what is removed is of little interest and the material which is brought to light is of great historical, archaeological or aesthetic value, and its state of preservation good enough to justify the action. Evaluation of the importance of the elements involved and the decision as to what may be destroyed cannot rest solely on the individual in charge of the work. (ICOMOS 1964:3)

Vem bestämmer vad som är av litet intresse, och vad som har ett högt värde? Denna fråga är central för uppsatsen, och för konflikten som uppkommit kring Christiania. Chartern är en av de få kulturarvssektordokument som presenteras i detta avsnitt som inte

ens nämner deltagandet av medborgare och andra intressenter. Med tanke på charterns ålder, är den från en tid innan kulturarv ansågs vara något som alla kunde ha åsikter kring. Det skapas en hierarki i kulturarvsanspråk när institutioner, som är formellt positionerade, ansvarar för att bestämma vad som är ett legitimt kulturarv eller inte. Om christianiterna hade fått frågan vad de ansåg var "*valid contribution*", så skulle de, i linje med vad deras formella kulturarvsanspråk uttrycker, argumentera för att deras förvärvade lager är ett legitimt tillskott till byggnaden grundat på hur platsen utvecklats och förändrats. Statens formella positionering är tydlig, och har uttalat att det endast är det ursprungliga på platsen som är av värde.

När Amsterdamdeklarationen (Council of Europe 1975) träder i kraft nästan tio år senare, är åsikten kring deltagandet av medborgare och kommunikation utåt ändrad. Nu skall folket involveras, och stödet från allmän opinion anses essentiellt (ibid.). Deklarationen menar att bevarandet av historiska städer och andra arkitektoniska komplex kräver ett brett perspektiv som omfattar alla byggnader av kulturellt värde, inte bara symbolbyggnader som kyrkor och stadshus. Detta är då Amsterdamdeklarationen yrkar på att historisk kontinuitet är viktigt att bevara. Statens kulturarvsanspråk och planer på vallrestaurering hade potentiellt hämmat denna, genom att den hade för avsikt att riva mycket av Christianias senare bebyggelse. Planerna för vallens restaurering hade även stridit mot ett av deklarationens grundläggande överväganden: *The rehabilitation of old areas should be conceived and carried out in such a way as to ensure that, where possible, this does not necessitate a major change in the social composition of the residents, all sections of society should share in the benefits of restoration financed by public funds.*" (Council of Europe 1975)

Detta genom att restaureringen hade påverkat många christianiters bostadssituation, och hade inneburit stora omstruktureringar för Christiania. Deklarationen fordrar att byggnaders kulturella värde och bruksvärde måste övervägas vid bevarandeingrepp. Den lägger även ansvar på lokala myndigheter, som skall ha ansvar för skyddet av byggnader, men även skall ta hänsyn till det pågående sammanhanget av social och fysisk verklighet vid bevarande. Det går att påstå att danska staten inte fullständigt tagit hänsyn till realiteterna som finns på Christiania, dels genom beslutet att avveckla nybyggnation, som återigen hade åsamkat att många människor blivit utan bostad. Lokala myndigheter har till viss del gjort det som krävs av dem i relation till Amsterdamdeklarationen, men återigen gjorde Christianialoven under en lång period att byggnaderna inte hade något skydd. I förhållande till kulturellt värde och bruksvärde, kan det dras en slutsats att byggnaderna i Christiania för christianiterna har båda, men mest domineras av ett bruksvärde.

The Nara Document on Authenticity (ICOMOS 1994) bygger på Venedigchartern från 1964. Dokumentet breddade definitionen av kulturarv och bevarande ytterligare jämfört med den föregående. Mångfald av kulturarv introducerades och dokumentet yrkade på att mångfalden skulle främjas som en aspekt av mänsklig utveckling. Dokumentet är medvetet om att kulturarv kan inneha olika meningar för olika grupper, och att dessa kan hamna i konflikt med varandra:

Cultural heritage diversity exists in time and space, and demands respect for other

cultures and all aspects of their belief systems. In cases where cultural values appear to be in conflict, respect for cultural diversity demands acknowledgment of the legitimacy of the cultural values of all parties. (ICOMOS 1994:1).

Den menade även att objekt skulle bedömas innanför den kulturella kontexten de tillhörde (ibid.:2). Fästningsanläggningen har varit fredat sedan många år innan området ockuperades 1971. I samband med att Christiania utvecklats, har kontexten för området också utvecklats och kommit att bära mycket symbolvärde, som skiljer sig från det militärhistoriska. Möjligen borde Slots- och Kulturstyrelsen med tiden ha gjort nya utvärderingar för fästningsanläggningen och området, särskilt när utvecklingsunderlaget för vallen utarbetades. Detta hade möjligen kunnat leda till mindre konflikt. Samtidigt har fästningsanläggningen genom sin fredningsstatus en formellt högre prioritering.

Australia ICOMOS:s *The Burra Charter* har uppdaterats och reviderats ett antal gånger sedan 1979. Diskussionen använder den senaste revideringen. Chartern inriktar sig på platser av kulturell betydelse. ICOMOS Australia har även utarbetat *Code of the Ethics of Co-existence in Conserving Significant Places* (ICOMOS Australia 1998). Den är relaterad till Burrachartern och bygger på dess principer. Christiania räknas som en kulturell grupp enligt kodens definition av ordet (ibid.:1). Burrachartern delger att samma plats kan inneha olika värden för olika grupper och individer (ibid. 2013:2). Bevarande av en plats skall ha målet att bevara platsens kulturella betydelse, och platsen innehar både materiella och immateriella dimensioner som skall beaktas. Platsen bör, enligt artikel 7, ha det som definieras som 'compatible use'. Detta innebär ett bruk som respekterar platsen kulturella signifikans utan att påverka, eller innebär minimal påverkan, av denna (ibid.:3). Slots- och Ejendomsstyrelsens restaurering som vars bruksmål hade varit en öppen folkpark, hade inneburit stor påverkan för christianiterna, inte minst då mycket av deras byggnadskultur hade försvunnit. Platsen i sig hade även kommit att få en mycket förändrad karaktär som möjligen hade gjort en negativ åverkan på christianiternas värde av platsen.

Burrachartern yrkar genom artikel 13 om när det finns samexisterande kulturella värden på en plats, så skall dessa erkännas, respekteras och uppmuntras, särskilt när de är i konflikt. Christiania och dess område har enligt Christianias formella anspråk, men även individernas anspråk, ett eget kulturellt värde. Staten har erkänt detta kulturarvsanspråk, till viss del, genom att tillkännage tre av de christianitiska byggnaderna som bevaringsvärda. Det är däremot tveksamt om detta är ett tillräckligt erkännande av det christianitiska kulturarvet, särskilt i sammanhanget att Staten planerat att riva mycket annan egenbebyggelse som även står för det christianitiska kulturarvet. Genom att dels riva, men även att införa begränsningar för var och hur christianiterna får bygga, är det svårt att tolka Statens handlingar som respekterande och uppmuntrande. Nationalmuseet har i sin positionering bedömt att Christiania har ett säreget kulturellt värde, vilket är anledningen till att en haschbod ingår i deras Danmarks historia-utställning. Från Christianias sida, finns det ett slags erkännande, och en medvetenhet kring det militärhistoriska arvet på platsen. Däremot har detta arv eventuellt inte alltid respekterats, i synnerlighet har vissa militärhistoriska byggnader fått förfalla, bland annat Fredens Ark som har extremt stora svampangrepp, och är svår att rädda. Förutom detta har byggnation stridit mot den utprickade 100 m-skyddslinjen runt vallen, och restriktioner för byggnader och deras renoveringar har inte alltid efterföljts eller utförts med kulturvårdsprinciper.

Rekonstruktion och restaurering skall enligt artikel 18 i Burrachartern uppenbara betydelsefulla kulturella aspekter av platsen (ibid.:7). Det går att argumentera kring om restaureringen som Slots- og Ejendomsstyrelsen ville genomföra hade åstadkommit detta, eller åtminstone vilken sorts, och vems, kulturella aspekter hade uppenbarats sig.

Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place (ICOMOS 2008) breddade definitionen och visionen av kulturarv och bevarande ytterligare genom att introducera *spirit of place*. Spirit of place definieras som

the tangible (buildings, sites, landscapes, routes, objects) and the intangible elements (memories, narratives, written documents, rituals, festivals, traditional knowledge, values, textures, colors, odors, etc.), that is to say the physical and the spiritual elements that give meaning, value, emotion and mystery to place. (ICOMOS 2008:2)

Likt Burrachartern (ICOMOS Australia 2013) påminner den om att platser är pluralistiska, vilket innebär att de kan inneha åtskilliga spirit of place som delas av olika grupper som även kan leda till konflikter (ICOMOS 2008:3). Christiania i dag har en tydligt sense of place, dels för invånarna själva, men även för de många turister som söker sig till Christiania. Det historiska har till viss del fallit i glömska, både för turister och de som bott i fristaden en kortare tid. Anledningen till detta kan vara för att byggnaderna efter tillbyggnader inte längre lika effektivt kan kommunicera ut sitt åldersvärde, och att det inte finns en tydlig röd tråd som visar utvecklingen som skett i området. Det sense of place som i dag upplevs på Christiania förstärks också av hur turistinformationerna gör anspråk på Christiania när de marknadsför Christiania i ljuset av något *Annat*.

Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, även känd som *Farokonventionen* (Council of Europe 2011), trädde i kraft 2011. Farokonventionen definierar kulturarv som

[...] a group of resources inherited from the past which people identify, independently of ownership, as a reflection and expression of their constantly evolving values, beliefs, knowledge and traditions. It includes all aspects of the environment resulting from the interaction between people and places through time; (ibid.)

SLKS:s definition av ordet är i stort sett likadant, och SLKS:s definition etablerades innan Farokonventionen trädde i kraft (Tietjen et al. 2007:235).

Dilemmat i Christiania kan förklaras genom den fjärde artikeln i Farokonventionen, som beskriver att alla, enskilt eller kollektivt, har ansvaret att respektera andras kulturarv lika mycket som sitt eget, men att rätten till kulturarvet endast får begränsas genom de nödvändiga restriktioner som ett demokratiskt samhälle behöver för att kunna skydda allmänintresse (Council of Europe 2011). Detta innebär att trots individens och gruppens frihet och rätt att själva definiera sitt kulturarv, ligger det slutligen i statens händer om kulturarvet erkänns eller inte. SLKS har gjort bedömningen att fästningsanläggningen är av allmänt intresse, genom att göra den till fornminne. Frågan visar sin sanna komplexitet när även *Christianialoven* tas in i ekvationen. Mycket av den förvanskning som Staten anser har åsamkats byggnaderna har tillkommit under åren som den första *Christianialoven* var verksam, dvs mellan 1989 - 2004, men mycket har antagligen även skett under åren innan den implementerades. På grund av att jag inte fick tillgång till

Slots- og Kulturstyrelsen fredningsbeslutsarkiv, är det inte vara möjligt att veta om de nitton byggnader som i dag är fredade var samma som var fredade innan Christiania grundades 1971. Detta försvårar möjligheten att kunna dra slutsatser kring när förvanskningen skett, och lämnar på så sätt ett frågetecken i uppsatsen.

Diskussionen visar att det finns en brist i konventioner och andra charters som hanterar problematik och konflikter av uppsatsens och Christianias art. Den enda konventionen som faktiskt behandlar hur kulturarvskonfliktssituationer skall hanteras är *Haagkonventionen* (UNESCO 1954), då inom kontexten av väpnade konflikter, vilket gör att den inte går att applicera på Christiania. ICOMOS Australias *Code of the Ethics of Co-existence in Conserving Significant Places* (ICOMOS Australia 1998) är det närmaste förhållningsdokumentet som finns att tillgå. Dokumentet bör dock tillämpas innan grupperna i konflikt går in i offensiv ställning, vilket båda parter gjort i detta fall. Gällande konventionerna som innebär att staten skall lagstifta skyddsåtgärder för monument och kulturarv, kan det milt påstås att staten brustit mot dessa då införandet av Christianialoven 1989 inneburit att staten avskrivit sig plikten att skydda fornminnet.

Flera av kulturarvsdokumenten, bland annat Amsterdamdeklarationen (1975), Burchartern (ICOMOS Australia 2013), Québecdeklarationen (ICOMOS 2008), och den nyetablerade Delhideklarationen (ICOMOS 2017), yrkar på kommunikation och samarbete mellan de yrkesverksamma och de berörda grupperna. Staten har försökt att göra detta med Helhedsplanen från 2004, men Christiania samarbetade inte. Ett förslag baserat på ett mer kommunikativt tillvägagångssätt med avstamp i konventioner och charters, är att blanda in en tredje part som kan undersöka de olika kulturarvsanspråken vidare, genom dialoger med alla intressenter och en utvärdering av den fysiska miljön. De intervjuade christianiternas inställning till Staten och dess verksamhetens engagemang gentemot Christiania är övervägande negativ. Att då involvera en tredje, utomstående part, kan minska konflikten och eventuellt leda till en lösning.

3.3 Slutsatser

Målsättningen med uppsatsen var att tillföra forskning om Christiania innanför ramen av det bebyggelseantikvariska fältet. Det empiriska materialet visar att två övergripande kulturarvsanspråk görs på formell nivå. Dessa två är även synliga i den informella positioneringen. På individuell nivå skiljer sig anspråken åt.

SLKS tar allmänt inte hänsyn till bebyggelsens historia och utveckling efter den militärhistoriska tiden, trots att den skulle kunna klassificeras som kulturhistoriskt värdefull bebyggelse enligt SLKS:s egna definitioner, både som kulturarv och kulturmiljö. Bland annat hade skurvognsbebyggelsen som Miljöministeriet i lokalplanen för Christiania 1991 kallar ”slumartad” som i andra sammanhang hade kunnat räknas som kulturhistoriskt värdefull då den är en del av den christianitiska byggnadskulturen och med sitt säregna uttryck är representativ för just Christiania. Skurvognsbebyggelsen är karaktäristisk för Christiania samtidigt som den är unik, då den inte existerar på andra platser med samma sorts signifikans som i fristaden. Staten, som med högst positionering, gör ett kulturarvsanspråk som förklarar övrig bebyggelse illegitim genom att planera långsiktig rivning av den, vilket är ett tydligt och förhållandevis våldsamt sätt att proklamera och avberätta kulturarv. Christianias eget kulturarvsanspråk tar vidare inte mycket hänsyn till den militärhistoriska tiden av bebyggelsen, men visar ändå en medvetenhet kring att området har en lång historia och yrkar att området skall utvecklas som ett sammanhängande kulturlandskap där även ett christianitiskt kulturlager är representerat. Genom att kombinera de två kulturanpråken hade området fått en historisk kontinuitet, som även förespråkas av Amsterdamdeklarationen (Council of Europe 1975). För att åstadkomma detta behöver de olika aktörerna samarbeta med varandra och föra dialog. Inblandning av andra aktörer som t.ex. andra relevanta kulturarvsinstanser och intresseorganisationer kan avvärja situationen och leda till ett kulturarvsanspråk som är mer tillfredsställande och mindre stridighet.

I relation till platsens anknytningar och bruk visar resultaten att de sex intervjuade christianiterna generellt inte aktivt tänker på sin fysiska miljö eller anser den bevarandevärdig. Istället är det mest värdefulla och det av störst vikt att bevara platsens sociala värden, som Christianias lagar och gruppmentalitet. Platsen ger upphov till mycket identitetskonstruktion för christianiterna, vilket överensstämmer med Christensens (2013) slutsatser kring platsidentiteten av Christiania. Urvalsstorleken av informanter innebär däremot att det inte är möjligt att dra slutsatser kring det allmänna bevarandebegreppet i Christiania. Att de sex christianiterna inte formulerar någon tydlig önskan att bevara den fysiska miljön kan, förutom att de inte medvetet anknyter till den, vara på grund av Christianias karaktäristik av permanent förändring, som även beskrivs av Tietjen et. al. (Tietjen et. al. 2007:250).

På grund av de värden som genom turistinformationens (både externa och interna) tillskriver Christiania, är besöksstrycket på Christiania stort. Detta har lett till att christianiterna själva inte använder eller specifik anknytning till många av platserna i fristaden. Den platsen som christianiterna använder och känner fortfarande är deras kan summeras med platsen utanför Indkoebcentralen.

Då de sex intervjuade christianiterna inte aktivt tänker på sin fysiska miljö, finns det ett behov för t.ex. bebyggelseantikvarier och kulturarvsinstanser som uppmärksammar

materialiteten. Att involvera kulturvårdare kan däremot ge en selektiv bild av vad som är kulturhistoriskt värdefullt. Jag menar att medborgardialoger och aktivt involverande av de som berörs, privatpersoner och företag m.m., leder till ett mer inkluderande och mer ”korrekt” kollektivt kulturarvsanspråk. Att inte involvera medborgare, kan ge upphov till konflikter, som visat genom uppsatsens fall. Ett mer inkluderande kulturarvsanspråk förespråkas även av ett flertal konventioner, här till Amsterdamdeklarationen (Council of Europe 1975), Burrachartern (ICOMOS Australia 2013), Naradokumentet (ICOMOS 1994), Québecdeklarationen (ICOMOS 2008), och Farokonventionen (Council of Europe 2011). För att ett mer inkluderande och bredare kulturarvsanspråk skall göras möjligt, behöver det utarbetas strategier och visioner specifikt för situationer som denna. Förslag på strategier som kan tydliggöra och illustrera grupperns kulturarvsanspråk är visuell kartläggning, i uppsatsen främst presenterat genom konceptet Parish Maps. Likt Christensens (2013) mening att kollektivt historieberättande är ett identitetsskapande verktyg, hade kollektiv kartläggning och skapande kunnat bidra till en djupare förståelse för kollektivets miljö och dess värden. Genom att konkretisera platsanda och det egna kulturarvsanspråket, finns det stöd i bland annat Québecdeklarationen (ICOMOS 2008), Delhideklarationen (ICOMOS 2017) och Farokonventionen (Council of Europe 2011).

Diskussionen visar att olika aktörer är med och konstruerar samt upprätthåller varandras kulturarvsanspråk. I relation till kulturarvssektorns charters, konventioner m.m., finner de olika anspråken stöd i ett flertal. SLKS kulturarvsanspråk grundar sig på sina två lagar *Museumsloven* och *Byggningsfredningsloven* som är baserade på Valettakonventionen (Council of Europe 1992) respektive Granadakonventionen (Council of Europe 1985). Införandet av Christianialagen som avvecklade skyddslagarna mellan 1989–2004 komplicerar däremot fallet, då det inte är möjligt att fullständigt utreda om christianiterna regelrätt förvanskade det militärhistoriska kulturarvet, eller om SLKS avsat sig ansvaret att skydda det militärhistoriska kulturarvet genom godkännandet och implementeringen av lagen. Det temporära upphävandet av skyddslagarna försvårar även för Slots- och Kulturstyrelsen att fullkomligt hävda sitt kulturarvsanspråk, som under den perioden inte skyddades. Christianias kulturarvsanspråk kan mest hämta stöd genom Amsterdamdeklarationen (Council of Europe 1975), Farokonventionen (Council of Europe 2011), Burrachartern (ICOMOS Australia 2013) och Québecdeklarationen (ICOMOS 2008). Slutsatsen kan dras att båda kulturarvsanspråk simultant finner stöd i och strider mot konventioner och charters, på olika sätt.

Baserat materialet som presenterats i analysen och diskussionen, föreslår jag att Christiania för nuvarande är kvar i den mån det existerar nu, och att christianiterna i fortsättningen inkluderas aktivt kring diskussionen av vad som är områdets kulturarv.

4. SAMMANFATTNING

Uppsatsens syfte var att undersöka och kartlägga hur christianiterna relaterar till platsen efter 47 års tid av bruk, och vad de har för egendefinierat bevarandeintresse av sin miljö. I kontrast med christianiternas kulturarvsanspråk och bevarandeintresse, hade uppsatsen även i syfte att undersöka och kartlägga befintliga formella och informella kulturarvsanspråk. För att konkretisera uppsatsens syften fanns tre forskningsfrågor:

1. Vad händer när endast en del av platsens historia väljs ut som kulturhistoriskt värdefull i formella dokument?
2. Hur kan en alternativ och invånarcentrerad analys av Christianias värdefulla platser se ut?
3. Hur kan andra slags kulturarvsintressen kunna formuleras, och finns det stöd för dessa i charters, konventioner m.m.

Målet med uppsatsen var att påbörja en grund till ett underlag som vidgar förståelsen för Christiania inom det bebyggelseantikvariska fältet, och att genom visuella metoder kunna påvisa relationen mellan individ och fysisk miljö, i relation till kulturarv. Uppsatsen skulle även bidra med kunskap och förståelse för christianiterna själva, så att de själva kunde föra dialoger med bevarandeinstanser. Genom inläsning av litteratur, insamling av utvecklingsplaner och informella källor samt utförandet fältarbete som innebar semi-strukturerade intervjuer med informanter, bildades ett empiriskt material. Intervjumetodiken var utarbetad på så sätt att en promenad med informanten ingick, där de fick visa "vad som var viktigt". Tanken bakom det var att vistan i den fysiska miljön skulle underlätta för informanten att kunna tala om och göra anknytningar till den fysiska miljön.

Som teoretisk referensram har Wood, Fels och Krygiers *Rethinking the power of maps* från 2010 använts. Kartan har olika syften, och Wood et. al. menar att kartan i sig själv konstruerar verkligheten lika mycket som den representerar den. Kartografi används genom uppsatsen för att försöka tydliggöra hur olika kulturarvsanspråk kan illustreras, och även för att konkretisera christianiternas egna anknytningar till sin miljö.

Uppsatsen redogjorde för tre olika positioneringar av kulturarvsanspråk: formella, informella och individuella. Det empiriska materialet presenterade på formell nivå lokalplaner, utvecklingsplaner och rapporter från danska staten samt från Christiania. På informell nivå presenterades turistinformation, plakat och anspråk från bland annat danska Nationalmuseet. På individuell nivå presenterades allt intervjumaterial, med tillhörande kartor som skapats med grund i varje informants intervju.

Resultatet innebar analys och diskussion som utgick från syften och forskningsfrågor. I analysen presenterades en sammanställning av informanternas kartor, som visade mönster kring informanternas platsbruk och platsanknytning. Resultaten visade att de sex intervjuade informanterna inte aktivt tänkte på sin fysiska miljö eller gjorde många anknytningar till den. Diskussionen hade för avsikt att diskutera relationen mellan de olika redogjorda kulturarvsanspråken, och att diskutera hur de förhöll sig till kulturarvssektorns charters, konventioner m.m. Med åren har christianiterna lämnat avtryck på den befintliga bebyggelsen och skapat eget, vilket på så sätt gett upphov till ett nytt kulturlager på platsen. Avslutningsvis stödjer uppsatsen den tidigare forskningen kring

kartläggning av kulturarvsanspråk, och presenterar förslag för hur den kan användas ytterligare, särskilt i samband med medborgarinvolvering.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Arkiv

Kulturarvsstyrelsen online-arkiv (Köpenhamn)

KS 1 *Christiania – En registrering af de fredede og bevaringsværdige bygninger* utförd av Gehrdt Bornebusch, arkitekt och kunglig byggnadsinspektör. Juni 1989.

Muntliga källor

Informant 1

Richard Lee Stevens, pensionerad kultursociolog och christianit. Intervju 06-04-2018.

Informant 2

Anders Hansen, förtidspensionerad konstnär och christianit. Intervju 13-04-2018.

Informant 3

Hulda Wader, anställd i Rejsestalden och christianit. Intervju 25-04-2018.

Informant 4

Ole Lykke, ansvarig för Christianias lokalthistoriska arkiv, kontaktgruppsmedlem och talrepresentant utåt för Christiania samt christianit. Intervju 25-04-2018.

Informant 5

Anonym före detta christianit. Intervju 26-04-2018.

Informant 6

Kenneth Kristensen, socialpedagog inom ungdomspsykiatri i Köpenhamns kommun och temporär christianit. Intervju 27-04-2018.

Email

Inger Wiene, Københavns Museum. Museuminspektør vid Københavns Museum. Email skickat 07-05-2018.

Övrig

Din Offentlige Transport (DOT). (2017). Welcome to Copenhagen: Travel and tourist information. [Broschyr]. København: Metro Service.
(läst 25-04-2018)

Haar Bidstrup, Frejdel. (2017). Autogena: från krutmagasin till kollektiv. Bebyggelsehistorisk uppsats, institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet.

Tryckta källor och litteratur

Amouroux, Christa Simone. (2007). *Conflict in copenhagen: Urban reconfigurations, disciplining the unruly*. Diss. Stanford: Stanford University.

Amouroux, Christa Simone. (2009). Normalizing Christiania: Project Clean Sweep and the Normalization Plan in Copenhagen. *City & Society*, 21(1), pp.108–132.

Christensen, Eva. (2013). *Kollektiv historiefortælling: Historiebrug og stedsidentitet i et usædvanligt boligområde*. Diss. Roskilde Universitet.

Christiania. (2004). *Christiania guide*. 4:e oplag.
Tillgänglig via: <http://www.christiania.org/info/christiania-guide/>

Christiania. (2006). *Christianias Udviklingsplan*. Köpenhamn: Forlaget Ararat.

Christianiaudvalget. (2004). *Christianiaområdets fremtid – helhedsplan of handlingsplan*. Forsvarsministeriet.

Council of Europe. (2011). *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*.

Council of Europe. (1985). *Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe*.

Council of Europe. (1975). *The Declaration of Amsterdam*.

Crampton, Jeremy W. & Krygier, John. (2005). An introduction to Critical Cartography. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 4(1), pp 11-33.

Driesse, Moniek. (2013). *Micrópolis. Un mapa de lo cotidiano*. Diseño Arquitectónico, Universidad Nacional Autónoma de México.

Erhvervsministeriet. (2018). *Planloven*. LBK nr 287 af 16/04/2018. København. Retsinformation. Tillgänglig via:
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200614>
(hämtad 07-05-2018)

Guggenheim, Michael. (2009). Building memory: Architecture, networks and users. *Memory Studies*, 2(1), pp. 39-53.

International Council on Monuments and Sites, Australia. (1979/1981/1989/1999/2013). *Charter for Places of Cultural Significance, The Burra Charter*.

International Council on Monuments and Sites, Australia. (1998). *Code on the Ethics of Co-existence in Conserving Significant Places*.

International Council on Monuments and Sites. (1964). *Venice Charter: International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites*.

International Council on Monuments and Sites. (1994). *The Nara Document on Authenticity*.

International Council on Monuments and Sites. (2008). *Québec Declaration on the Pres-*

ervation of the Spirit of Place.

International Council on Monuments and Sites. (2017). *Delhi Declaration on Heritage and Democracy.*

Klima-, Energi- och Bygningsministeriet. (2012). *Forslag til Lov om ophævelse af lov om anvendelse af Christianiaområdet.* 2012/1 LSF 179. København. Retsinformation.

Tillgänglig via:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=145771>

(hämtad 07-05-2018)

Kulturarvsstyrelsen. (2011). *SAVE: Kortlægning og registrering af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi.* Köpenhamn: Kulturarvsstyrelsen.

Kulturministeriet. (2018). *Bygningsfredningsloven.* LBK nr 219 af 06/03/2018. København. Retsinformation. Tillgänglig via:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=199864>

(hämtad 07-05-2018)

Kulturministeriet. (2014). *Bekendtgørelse af museumsloven.* LBK nr 358 af 08/04/2014. København. Retsinformation. Tillgänglig via:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=162504>

(hämtad 07-05-2018)

Kulturstyrelsen. (2015). *Bevaringsprincipper.* Tillgänglig via:

<https://slks.dk/bygningsfredning/dit-fredede-hus/viden-og-gode-raad/bevaringsprincipper/>

Latour, Bruno. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory.* Oxford: University Press.

Latour, Bruno, & Yaneva, Albena. (2008). Give me a Gun and I will Make All Buildings Move: An ANT's View of Architecture. Geiser, Reto (ed.). *Explorations in Architecture: Teaching, Design, Research.* Basel: Birkhäuser. pp. 80-89.

Law, John. (2003). Notes on the theory of the actor-network: Ordering, strategy, and heterogeneity. *Center for Science Studies, Lancaster University.* Tillgänglig via:

<http://www.lancaster.ac.uk/fass/resources/sociology-online-papers/papers/law-notes-on-ant.pdf>

Loddo, Olimpia G. (2017). Drawing an Unwritten Common Law: The Normative Pictograms of Christiania. *Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy*, vol 103: 1, p. 101-116.

Low, Setha M. (1996). Spatializing Culture: The social production and Social Construction of Public Space in Costa Rica. *American Ethnologist* 23(4), p 861-879

Lynch, Kevin. (1960). *The Image of the City.* Cambridge: M.I.T. Press.

Miljøministeriet. (1991). *Lokalplan for Christiania.*

Miljø- og Fødevareministeriet. (2017). *Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.* LBK nr 934 af 27/06/2017. København. Retsinformation. Tillgänglig via: <https://www.retsin->

[formation.dk/forms/R0710.aspx?id=192144](https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=192144)
(hämtad 07-05-2018)

Palmer, Mark H., & Feyerherm, Anna. (2018). Visual convincing of intangible cultural relationships using maps: A case study of the Tongariro National Park World Heritage nomination dossier. *Canadian Geographer*, 62(1), p.81-92.

Perkins, Chris. (2007). Community Mapping. *The Cartographic Journal*, 44(2), pp.127-137.

Schofield, John (red). (2014). *Who needs experts?: counter-mapping cultural heritage*. Farnham: Ashgate.

Slots- og Ejendomsstyrelsen. (2006). *Udviklingsplan Christianiaområdet voldanlæg*. Köpenhamn: Kulturarvsstyrelsen.

Slots- og Ejendomsstyrelsen. (2007). *Aftale mellem Christiania og staten*. Tillgänglig via: https://www.bygst.dk/media/13528/25_Blaa_aftalehaefte_de_samlede_aftaletekster_frem_til_og_med_24_august_2007.pdf

Thörn, Håkan. (2013). *Stad i rörelse: Stadsomvandlingen och striderna om Haga och Christiania*. Stockholm: Atlas akademi.

Thörn, Håkan, Wasshede, Cathrin & Nilson, Tomas (red.). (2011). *Space for urban alternatives?: Christiania 1971-2011*. Möklinta: Gidlund.

Tietjen, Anne, Riesto, Svava & Skov, Pernille (red.). (2007). *Forankring i forandring: Christiania og bevaring som ressource i byomdannelse*. Århus.

Tietjen, Anne, & Riesto, Svava (red.). (2003). *Christiania. Veje til bevaringsstrategier for et anderledes byrum*. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet.

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet. (1989). *Lov om anvendelse af Christianiaområdet*. LOV nr 399 af 07/06/1989. København. Retsinformation. Tillgänglig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=42434>
(hämtad 07-05-2018)

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet. (2004). *Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet*. LOV nr 431 af 09/06/2004. København. Retsinformation. Tillgänglig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=6369>
(hämtad 07-05-2018)

UNESCO. (1954). *Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*.

UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*.

Wood, Denis, Fels, John & Krygier, John. (2010). *Rethinking the power of maps*. New York: Guilford Press.

UNESCO. (2017). *Operational Guidelines for the Implementation of the World Her-*

itage Convention. Tillgänglig via:
<http://whc.unesco.org/en/guidelines/>

Internetreferenser

Common Ground. (u.å). *What We Do*. Common Ground. <https://www.commonground.org.uk/what-we-do/> (hämtad 19-05-2018)

Clifford, Sue. (u.å). *Places and People*. Common Ground. <https://www.commonground.org.uk/places-people-parish-maps-%E2%80%A8by-sue-clifford/> (hämtad 19-05-2018)

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (FHF). (u.åa). *Information om FHF*. <http://www.fhf.nu/om-foreningen/information/> (hämtad 03-05-2018)

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (FHF). (u.åb). *Diplomeringer 2001-2009* <http://www.fhf.nu/diplomeringer/diplomeringer-2001-2009/> (hämtad 03-05-2018)

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (FHF). (u.åc). *Information om FHF*. <http://www.fhf.nu/om-foreningen/information/> (hämtad 03-05-2018)

Fredede og Bevaringsværdige Bygninger (FBB). (2009a). *Sag: Aircondition, Christiania*. Slots- og Kulturstyrelsen. <https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=46660735> (hämtad 29-04-2018)

Fredede og Bevaringsværdige Bygninger (FBB). (2009b). *Sag: Autogena, Christiania*. Slots- og Kulturstyrelsen. <https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=46660726> (hämtad 29-04-2018)

Fredede og Bevaringsværdige Bygninger (FBB). (2009c). *Sag: Den kosmiske blomst, Christiania*. Slots- og Kulturstyrelsen. <https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=46660714> (hämtad 29-04-2018)

Fredede og Bevaringsværdige Bygninger (FBB). (2009d). *Sag: Fakirskolen, Christiania*. Slots- og Kulturstyrelsen. <https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=46660720> (hämtad 29-04-2018)

Fredede og Bevaringsværdige Bygninger (FBB). (2009e). *Sag: Den grå Hal, Christiania*. Slots- og Kulturstyrelsen. <https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=46660817> (hämtad 29-04-2018)

Fredede og Bevaringsværdige Bygninger (FBB). (2009f). *Sag: Den grønne Hal, Christiania*. Slots- og Kulturstyrelsen. <https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=46660787> (hämtad 29-04-2018)

Gullestrup Rode, Stephanie. (2017a). *Forhandlingerne mellem Christiania og staten*.

Bygningsstyrelsen. <https://www.bygst.dk/viden-om/christiania/forhandlingerne-mellem-christiania-og-staten/>
(hämtad 07-05-2018)

Gullestrup Rode, Stephanie. (2017b). *Bygningerne på Christiania*. Bygningsstyrelsen. <https://www.bygst.dk/viden-om/christiania/bygningerne-paa-christiania/>
(hämtad 07-05-2018)

Nationalmuseet. (u.åa). *Danmarkshistorier (1660-2000)*. <https://natmus.dk/museer-og-slotte/nationalmuseet/udstillinger/danmarkshistorier-1660-2000/>
(hämtad 02-05-2018)

Nationalmuseet. (u.åb). *Genstande af enestående betydning; Genstande fra Danmarks Nyere Tid (1660-2000); Offentligt liv – Den blå hashbod*. <https://natmus.dk/historisk-viden/temaer/genstande-af-enestaaende-betydning/genstande-fra-danmarks-nyere-tid-1660-2000/offentligt-liv/>
(hämtad 02-05-2018)

Realdania. (2007). *Løsningsmodel for Christiania*. Pressmeddelande 08-01-2007. <https://realdania.dk/nyheder/seneste-nyt/nyheder-uden-projekt-2007/christiania-08-01-2007>
(hämtad 20-04-2018)

Slots- og Kulturstyrelsen (SLKS). (2017). *2. Hvad er kulturarv?* Slots- og Kulturstyrelsen. <https://slks.dk/kommuner-plan-arkitektur/lokalplaner-og-kulturarv/lokalplaner-guide/2-hvad-er-kulturarv/>
(hämtad 11-05-2018)

Wonderful Copenhagen (WF). (2017). *Localhood*. <http://localhood.wonderfulcopenhagen.dk/wonderful-copenhagen-strategy-2020.pdf>
(hämtad 29-04-2018)

Wonderful Copenhagen (WF). (u.åa). *Om Wonderful Copenhagen*. Visit Copenhagen. <https://www.visitcopenhagen.dk/da/wonderful-copenhagen/kobenhavn/om-wonderful-copenhagen>
(hämtad 29-04-2018)

Wonderful Copenhagen (WF). (u.åb). *Experience colourful Christiania*. Visit Copenhagen. <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/culture/alternative-christiania>
(hämtad 29-04-2018)

Wonderful Copenhagen (WF). (u.åc). *Alternative Christiania*. Visit Copenhagen. <https://www.visitcopenhagen.dk/da/kobenhavn/kultur/alternative-christiania>
(hämtad 29-04-2018)

Illustrationsförteckning

Fig. 1. Kontaktannons som sattes upp i Christiania och publicerades i Ugespejlet.....	21
Fig. 2. Karta från <i>Lokalplan for Christiania</i> (Miljøministeriet 1991:30). Kartan visar de 40 byggnader som tidigare förklarats fredade eller bevaringsvärdiga.....	28
Fig. 3. Urklipp av de fyra målsättningarna för Helhedsplanen (Christianiaudvalgets Helhedsplan 2004:11).....	30
Fig. 4. Karta från Helhedsplanen. Kartan visar markeringen av fornminne och den tillhörande 100 m-skyddslinjen (Christianiaudvalget 2004:48).....	30
Fig. 5. Karta ur Helhedsplanen (Christianiaudvalget 2004:53). Kartan utpekar vad som är bevaringsvärdigt enligt SAVE-analys och annan statlig instans.....	32
Fig. 6. Karta ur SES:s utvecklingsplan för fästningsanläggningen 2006 som visar planen kring utveckling och avveckling av bebyggelsen i området (SES 2006:31).....	33
Fig. 7. Karta från Helhedsplanen som visar den gamla fästningsringen i Köpenhamn. (Christianiaudvalget 2004:25).....	35
Fig. 8. Hashboden "Ryg med hjem". Foto av Stefan Ertmann.	37
Fig. 9. Informationsskylt i Christiania, placerad på en byggnad ovanpå vällen. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	40
Fig. 10. Plakat från Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	41
Fig. 11. Plakat som oauktoriserat världsarvsförklarar Christiania. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	43
Fig. 12. Karta över Richards promenad, platsbruk och platsanknytningar.....	44
Fig. 13. Avsnitt ur Richards karta.....	47
Fig. 14. Porten till Mælkebøtten. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	49
Fig. 15. Innergården Omeletten. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	49
Fig. 16. Karta över Anders platsbruk och platsanknytningar.....	50
Fig. 17. Den symboliska murhögen i Psyak. Foto av Anders Hansen.....	54
Fig. 18. Karta över Huldass platsbruk.....	56

Fig. 19. Karta över Oles promenad, platsbruk och platsanknytningar.....	59
Fig. 20. Avsnitt ur Oles karta.....	61
Fig. 21. Karta över ex-christianitens promenad, platsbruk och platsanknytningar.....	62
Fig. 22. Stig på vallen. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	64
Fig. 23. Trappa från vallen som leder ned till vallgraven. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	66
Fig. 24. Karta över Kenneths promenad, platsbruk och platsanknytningar.....	68
Fig. 25. Tennisbanan bakom häcken. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	72
Fig. 26. Info-huset, även känt som " <i>Rocker-borgen</i> " bakom häcken. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	72
Fig. 27. Karta som visar informanternas kombinerade promenader, platsbruk och anknytningar.....	79
Fig. 28. Dörren till Badehuset. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	80
Fig. 29. Indkøbscentralen och platsen framför den. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	81
Fig. 30. Platsen framför Indkøbscentralen. Bakom ligger en lekplats. Foto av Frejdel Haar Bidstrup.....	81

Bilaga I - Intervjufrågor

Intervjuerna hölls på danska. Nedan är frågorna som ställdes under intervjun, på originalspråk och översatta till svenska.

- Kan du berätta litet om dig själv? **Kan du fortælle lidt om dig selv?**
- Hur länge har du bott här? **Hvor længe har du boet på Christiania?**
- Vad gillar du mest med att bo i Christiania? **Hvad er det du kan lige med at bo her?**
- Vad tror du andra tycker om Christiania? **Hvad tror du andre synes om Christiania?**
- Är du del av någon organisation/grupp? **Er du del af nogen gruppe/organisation?**
- Deltar du i mötena? **Deltager du i områdes/fælledsmøder?**
- Hur tycker du att saker fungerat sedan normaliseringen? **Hvordan synes du det har fungeret siden normaliseringen?**
- Har du läst senaste ÖP:n? (2004). **Har du læst Helhedsplanen fra Christianiaudvalget?**
- Vad har hänt i Christiania sedan du flyttade hit? **Hvad har der sket i Christiania siden du flyttede in?**
- Vad är intresset för Christiania utifrån? **Hvad er interessen for Christiania set udenfra?**
- Vad anser du är de viktigaste elementen i Christiania? Vilken del av Christiania/områdets historia tycker du är viktigast för dens nuvarande identitet, och bör bevaras? **Hvad synes du er de vigtigste elementen i Christiania? Hvilken del af Christiania/områdets historie synes du er vigtigst for den nuværende identitet, og er nød til at bevares?**
- Om du fick bestämma helt själv, vad hade du behållit, och vad hade du tagit bort? **Hvis du fik bestemme helt selv, hvad havde du bevaret, og hvad havde du fjernet?**
- Vad är Christianias hjärta? **Hvad er Christianias hjerte?**
- Var går gränsen för Christiania? **Hvor går grænsen for Christiania? Kan du tegne den her?**
Be dem rita på din karta
- (Vad bryr du dig inte om?) **(Hvad er du ligeglad med?)**

- Vad innebär det när något är 'christianittiskt'? **Hvad betyder det når noget er 'christianittiskt'?**
- Finns det något vi inte pratat om än som du vill ta upp? **Er der noget vi ikke talt om som du vil tage op?**

